

ורה שב את העבודה

תמצית הלכות הבהמות והעופות השנויים במסכת חולין

סימני בהמה ועוף הכשרים, הלכות שחיטה, הלכות טריפות,
ניקור גיד הנשה והחלבים ועוד

בליווי תמונות ייחודיות

מזמור לתודה

חוברת זו יצאה לאור בשותפותם המלאה של ארגון 'קול הלשון' אשר שמו להם למטרה להקל ולהמחיש ללומדי הדף היומי את כל הסוגיות הנלמדות לאורך כל הש"ס, תודתנו נתונה להם על עזרתם הרבה ברכותינו שיזכו להגדיל תורה ולהאדירה ולהוסיף עוד רבות בהאדרת התורה לציבור הלומדים.

תודתנו נתונה לארגון 'מאורות הדף היומי' שכבר זכו להאיר עולם ומלואו עם כל חיבוריהם המופלאים, ברכותינו להם ולעומד בראש - הגר"ד קובלסקי שליט"א - שיזכו להרבות חילים לה' ולתורתו ויראו ברכה בכל מעשה ידיהם.

הערכתנו שלוחה לגר"א יאקאב שליט"א רב וראה"כ ביהמ"ד 'תבואות שור' אשר בנדיבות לב בחפצו הטוב לזכות את הרבים מסר בידינו חומר רב העוזר ומסייע ללומדי הגמרא אשר בכל אתר ואתר.

ברכותינו להגר"י לאך שליט"א מחבר הספר 'טמוני חול' שפתח לנו את אוצרו הטוב, וזיכה אותנו בתמונות המופלאות שברשותו, יהי רצון שיזכה אף הוא מאוצר מתנת חנם לאורך ימים ושנים טובות.

הכרת הטוב גדולה ניתנת בזה להר"ר ברוך ישראלוב שליט"א שהאיר את עינינו ונתן לנו רשות להשתמש בתמונות שברשותו, יהי רצון שיזכו הוא ונוות ביתו לרוות נחת דקדושה מכל יצ"ח מתוך אושר ובריאות איתנה.

התודה והברכה למחבר הספר 'אלא ד' אמות' - המקיף וכולל הנהגותיו בקודש של מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, על הרשות שניתנה לנו להעתיק מתוך הספר את הפרק העוסק בקיום מצות ראשית הגז.

חובה גדולה לנו להכיר טובה להרה"ג אמתי בן דוד שליט"א מחבר הספר 'שיחת חולין' שהטריח מאונו ומזמנו לעבור על החוברת ולהחכים אותנו בהערותיו ועצותיו, יברכהו ה' שיזכה להרבות תורה כהנה וכהנה.

דברי ברכה ניתנים בזאת להרב י. ק. שליט"א שהקדיש מזמנו לליבון ענייני החוברת, יהי רצון שיזכה להוציא בקרוב את ספרו הנפלא בעניין הלכות ניקור מתוך נחת ושמחה.

חוברת זו לא היתה זוכה לצאת לאור אלמלא התמסרו לכך הני תרי צנתרי דדהבי הרב נ. ס. שליט"א והרב א. כ. שליט"א, שלא חסכו כל טרחה כדי שחוברת זו תצא מושלמת על הצד היותר טוב. כמו כן נודה לכל האברכים החשובים ואנשי הצוות הרבים שעזרו וסייעו בהכנת החוברת, ישלם ה' שכרם וימלא כל משאלות ליבם ואמן.

אילו פינו מלא שירה כים, ולשונו רינה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות, אין אנחנו מספיקין להודות לך ה' אלוקינא ואלוקי אבותינו, ולברך את שמך על אחת מאלף אלף אלפים רובי רבבות פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו.

דברי פתיחה

חוברת זו המוגשת לפניכם, הינה חיבור ייחודי ומקיף שנועד להמחיש באופן ברור וקל את המושגים השונים הנלמדים במסכת חולין, ע"י ביאור בלשון קלה ובליווי תמונות מרהיבות ומאירות עינים המקלות על הבנת הסוגיות.

מפעל 'מראה כהן' שע"י מכון תורת הקרבנות בשיתוף ארגון 'קול הלשון' נטלו על עצמם בס"ד את המיזם להקל ולסייע ללומדי 'הדף היומי' להבין ולהפנים את ענייני סדר קדשים הנהוגים בבית המקדש, כהכנה ליום בו ייבנה בית המקדש ונזכה להקריב קרבנות לפניו יתברך.

ואחר שזכינו להוציא לאור חוברות ייחודיות על מסכתות זבחים ומנחות כן עתה במסכת חולין, זוכים אנו בסייעתא דשמיא להגיש לפני לומדי התורה הקדושה חוברת נפלאה על מסכת חולין, העוסקת בדינים הנהוגים אף בימינו אנו. ביניהם הלכות ודיני השחיטה, דיני הטריפות, סימני בהמה חיה ועוף המבדילים בין הטמא ובין הטהור, ניקור החלבים וגיד הנשה ועוד כהנה וכהנה כאשר יראה המעיין.

וכמובן עניינים אלו נצרכים גם להקרבת הקרבנות במהרה בימינו. לא בכדי סידר רבינו הקדוש את מסכת חולין בכלל סדר קדשים, מכיוון שרוב ענייני המסכת מתחילתה ועד קרוב לסופה הרי הם עוסקים בדינים הנהוגים גם בקרבנות השונים המוקרבים בבית המקדש.

אחת המצוות המרכזיות שכל אדם שבא להקריב קרבן צריך לעשותה היא מצות שחיטה, ומצוה בו יותר מבשלוcho, ובעזרת ד' נזכה שבמהרה ייבנה המקדש וכל אחד ואחד יזכה להביא קרבנות חובה ונדבה, ובוודאי ראוי שכל אחד יידע היטב בעצמו את הלכות השחיטה ובדיקת הטריפות.

בצאתנו נבקש מאתו יתברך שיזכנו שחוברת זו תביא את הלומדים במסכת חולין לידי תועלת, בהבנת הסוגיות כולן, שחיטה, טריפות, סימני טהרה, וניקור החלבים וגיד הנשה, ויזכו להגיע ללימוד המביא לידי מעשה, ובכך יגיעו לידי מעלת הלימוד בסדר קדשים, שעליו אמרו חז"ל כל העוסק בתורת הקרבנות כאילו הקריב אותם לפני ה'. ובזכות העיסוק בהלכות הקרבנות, והכמיהה העצומה לקיום המצוות הכרוכות בהקרבת הקרבנות נתבשר כולנו במהרה בבשורה הנכספת (ישעיהו נב, ז) **מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלוקיך, אמן ואמן.**

מפעל 'מראה כהן' שע"י מכון תורת הקרבנות

בשיתוף 'קול הלשון'

מכתב ברכה מאת הרב איתי בן דוד שליט"א

איתי בן-דוד

בית מדרש בכורי יוסף

חבורת חולין ובכורות, והוראת כשרות הבשר

בבית הכנסת שארית יוסף

ע"ש ר' בכור יוסף בן-דוד ז"ל

רחוב הרב פורוצקין 24

ת.ד. 43236 ירושלים

טל. 053-3180967

בס"ד, ירושלים עיה"ק ת"ו, ט' בטבת, יום ב' לסדר 'הנותן אמרי שפרי' תשע"ט

מכתב ברכה ותהילה

זה כמה שנים אני מלווה את פעילותו המבורכת של מכון תורת הקרבנות, אשר בו פעילים במרץ אברכים יקרים הפועלים לשם שמים להגדיל תורה ולהאדירה להנחיל לישראל קדושים את כל הלכות עבודת הקודש והמקדש, ומבררים הדק היטב את כל פרטי ההלכות יחד עם גדולי תלמידי חכמים, הלכתא למשיחא הלכה למעשה להתכונן לרגע המיוחל של 'והשב את העבודה לדביר ביתך' בקדושה ובטהרה באופן נקי מתערובת השקפות זרות.

על כן מה גדלה שמחתי בראותי את גליונות הקונטרס היקר המבאר באור יקרות במראה עיניים ברור ונהיר, את כל דיני כשרות הבשר והכנתו, ועובר על כל הלכות שחיטה וטריפות, ניקור ומליחה ועוד, בדיוק ובדקדוק, עם תמונות מרהיבות ובהירות, והסברים נכונים ונבונים, וניכר העמל הרב שהושקע בו למען יוכל כל בן ישראל לדעת ולהבין ולהשכיל בהלכות הללו השייכות גם הן להלכות הקרבנות. יהי רצון שחפץ השם בידכם יצלח ויפוצו מעינותיכם חוצה, עד ביאת גואל צדק לציון במהרה בימינו.

בברכת התורה והמצווה

איתי בן-דוד

מתב"ס שיחת חולין

איתי בן-דוד

תוכן עניינים

מפתח התמונות לפי סדר מסכת חולין 5

פרק א סימני כשרות בבהמות חיות ועופות 9

סימני כשרות בבהמות וחיות 11

סימני כשרות בעופות 13

פרק ב דיני השחיטה 19

דיני השוחט 21

סכין השחיטה 22

ההכנות לשחיטה 24

מעשה השחיטה 26

דברים הפוסלים את השחיטה 34

דינים הנוהגים אחר השחיטה 37

פרק ג בדיקת טריפות 49

קונטרס טריפות הקצר 56

פרק ד סדר ניקור הבשר והכשרתו לאכילה 99

סדר הניקור 101

סדר המליחה 121

פרק ה מצות זרוע לחיים וקיבה 129

נספחים

נספח א מצות ראשית הגז 139

נספח ב תמונות נוספות הקשורות למסכת חולין 143

מראה מקומות לתמונות לפי סדר הדף במסכת חולין

- **ט, א** הטבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר השחיטה - פרק ב' תמונה 69
- **יא, א** אתיא מרישא של עולה - נספח תמונות תמונה 314
- **יא, א** חלבו האליה תמימה - נספח תמונות תמונות 316-318
- **יא, א** מקום שהכליות יועצות - נספח תמונות תמונה 319
- **טז, ב** בין שהסכין מלמטה וצואר בהמה למעלה - פרק ב' תמונה 62, נספח תמונות 321
- **יז, ב** סכין אוגרת סכין מסוכסכת - פרק ב' תמונה 20
- **יז, ב** צריכה בדיקה אבישורא ואטופרא מתלת רוחתא - פרק ב' תמונות 23-25
- **יח, א** רש"י (מתני') רצועת בשר מהלכת לארכו של קנה ומחברת ראשי הטבעות - פרק ב' תמונות 30, 32
- **יח, א** בטבעת הגדולה הואיל ומקפת את כל הקנה - פרק ב' תמונות 32, 35, 37
- **יח, א** ברש"י, קרום שבתוך הטבעת המכסה אותו מבפנים מיקרי קנה - פרק ב' תמונות 30-32
- **יח, ב** חודא דכובעא - פרק ב' תמונות 37, 37א
- **יח, ב** שייר בחיטי - פרק ב' תמונות 38-43
- **כז, א** השוחט אחד בעוף ושנים בבהמה - פרק ב' תמונה 27, נספח תמונות תמונה 323
- **כז, א** אחד וחצי בבהמה שחיטתו פסולה - פרק ב' תמונות 28-29
- **כז, א** עד שישחוט את הורידין - פרק ב' תמונות 58-59
- **כז, ב** חופה את הפדר על בית השחיטה - נספח תמונות תמונה 315
- **ל, א** שחט בה שנים וכו' ועדיין היא מפרכסת - פרק ב' תמונות 77-78
- **ל, א** בסכין אחד ופירש"י באלכסון - פרק ב' תמונה 33
- **ל, ב** תחת העור איני יודע - פרק ב' תמונות 63-64
- **ל, ב** אפי' כאיזמל כשירה - פרק ב' תמונה 19 (גודל הסכינים הנהוג כיום)
- **מא, א** אין שוחטין לתוך כלים - פרק ב' תמונה 60
- **מג, א** הקורקבן וכיס שלו - פרק א' תמונה 12
- **מג, א** שתי עורות יש לושט - פרק ג' תמונות 125-126
- **מג, ב** ישב לו קוק בושט - פרק ג' תמונה 127
- **מג, ב** תורבין הושט - פרק ב' תמונה 46
- **מד, א** עד כדי שישעיר (כפירוש שאר הראשונים) - פרק ב' תמונה 48
- **מד, א** עיקור סימנים - נספח תמונות תמונה 325
- **מד, א** סימנים שנדלדלו - פרק ג' תמונה 128
- **מד, א** פסוקת הגרגרת ברובה - פרק ג' תמונה 123
- **מה, א** נסדקה (הגרגרת) אפי' לא נשתייר בה אלא משהו - פרק ג' תמונה 124
- **מה, א** כל הצואר כולו כשר לשחיטה מטבעת הגדולה עד כנפי ריאה התחתונה - פרק ב' תמונות 36, 44
- **מה, א** אנס בסימנים ושחט פסולה - פרק ב' תמונה 45
- **מה, א** איזהו חזה זה הרואה את הקרקע וכו' - נספח תמונות 326-328
- **מה, א** ניקב קרום של מוח - פרק ג' תמונה 99, קרומי המוח תמונות 102-103 וכן 105-106
- **מה, א** כמין שני פולין וכו' - פרק ג' תמונות 108-109
- **מה, ב** ניקב הלב לבית חללו - פרק ג' תמונה 154
- **מה, ב** תלתא קני הוו חד פריש לליבא וכו' - פרק ג' תמונה 156
- **מה, ב** בהמה שנתמזמז מוחה - נספח תמונות תמונה 329
- **מה, ב** עד היכן חוט השדרה וכו' עד בין הפרשות - פרק ג' תמונות 110-117
- **מו, א** בעופא וכו' עד בין האגפים - פרק ג' תמונות 118-119
- **מו, א** בעיין כזית במקום מרה ובעיין כזית במקום שהיא חיה - פרק ג' תמונות 161, 162, 165
- **מו, ב** מייתין מתיכלתא דמיא פשוירי ומותבין לה בגוה וכו' ונפחינא לה - נספח תמונה 330, ניפוח הריאה פרק ג' תמונות 91-93
- **מו, ב** הני תרתי אוני דסריכן להדדי - נספח תמונות תמונה 331, 337, 338

- **ג, ב** הכרס הפנימית שניקבה - פרק ג' תמונות 202-203 וכן נספח תמונות 357-360
- **ג, ב** סניא דיבי - פרק ג' תמונות 194-195
- **ג, ב** אמר שמואל מקום שאין בו מילת - פרק ב' תמונה 48 פרק ג' תמונה 200
- **ג, ב** ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס - פרק ג' תמונה 206
- **ג, ב** בדיקת הריאה (רש"י) - פרק ג' תמונות 81-87
- **ג, ב** מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות - פרק ג' תמונות 198, 201
- **ג, ב** אלו הן רוב צלעות - פרק ג' תמונות 219-220
- **ג, ב** א נשתברו רוב צלעותיה וכו' ומחציין כלפי שדרה - פרק ג' תמונה 223
- **ג, ב** א צלע וחצי חוליא - פרק ג' תמונה 224
- **ג, נד** א תפס בסימנים ושחט - פרק ב' תמונה 53
- **ג, נד** א המסס ובית הכוסות שניקבו זה לתוך זה - פרק ג' תמונה 201
- **ג, נד** א הכליות - פרק ג' תמונות 176-184
- **ג, נד** ב האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה וכו' ואי איפסיק ניביה וכו' - פרק ג' תמונות 230-232
- **ג, נה** א לקתה בכוליא וכו' והוא דמטאי לקותא למקום חריץ - פרק ג' תמונה 181
- **ג, נה** ב לא אמרן אלא בקולשיה אבל בסומכיה טריפה - פרק ג' תמונה 171
- **ג, נה** ב עור בית הפרסות, עור של תחת האליה נספח תמונות 361-362
- **ג, נו** א מכניס ידו לפנים ובודק - נספח תמונה 363
- **ג, נו** ב ניקב הזפק - גגו של זפק נידון כוושט - פרק ג' תמונות 215-218
- **ג, נו** ב יצאו בני מעיה - פרק ג' תמונה 210
- **ג, נז** א ור' יוחנן אמר יש לו וישנה כעלה של וורד בין אגפים - נספח תמונה 364
- **ג, נח** ב בהמה בעלת ה' רגלים - פרק ג' תמונה 239
- **ג, נט** א אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף - פרק א' תמונות 4-6 (אצבע יתירה), 7-10 (זפק), 13-16 (קורקבנו נקלף)

- **מו, ב** סירכא מאונא לאומא (ראה תוס') - פרק ג' תמונה 150 נספח תמונות 332, 335, 336
- **מז, א** הני תרתי בועי (וכן בועות בשיפולי ריאה בתד"ה אי שפכי בשם בה"ג) - פרק ג' תמונה 151
- **מז, א** ה' אוני אית לה לריאה - פרק ג' תמונות 131, 134
- **מז, א** חסיר או יתיר או חליף טריפה פרק ג' תמונות 140-143 וכן נספח תמונה 347
- **מז, א** וקרו לה טבחי עינוניתא דורדא - פרק ג' תמונות 136-139
- **מז, ב** אבל אגבה אפי' כטרפא דאסא טריפה פרק ג' תמונה 142
- **מז, ב** אטום בריאה מייתין סכינא וקרעין לה - נספח תמונות 348-350
- **מז, ב** בתד"ה אבל, יש שרצו לאסור כשנראית הריאה חסירה - נספח תמונות תמונה 351
- **מח, א** ניטלה שלפוחית שלה (ושם בתד"ה שלפוחית) פרק ג' תמונות 208-209
- **מח, א** התלע כבד שלה - פרק ג' תמונה 165
- **מח, א** ריאה הסמוכה לדופן - פרק ג' תמונה 149
- **מח, ב** הנך דקיימי טיגרי טיגרי - נספח תמונות 352-354
- **מח, ב** האי הדורא דכנתא דאינקיב להדי חבריה מגין עליה - פרק ג' תמונה 204
- **מט, א** מורנא (תולעת היוצאה מן הריאה) נספח תמונות תמונה 6-355
- **מט, ב** חלב המכסה את הקרב - פרק ד' תמונות 260, 264
- **מט, ב** חלב טהור סותם (כגון דקין שנקבו ושומן הכנתא סותם את הנקב) - פרק ג' תמונה 196, פרק ד' תמונה 270
- **מט, ב** חיתי דכרכשא - פרק ג' תמונה 205, פרק ד' תמונה 269
- **מט, ב** טרפשא דלבא - פרק ג' תמונה 153
- **ג, א** חלב דאקשתא וחלב דאייתרא - פרק ד' תמונה 267
- **ג, א** מחוליא לחוליא ומבר חוליא לבר חוליא - פרק ב' תמונה 30
- **ג, א** חלחולת שניקבה וכו' מקום הדבק וכו' - פרק ג' תמונה 205

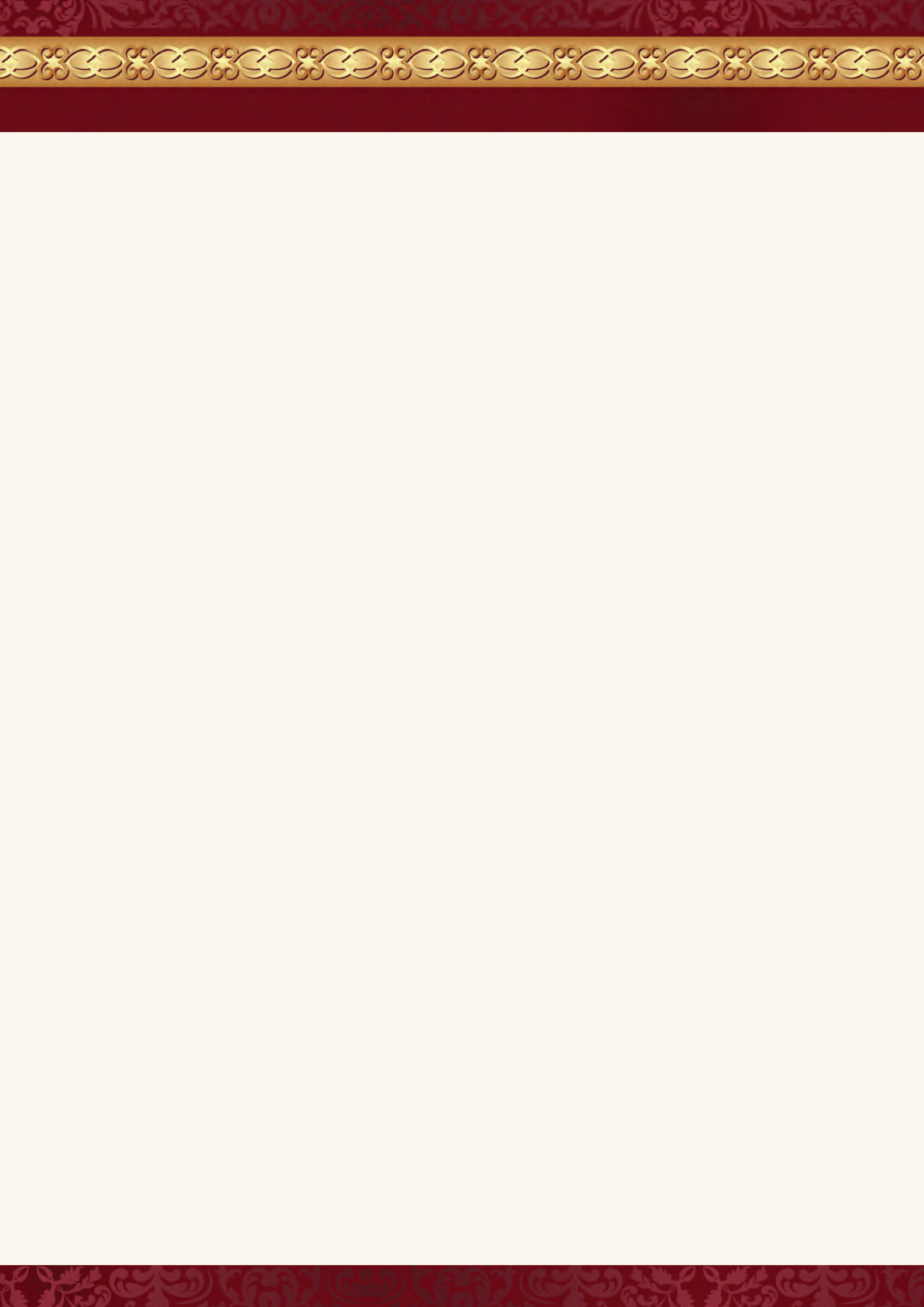
- **נט, א** כל בהמה מפרסת פרסה - פרק א' תמונה 1
- **נט, א** כל בהמה שמעלת גרה וכו' - איורים הממחישים את תהליך העלאת הגרה נמצאים בפרק ג' תמונות 185-186
- **נט, א** כל בהמה שמעלת גרה בידוע שאין לה שיניים למעלה - פרק א' תמונה 2
- **עד, א** השוחט את הבהמה ומצא בה בן שמונה חי או מת - פרק ג' תמונות 94-97
- **עו, א** בהמה שנחתכו רגליה וכו' - פרק ג' תמונה 227
- **עו, א** למעלה מן הארכובה - פרק ג' תמונות 225-226
- **עו, ב** תלתא חוטי הוו חד אלימא ותרי קטיני - פרק ג' תמונה 233
- **עו, ב** בעופות שיתסר חוטי הוו - פרק ג' תמונות 234-236
- **עו, ב** נשבר העצם וכו' - פרק ג' תמונה 229
- **פג, ב** השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה - פרק ב' תמונות 73, 79, 80
- **פג, ב** דם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות - נספח תמונה 365
- **פז, ב** בצללתא דדמא - נספח תמונות 366-369
- **צא, א** שני גידין הן פנימי סמוך לעצם - פרק ד' תמונה 297
- **צב, ב** שמנו מותר וישראל קדושים נהגו בו איסור - פרק ד' תמונה 295
- **צב, ב** לא אסרה תורה אלא קנוקנות שבו - פרק ד' תמונה 296
- **צב, ב** חוטין שבחלב אסורין ואין חייבין עליהן - פרק ד' תמונה 275
- **צב, ב** לובן כוליא וכו' חד אסר וחד שרי - פרק ד' תמונה 271
- **צב, ב** שומן שעל יותרת הכבד (ראה תוס') - פרק ד' תמונה 254
- **צג, א** האי תרבא דתותי מתני - פרק ד' תמונות 280-284
- **צג, א** חלב שעל המסס ובית הכוסות - פרק ד' תמונה 266
- **צג, א** האי תרבא דקליבוסתא - פרק ד' תמונה 285
- **צג, א** חוטין שביד אסורין - פרק ד' תמונה 250
- **צג, א** ריש מעיא באמתא בעי גרירה - פרק ד' תמונות 268-269
- **צג, א** חמשא חוטי אית ביה בכפלא וכו' - פרק ד' תמונה 279
- **צג, א** חמשא חוטי הוו וכו' דטחלי וכו' - פרק ד' תמונות 257-259
- **צג, א** חמשא קרמי הוו וכו' דכפלי ודכוליתא וכו' דביעי דמוקרא משום דמא - פרק ד' תמונה 276 (קרמא דכפלי), תמונות 273-274 (קרום הכליות), תמונות 286-287 (קרמא דביעי), פרק ג' תמונות 102-103 וכן 105-106 (קרומי המוח)
- **צג, א** לא אסרה תורה אלא שעל הדד בלבד - פרק ד' תמונה 258
- **צג, ב** אומצא ביעי ומזרקי - פרק ד' תמונות 302-303 (אומצא- דהיינו צרירות דם), ביעי תמונות 286-287, מזרקי תמונה 245 (וי"א דמזרקי היינו ורידין ראה פרק ב')
- **קיג, א** מולחו יפה יפה - פרק ד' תמונות 299-300.
- **קיג, א** ומדיחו יפה יפה - פרק ד' תמונות 298, 301א.
- **קכא, א** מאי אלל וכו' בשר שפלטתו סכין - נספח תמונה 370
- **קל, ב** כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת - פרק ה' תמונות 311-313
- **קלד, ב** איזהו הזרוע וכו' איזהו לחי וכו' - פרק ה' תמונות 304-309
- **קלד, ב** להביא חלב שעל הקיבה - פרק ה' תמונה 310
- **ראשית הגז** - ראה נספח א'

פרק א

סימני כשרות בהמה, חיה ועוף

פרק א

סימני כשרות - בהמה חיה ועוף

סימני כשרות בבהמות וחיות

א. סימני כשרות¹ בין בבהמה ובין בחיה נכתבו בתורה במפורש (ויקרא יא, ג) ואלו הם: מפרסת פרסה ושוסעת שסע ומעלת גרה.

ב. דעת הרמב"ם² שיש מצות עשה לידע הסימנים שמבדילין בהן בין בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים הכשרים לאכילה לבין המינים האסורים באכילה, אמנם דעת החינוך וכן דעת הרמב"ן³ דאין ראוי למנות ענין הסימנים למצוה, לפי שלא נכתבו בתורה אלא רק בכדי שנדע להבדיל בין החיה הטהורה לטמאה.

ג. נחלקו הראשונים בפירוש מפרסת פרסה ושוסעת שסע, דעת רש"י ששניהם סימן אחד, ופירושו שמפרסת פרסה היא הבהמה שפרסות רגליה סדוקות, וצריך ג"כ שתהיה הבהמה שוסעת שסע שיעבור הסדק מעבר לעבר, שע"י כך יהיו ב' חלקי פרסת הרגל מובדלים לגמרי האחד מהשני מלפנים ומאחור (שיש בהמות שמלפנים פרסותיהן נפרדות ומאחור מתחברות).⁴

והרא"ם בפירושו על התורה הביא שיש שפירשו שג' סימנים הם, שמפרסת פרסה היא בהמה שיש לה פרסות ולא אצבעות ככף הכלב או החתול, ושוסעת שסע הוא שתהיה כף רגלה חלוקה לשנים כנ"ל (וראה עוד פי' הרשב"ם עה"ת שם).

ד. העלאת גרה קיימת בבהמות שיש להן ארבע קיבות משום שהבהמה איננה לועסת מתחילה את המאכל כל צרכה אלא לועסת קצת ובולעת אותו, ולאחר תהליך עיכול קצר מעלה היא את המאכל

מפרסת פרסה ושוסעת שסע - ניתן לראות שפרסת הרגל של הבהמה חצויה לשניים, ושני החלקים פרודים זה מזה לכל ארכם.

ניתן לראות כי בחניכיים העליונות אין לבהמה שיניים, מה שמעיד על כך שהיא מעלת גרה.

חיה טהורה

ונחלקו האחרונים בפירוש דבריו, דעת הפרי מגדים שודאי גם כיום אפשר לאכול כל בהמה וחיה שיש לה סימני כשרות, רק שאין לסמוך על סימני חיה כדי להתיר לאכול את החלבים, אלא אם כן יש לנו מסורת שהיא מין חיה.

אבל החזו"א⁸ חלק על הפמ"ג בהבנת דברי הש"ך, וכתב שכוונת הש"ך שאין לאכול כלל בהמות וחיות אלא במסורת, אע"פ שיש להם סימני טהרה.⁹ ובשבט הלוי¹⁰ כתב שהעיקר לדינא כהפמ"ג, וכ"כ ג"כ הכף החיים.¹¹

חזרה לפיה ולועסת אותו היטב בעזרת שיניה האחוריות, ומחזירה אותו לעיכול נוסף בקיבותיה האחרות. (להלן בפרק ג' הרחבנו בענין תהליך העלאת הגרה).

ה. בהמה שאין לה שיניים בחניכיים העליונות בידוע שהיא מעלת גרה, ולפיכך הבודק בשיניים יכול לאכול את הבהמה, אך בתנאי שהוא יודע להבחין שאינה גמל קטן (כי הגמל בהיותו קטן אין לו שיניים עליונות).

ו. הבודק בהמה בפרסותיה יכול לאכול אם יודע להבחין שאינה חזיר, כי אין בהמה או חיה מפרסת פרסה שהיא טמאה מלבד החזיר.⁵

ז. כתב הכל בו סי' ק"א דהבהמות הכשירות נבראו בלא שיניים למעלה לפי שהם ניזונות מן העשבים ואין להם פנאי לטחון המאכל כראוי בעת האכילה מפני פחד החיות הטורפות וכדו', לפיכך מאספות וכונסות בעת האכילה כל מה שיוכלו בלעיסה מועטת, ולכן הכין להם הבורא יתברך טבע העלאת הגרה, שבעת שינוחו בלילות יוכלו להעלות המאכל ולטחנו היטב, וסימן זה מורה על טבען הטוב שאינם ממינים הדורסים והטורפים וכן מורה סימן הפרסות ע"ש בדבריו.

ח. בתורה לא נתפרשו סימנים להבחין בין בהמה טהורה לחיה טהורה אף שיש ביניהם הפרש דינים, כגון לענין מצות כיסוי הדם שאינה נוהגת בבהמה, וכן לענין מצות נתינת זרוע לחיים וקיבה לכהן או האיסור של אכילת חלב והאיסור דאותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד שנוהגים בבהמות ולא בחיות. אך חז"ל נתנו סימנים בקרניים ובטלפיים ראה סוגיית הגמ' חולין נט, ב ונתבארו דיניהם בשו"ע יו"ד סימן פ'.⁷

ט. כתב הש"ך, שהיות ואין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת, לכן אין צורך לפרט את הסימנים בין בהמה לחיה.

סימני כשרות בעופות

אצבעותיו שתיים לכאן ושתיים לכאן, בידוע שהוא דורס. ב. כל עוף שהוא קולט מאכלו מן האויר, כשזורקין לו דבר מאכל ואוכלו בלא להניחו על הארץ, בידוע שהוא דורס.

אצבע יתירה: דעת רש"י¹⁶ שהיא אצבע הגבוהה שאחורי שאר האצבעות (ואע"ג שרוב העופות יש להם אצבע זו, קוראים לה אצבע יתירה לפי שאינה כפי סדר חברותיה), והר"ן פירש שהאצבע הקדמית כשהיא גדולה משאר חברותיה היא הקרויה אצבע יתירה.

א. סימני עופות לא נאמרו בתורה במפורש, אלא מנה הכתוב את עשרים וארבעה¹² מיני העופות הטמאין משום שהן המועטין,¹³ וכל מי שבקי באותם המינים ובשמותיהם ויודע שעוף פלוני אינו מהם הרי זה מותר לאכלו¹⁴.

ב. דרשו חז"ל שיש ארבעה מיני סימנים בעופות, וכל עוף שאין לו אף אחד מסימנים אלו הרי הוא טמא בודאי, ועוף שיש לו מקצת סימנים אפשר שיהיה טהור, ויש בזה פרטים רבים.

ג. סימני העופות הטהורים הם ארבעה:

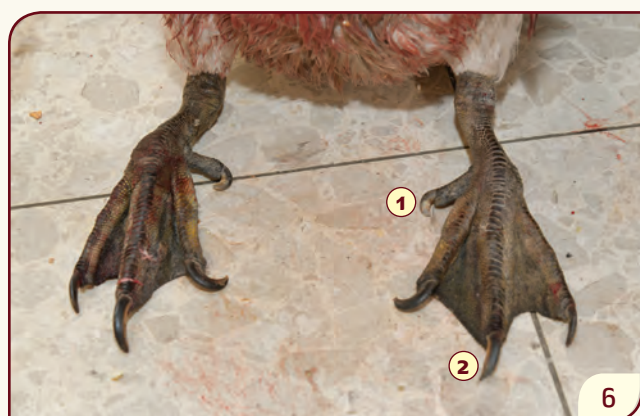
1. שלא יהיה דורס¹⁵.
2. שתהיה לו אצבע יתירה.
3. שיהיה לו זפק
4. שיהיה קורקבנו נקלף.

ביאור הסימנים:

שלא יהיה דורס: מקובל לחז"ל שכל עוף הדורס בידוע שהוא טמא, ומבואר בגמרא שניתן לבדוק את העוף אם הוא עוף דורס בשני אופנים, א. ע"י העמדתו על חוט, ואם נעמד עליו העוף וחולק

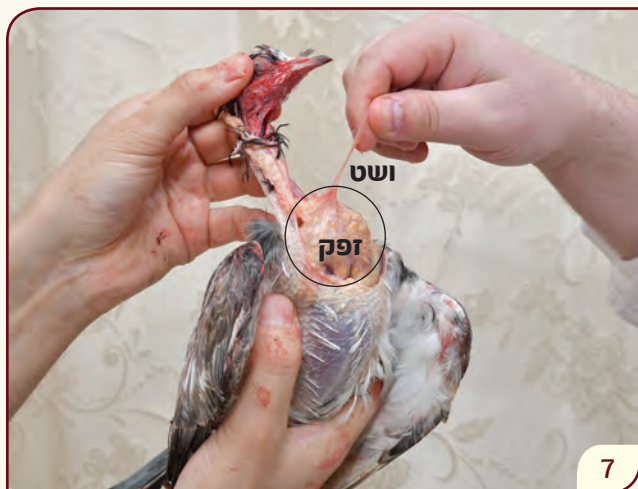
אצבע יתירה (לרש"י היא האצבע הגבוהה הנמצאת מאחור ומסומנת במס' 1 ולר"ן היא האצבע הקדמית הגדולה משאר האצבעות ומסומנת במס' 2)

סימני אצבע יתירה בברווז

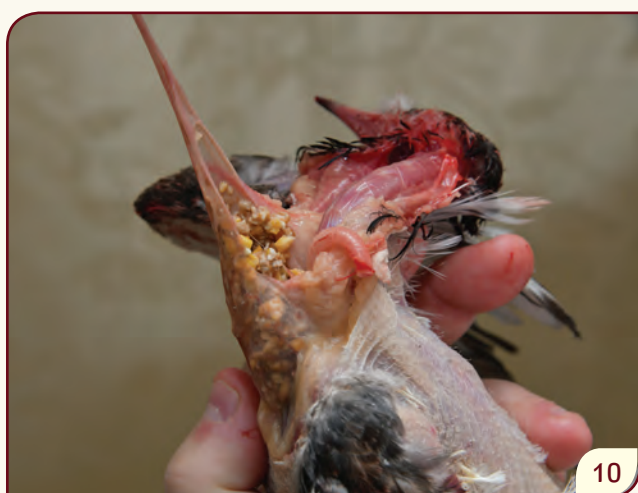
סימני אצבע יתירה ביונים

הזפק (מוקף בעיגול) נמשך מן הושט.

ניתן לראות את המאכל המתקבץ בתוך הזפק (הגבול החיצון של הזפק מסומן בקו).

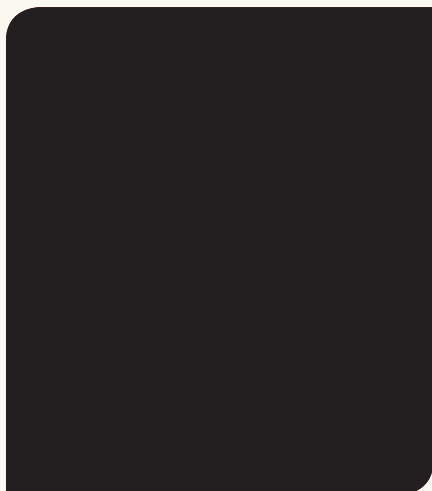

הזפק (קרוע מלמעלה).

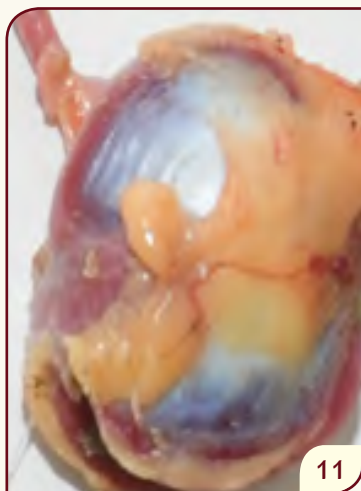
זפק: הוא כמין שק בסוף הושט בו מתקבץ האוכל ונמשך ממנו המאכל ע"י מעי דק אל הקורקבן, וכתב בדרכי תשובה¹⁷ שצריך ג"כ שיהיה הזפק בצורתו הרגילה, שלא יהא משונה מתואר ומצורת שאר זפקים של שאר עופות טהורים.

הזפק

הקורקבן

הקורקבן

הקורקבן: בו מתעכל המאכל קודם שנמשך אל המעי הדק, והוא עשוי משתי שכבות עור חיצוני וכיס פנימי ואם הכיס הפנימי¹⁸ של הקורקבן מתקלף, הרי זה סימן טהרה. ומסתפקת הגמ' בעופות שהקורקבן שלהם אינו נקלף ביד אלא רק בסכין אם חשוב כקורקבן הנקלף.

התחלת קילוף עור הפנימי של הקורקבן (שפת העור הפנימי מסומנת בקו)

הקורקבן חצוי באמצעו והמאכל נתון בתוכו

העור הפנימי נקלף ביד

המשך קילוף עור הפנימי של הקורקבן ביד

עוף שחרטומו (המקור שלו) רחב וכף רגלו רחבה דעת השו"ע שאין חשש שמא הוא עוף דורס, ועל כן אם נמצאו לו שאר ג' סימני הטהרה אפשר לאוכלו בלא מסורת, והרמ"א מחמיר אף בזה – ראה הערה לסעיף ד'.

[לתשומת לב: העוף שבתמונה הינו ברווז מזן הנקרא 'ברבר'. תמונות הברווז לכל אורך החוברת לא הובאו אלא לצורך המחשה בלבד, ולא באנו להכריע בעניין ברווז זה אם יש עליו מסורת או לא.]

ד. להלכה דעת הרבה ראשונים שכל עוף שיש לו ג' סימנים של אצבע יתירה, זפק, וקורקבן נקלף, אין לחוש בו שמא הוא עוף דורס, וממילא הוא מותר באכילה. אמנם השו"ע¹⁹ חשש לדברי רש"י והרא"ש שיש לחוש שמא דורס הוא, וכיוון שאין אנו בקיאים בבדיקת הדריסה יש לחוש שמא יימצא שהוא עוף דורס, וע"כ אין לאכול שום עוף אלא א"כ יש לנו מסורת²⁰ שהוא עוף טהור²¹.

ה. עוף שיש עליו מסורת²² הרי הוא טהור אפי' לא נמצא לו שום סימן מג' סימנים שבגופו (אצבע יתירה וכו') ומ"מ אם ראינוהו דורס או שהוא חולק את רגליו ודאי קבלה בטעות הוא ואין לאכלו.²³

מקורות ומראי מקומות לעיון לפרק א

14. שו"ע יו"ד פ"ב ס"א.
15. ישנם בזה ג' פירושים בראשונים, דרש"י פירש שהוא עוף שאוחז המאכל בציפורניו ומגביה המאכל מן הקרקע, ובתוס' חולין סא, א הק' עליו דאפי' תרנגולת עושה כן, וע"כ פי' ר"ת דהוא עוף שאוכל עופות אחרים מחיים ואינו ממתין להם עד שימותו, והר"ן פירש שהוא כפירוש דריסה האמור בפרק אלו טריפות. וכ' הפמ"ג משב"ז פב, א דלהלכה יש להחמיר ככל הפירושים, שאם ראינו בעוף שהוא דורס אפי' כפירוש רש"י יש להחמיר בו שהוא עוף טמא אע"פ שיש בו מסורת, וכ"כ בדרכ"ת סק"ד (אמנם בט"ז שם נראה שפסק כר"ת וכן דעת הלבוש, והש"ך סק"ג כ' דהעיקר כדעת הר"ן).
16. במתני' נ"ט.
17. פ"ב, יח.
18. ראה פ"ת פב, ב בשם החת"ס דהא דבעינן שיהא נקלף אין הכוונה לעור החיצון הדק שעל גבי הקורקבן מבחוץ, אלא החלק הנקלף הוא בתוך הקורקבן ע"ש.
19. פב, ב.
20. ראה דרכ"ת סקל"ב באופן שהעופות המסופקים שוכנים ביחד עם מינים שיש לנו עליהם מסורת ונדמים להם קצת או שמזדווגים עמם אם יש להתיר אותם עופות אף בלא מסורת (וע"ש בסקכ"ד דעוף הדומה למין שיש עליו מסורת אלא שהוא משונה קצת בגודל איבריו ודאי מהניא ליה המסורת להחזיקו בעוף טהור, וע"ש איזה שינוי מצריך מסורת אף על מין המשונה, וכן בסקל"ג, לד), ואם יש איזה הכחשה בענין המסורת ראה דרכ"ת סק"מ וכן סקמ"ו, וראה עוד דרכ"ת סקכ"ו בענין הפולמוס בדבר תרנגול ההודו.
21. ושם בסעיף ג' פסק המחבר כשיטת הרז"ה דעוף שחרטומו (המקור שלו) רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז בידוע שאינו דורס ושרי באכילה אפי' בלא מסורת אם יש לו שאר ג' סימנים הנ"ל, והרמ"א שם מחמיר אף בזה.
22. ראה דרכ"ת פב, לז דעתה שנתמעטו הדורות בעינן מסורת של עיר או מדינה שלימה.
23. ש"ך פב, ו.
1. ודע דסימני הכשרות הם רק כדי להבחין שמין מסויים הוא מין כשר, אבל אם ראינו פרה שילדה ולד שפרסותיו קלוטות כחמור, הולד כשר דהיוצא מן הטהור טהור (וכן היוצא מן הטמא טמא אע"פ שיש לו סימני טהרה) כמבואר בגמ' פ"ק דבכורות (ובשו"ת מהרי"ט ח"א סנ"א כ' להוכיח מכאן דאין הסימנים סיבה לטהרה רק סימן גרידא והדברים עתיקים ואכמ"ל).
2. ריש ה"ל מאכלות אסורות
3. בהשגות על הר"מ בספר המצוות שורש ה'
4. וכ"כ בפ"י הרא"ם (וע"ש דלפ"ז חזיר אין לו אפי' סימן אחד וכבר נתעורר בזה הפמ"ג שפ"ד עט, א ע"ש).
5. גמ' חולין נט, א ושו"ע יו"ד סע"ט, ועע"ש שהוזכר סימן נוסף הנמצא בכל הבהמות והחיות הטהורות ואינו נמצא בטמאות מלבד בערוד.
6. וכבר עמד בזה הרמב"ן עה"ת ויקרא יא, יג, וע"ע ברלב"ג עה"ת ויקרא יא, ח דמבאר באופ"א היאך העלאת גרה ופרסה שסועה מורין על טבעם הטוב של הבהמות, וכן בספר שושן סודות לתלמיד הרמב"ן (אשר הובאו מדבריו בכתבי האר"י) מבאר ענין הסימנים ע"פ הסוד.
7. ראה פ"ת פ, א די שמי שכתב דחיה שהיא מעלה גרה ומפרסת פרסה אבל אין לה סימני חיה בקרנותיה אסור לאכלה, והפ"ת דחה דבריו וע"ע בפרי תואר סי' פ' דבעל חי שנמצא לו ב' סימני הטהרה ואין לו כלל מראה שור או כבש או עז דלכאורה א"צ לבדקו בקרנותיו, דודאי מין חיה הוא, דאין מיני בהמה טהורים מלבד ג' מינים הנ"ל, ושוב כתב דלעולם יש לחוש שהוא מין שור או כבש או עז שאינו ידוע.
8. יו"ד סי"א סק"ד.
9. וכ' שכן משמע ג"כ בחכמ"א כלל לו ס"א.
10. ח"י ס"י קיד.
11. פ, ה.
12. ועיין בתוס' ד"ה מה, חולין ס"א.
13. ומ"מ עוף הבא לפנינו ואין ידוע אם הוא טהור או טמא אין להכשירו מכח רובא, ראה דברי התוס' רד"ה ודלמא חולין סג, ב ובשו"ת הריב"ש סי' קצ"ב ובדרכ"ת פב, א.

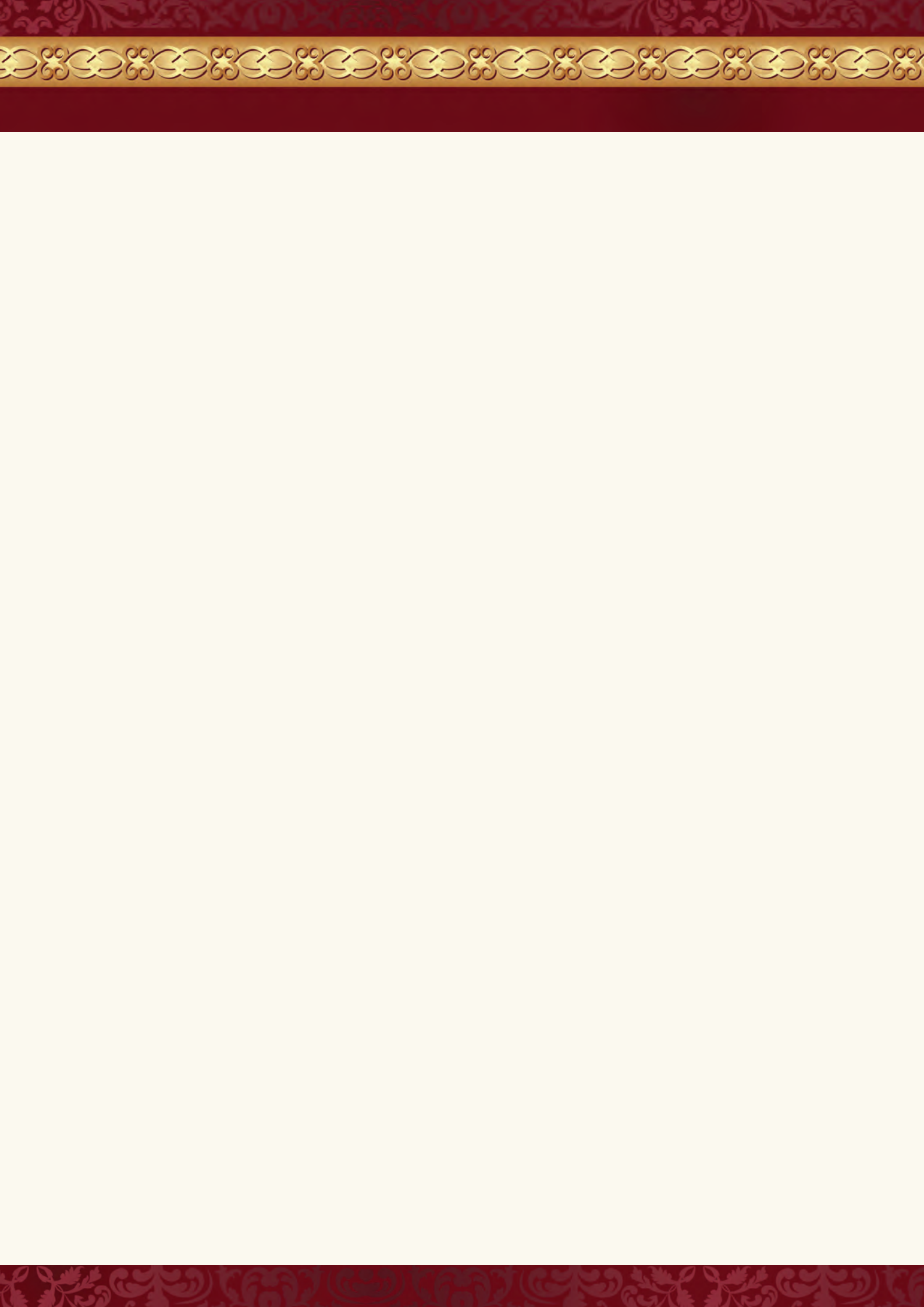
פרק ב

דיני השחיטה

- דיני השוחט
- סכין השחיטה
- ההכנות לשחיטה
- מעשה השחיטה
- דברים הפוסלים את השחיטה
- דינים הנוהגים אחר השחיטה

פרק ב דיני השחיטה

דיני השוחט

א. הכל שוחטין לכתחילה ואפי' נשים, וכתב הרמ"א שכבר נהגו שאין הנשים שוחטות¹.

ב. השוחט צריך לדעת הלכות שחיטה², ומ"מ אין צורך שידע כל חילוקי הדינים אלא מספיק שידע שדבר זה צריך שאלה, ואם לא ימצא את מי לשאול יחמיר מספק. וכתב הרמ"א שיש לבדוק כל שוחט אם יודע הלכות שחיטה המצויות³, ובדיקת הסכין, ובדיקת הסימנים לאחר השחיטה.

ג. אפי' היודע הלכות שחיטה לא ישחוט לכתחילה בינו לבין עצמו, עד שישחוט בפני החכם⁴ פעמים רבות⁵ עד שיהיה רגיל וזריז, ואחר שעשה כן הרי הוא נקרא מומחה, ושוחט לכתחילה בינו לבין עצמו.

ד. אדם שאין אנו יודעים בו אם הוא בקי בהלכות שחיטה, דעת רוב הפוסקים שמותר למסור לו לכתחילה בהמה לשחיטה על סמך שנבדקנו אח"כ אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה, ואין חוששין שמא נשכח אח"כ לברר, כיוון שמעיקר הדין מותר למסור לשוחט אפי' בלא בירור, משום שרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן⁶, אמנם אם ידוע שאי אפשר יהיה לבדקו אח"כ אין נותנין לו לשחוט לכתחילה⁷. ואם שחט וכעת כבר אי אפשר לבדקו, כגון שהוא אינו בפנינו, א"צ לטרוח אחריו ולבדקו⁸, משום שאנו סומכים על הרוב ששוחטים בכשרות⁹.

אך דעת האור זרוע¹⁰ שלכתחילה לא מוסרים לו בהמה לשחוט עד שנבדוק אם הוא בקי, ובדיעבד אם עבר ושחט בלא בדיקה א"צ לבדוק אחריו אפי' הוא כאן בפנינו, שבדיעבד סומכין אנו על רוב שרוב מומחין הן¹¹.

ה. כתב הרמ"א, שבזמן הזה שהמנהג שאין אדם שוחט אח"כ נטל קבלה לשחוט מן החכם, שוב אין צריך לחשוש למיעוט שאין מומחין, ואפשר למסור לו לשחוט בלא לבדוק אחריו כלל¹².

ו. חרש שוטה וקטן¹³ אין שוחטין לכתחילה אפי' כשאחרים עומדים על גבן, ובדיעבד אם אחרים עומדים עליהם שחיטתן כשירה. וקטן היודע לאמן את ידו לשחוט, שוחט אפי' לכתחילה כשאחרים עומדים על גבו¹⁴.

ז. סומא לא ישחוט לכתחילה, ובדיעבד שחיטתו כשירה¹⁵. ואם אחרים רואין אותו, כ' הטור ששוחט לכתחילה¹⁶, וכמו"כ כל אדם לא ישחוט לכתחילה בלילה או במקום אפל, ואם אבוקה כנגדו שוחט לכתחילה (שו"ע יא, א).

ח. ערום לא ישחוט מפני שאינו יכול לברך, וכן אי אפשר שאחר יברך והוא יכולין לצאת בברכתו, משום ששומע כעונה כנגד הערוה ג"כ אסור¹⁷.

ט. ישראל מומר לאכול נבילות לתיאבון אינו נאמן על בדיקת הסכין מפני שיש בה טורח, ואם ישראל כשר בודק סכין ונותן לו לשחוט מותר אח"כ לאכול משחיטתו¹⁸, ובלבד שנדע בו שהוא יודע הלכות שחיטה¹⁹.

מומר לתיאבון לאחת משאר עבירות (שאינם אכילת טריפות ונבילות) דעת הר"ן שמותר ליתן לו לשחוט אפי' בלא לבדוק לו את הסכין, ודעת הרמב"ם²⁰ שדינו כדין אוכל נבילות לתיאבון²¹.

ומשומד לאכול נבילות להכעיס, דעת הרשב"א

יא. מי ששחט והוציא טריפה מתחת ידו, פסק הרמ"א (ב, ב) שאם לא הוחזק בכך מותר לאכול משחיטתו, ועי' בש"ך שחולק.

יב. גוי ששחט שחיטתו נבילה, שנא' ואכלת וזבחת וגוי אינו בר זביחה שאינו מצווה על כך.²⁵

יג. קוף ששחט שחיטתו פסולה.²⁶

יד. כל הפסול לשחיטה, שהתחיל לשחוט בדבר שעושה את הבהמה לנבילה (כגון משהו מן הושט או רוב הקנה), אפי' גמר יהודי כשר את השחיטה השחיטה פסולה (שו"ע ב, י), וכן פסול וכשר ששחטו ביחד בין בסכין אחת בין בב' סכינים השחיטה פסולה.²⁷

בתורת הבית שלכתחילה אין נותנין לו לשחוט כלל, ובדיעבד אם שחט ואחרים רואים אותו מתחילה ועד סוף, וגם בדקו את הסכין שחיטתו כשירה, אבל דעת הרא"ש שדינו כגוי²¹ ושחיטתו פסולה, ופסק בשו"ע (ב, ה) כדעת הרא"ש.

והמומר לעבוד ע"ז אפי' בצנעא, וכן לחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי לכו"ע ושחיטתו פסולה, ואפי' עשה כן פעם אחת בלבד²², ומ"מ לא נעשה מומר באותה השחיטה עצמה, ולכן השוחט בשבת שחיטתו כשירה.²³

י. מסור דינו כמומר ושחיטתו פסולה, ויש מכשירין.²⁴

סכין השחיטה

סכיני השחיטה בתוך הנרתיק

א. שוחטין בכל דבר התלוש²⁸ בין בסכין, בין בצור, בין בקרומית של קנה האגם, (אבל בשאר קנים אסור לשחוט לפי שפורשים ממנה קיסמים דקין העלולים לנקוב את הושט), בין בזכוכית²⁹ ואפי' בשן או צפורן יחידים ובתנאי שיהיו תלושים, ובכל אלו צריך שיהיה פיהם חד ולא יהיה בו פגם (שו"ע ו, א).

ב. סכין שצדה האחד חלק ובצדה השני יש פגימות, לא ישחוט בה לכתחילה אפי' בצד החלק, גזירה שמא ישחוט בצדה השני, ובדיעבד שחיטתו כשירה.

שיעור אורך הסכין

ג. סכין השחיטה שיעורו אפי' כאיזמל קטן, משום שיכול לשחוט בהולכה והבאה (ואם שוחט בהולכה לבד או בהבאה לבד צריך סכין שאורכה כשיעור צואר הבהמה ומלא צוארה³⁰), וכתב הרי"ף שזה דווקא בעוף שצוארו דק, אבל בבהמה צריך שיעור גדול יותר, וכן פסק הרמ"א (כד, ב) שבבהמה צריך סכין כמלא צואר וחוף לצואר משהו, ולכתחילה כתב הרמ"א (ח, א) דיש לשחוט בסכין שאורכה כשיעור ב' צווארים של דבר הנשחט וי"א בסכין שאורכה י"ד אצבעות וראה הערה.³¹

ד. צריך להזהר שלא לשחוט עוף קטן בסכין גדולה שלא יבוא לידי דרסה.³²

סכיני השחיטה

דיני פגימות הסכין

ה. שיעור הפגימה הפוסלת את הסכין³³ הוא בכל שהוא, ובלבד שתאגור בין שני עוקציה דבר כל שהוא אפי' חוט השערה (שו"ע יח, ב), וראה הערה.³⁴

ו. אם היתה לסכין רק פגימה אחת, אם היא "אוגרת" דהיינו שיש לפגימה שתי עוקצין, הסכין פסולה, ואם הפגימה "מסוכסכת" אם היא עומדת בראש הסכין הרי היא כשירה, ופירשו הרמב"ם והרי"ף שפגימה מסוכסכת היא פגימה הנרגשת מצד אחד ולא מצידה השני, שכשמוליכים את הסכין על האצבע אין מרגישין בפגם, וכשחוזרים ומביאים את הסכין על האצבע הפגם נרגש, (וזהו הפירוש שעומדת בראש הסכין שהפגם נוטה אל ראש הסכין, ועל כן אינו נרגש אלא בהבאה ולא בהולכה, ובאמת הפגם יכול להיות בכל מקום בסכין אלא שינטה לצד אחד), ורש"י והרא"ש פירשו שפגימה מסוכסכת היא פגימה שיש לה עוקץ א' ועוקץ השני שלה הושחז³⁵, ואם אותה פגימה נמצאת בראש הסכין ממש אין חוששין שתנקוב את הסימנים והרי היא כשירה, וכתב הרמ"א שכיוון שאין אנו בקיאים היכן הוא ראש הסכין יש להטריף בכל מקום (שו"ע יח, ד ושם בהג"ה).

ז. סכין שאין בה פגימה הרי היא כשירה אע"פ שאינה חדה וצריך להוליך ולהביא זמן מרובה עד שישחוט את הסימנים, וכן אם היתה הסכין בלא פגם אלא שאינה ישרה ויש בה עליות וירידות הרי זו כשירה, וסכין שאין בה פגם אלא שאינה חלקה לגמרי, ומגעה כמגע ראש השבולת שהוא מסתבך באצבע הר"ז כשירה מעיקר הדין ומ"מ כתב הרמ"א (יח, ד) שכיוון שאין אנו בקיאים בדבר נוהגין שאין לשחוט בה.

פגימות בסכין

סכין שנבלע בה איסור

ח. סכין ששחט בה בהמה ונמצאה הבהמה טריפה, אסור לשחוט בה פעם נוספת עד שידיחנה בצונן,³⁶ או יקנחנה בדבר קשה, ולכן נהגו עתה לקנח הסכין בין כל שחיטה ושחיטה בשיער הבהמה. ודין זה הוא רק כששחט טריפה פעם אחת באקראי בעלמא, אבל אם רגיל לשחוט בו טריפות תדיר לא די בהדחה בצונן אלא צריך נעיצה בקרקע קשה עשר פעמים (שו"ע י, ג).

אם עבר ושחט בלא הדחה בצונן (בסכין ששחט בה טריפה פעם אחת) פסק השו"ע שידיח במים את בית השחיטה³⁷ והבשר כשר באכילה, והט"ז מחמיר שצריך לקלוף את מקום בשר בית השחיטה.

ט. סכין ששחט בה בהמה כשירה, מותר לשחוט בה בהמה אחרת³⁸ אע"פ שהסכין מלוכלכת בדם.³⁹ אבל אסור לחתוך בה דבר רותח.

י. השוחט צריך שתהא לו סכין מיוחדת לשחיטה שלא ישתמש בה לדבר אחר, שמא תפגם ותתקלקל ויבוא לשחוט בה בלא בדיקה⁴⁰, ואעפ"כ כשבא לשחוט בסכין זו לא ישחוט בלא בדיקה, אע"פ שהיתה כבר בדוקה ומוצנעת.⁴¹

ההכנות לשחיטה

הכנת הבהמה

א. צריך לגזוז הצמר שעל בית השחיטה כדי שלא תפגם הסכין, וכדי שהסכין תהיה גלויה כל השחיטה שאם תתכסה יש חשש פסול חלדה בשחיטה.⁴²

גילוח בית השחיטה

ב. טוב להשקות את הבהמה סמוך לשחיטה, וטעם הדבר י"א שהוא משום שיהא העור נוח להפשט, וי"א שמועיל למניעת סירכות בריאות.⁴³

השקאת הבהמה

בדיקת הסכין

ג. קודם שישחוט צריך לבדוק את הסכין שאין בה פגימה, וצריך לבדקה בבשר ובצפורן,⁴⁴ משלשת צידי חוד הסכין⁴⁵ בהולכה ובהבאה,⁴⁶ ואם לא בדק קודם שחיטה יבדוק אחר השחיטה.⁴⁷ (בדבר הבדיקה הנוהגת כיום ראה הערה.)

אסור לשחוט לכתחילה בלא בדיקה על סמך שיבדוק את הסכין אחר השחיטה.⁴⁸

ד. אחר קצת בדיקות יש לבדוק בצפורן אחרת שמא נפגמה הצפורן בחודה של סכין ולא ירגיש היטב בפגימות (שו"ע יח, ט).

ה. הבודק צריך שיבדוק מתון מתון ובכוונה

גדולה בלב פנוי מכל מחשבות, והרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת הסכין, הלא תראה כי יבדוק אדם פעמים ושלוש ולא ירגיש בפגימה דקה ואח"כ ימצאנה כי הכין לבו באחרונה, ובחינת חוש המישוש כפי כוונת הלב, ולכן אין למנות על זה כי אם יראי שמים ביותר וחרדים על דבר ה' ואינם נבהלים ונחפזים בדעתם (שמלה חדשה יח, ז).

ו. צריך להראות הסכין לחכם מפני כבודו של חכם, ואם לא הראה מנדים אותו⁴⁹, וכתב בשו"ע⁵⁰ שבימינו נהגו למנות אנשים ידועים על השחיטה והבדיקה, ולהם מחלו חכמים על כבודם.

בדיקת הסכין מתלת רוחתא

23

בדיקת חוד הסכין ע"י הצפורן

25

בדיקת צד שמאל של חוד הסכין ע"י הצפורן

24

בדיקת צד ימין של חוד הסכין ע"י הצפורן

ברכת השחיטה

ז. קודם השחיטה צריך לברך בא"י אמ"ה אקב"ו על השחיטה⁵¹, עבר ולא ברך שחיטתו כשירה⁵², דעת רוב הפוסקים שעל שחיטת טריפה אין מברכים אע"פ שהשחיטה מועילה לה שלא נעשית נבילה,⁵³ על כן אם יש בבהמה חשש טריפות מחיים, אינו מברך קודם השחיטה אלא ממתין עד אחר הבדיקה ומברך⁵⁴, ובלבד שיהיה עדיין סמוך לשחיטה (רמ"א יט, א).

ח. אם רוצה לשחוט הרבה בהמות (ואפי' מינים חלוקים כגון בהמות חיות ועופות), מברך בתחילה ברכה אחת והולך ושוחט את כל הבהמות. ואם שח בין שחיטה לשחיטה שלא מענין השחיטה, נחלקו הפוסקים אם הדיבור חשוב הפסק וצריך לחזור ולברך או לא.⁵⁵ וכ' הפמ"ג שלהלכה רק אם שח הרבה יחזור ויברך⁵⁶, וראה הערה.⁵⁷

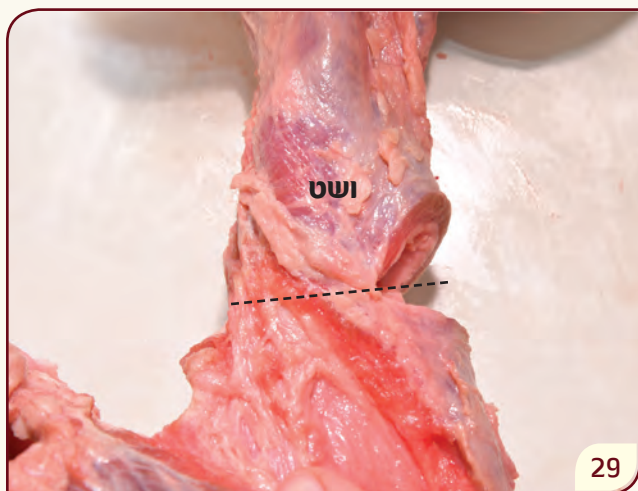
מעשה השחיטה

בשעת השחיטה יש לאחוז את הבהמה היטב

השוחט בהמה וחיה צריך שישחוט ב' סימנים (הקנה והושט)

ניתן לראות בבירור כיצד רוב הושט עדיין לא נשחט.

א. כתב הרמב"ם⁵⁸ מצות עשה שישחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה ועוף ואח"כ יאכל, שנאמר וזבחת מבקרך ומצאנך. וכן בספר המצוות⁵⁹ מנה הרמב"ם את מצות השחיטה למצות עשה, אמנם דעת הראב"ד⁶⁰ שאין ראוי למנות ציווי זה בתור מצות עשה, אלא הוא כעין לאו הבא מכלל עשה לאוכל בהמה בלא שחיטה.⁶¹

ב. צריך לאחוז היטב את גוף הבהמה ואת ראש הבהמה בעת השחיטה, שאם תנענע הבהמה את ראשה וצוארה בעת שחיטת הסימנים, יש לחוש שהשחיטה לא תעשה כדין מכמה טעמים.⁶²

ג. השוחט בהמה וחיה צריך שישחוט ב' סימנים (הקנה והושט) ובעוף די בסימן אחד, ומעיקר הדין די ברוב סימן, דהיינו בבהמה רוב של כל או"א מן הסימנים, ובעוף רוב של סימן אחד (או הקנה או הושט), אמנם לכתחילה בעינן שישחוט כל ב' הסימנים הן בבהמה והן בעוף⁶³, ובדיעבד סגי ברוב⁶⁴ ב' סימנים בבהמה, וברוב סימן אחד בעוף.

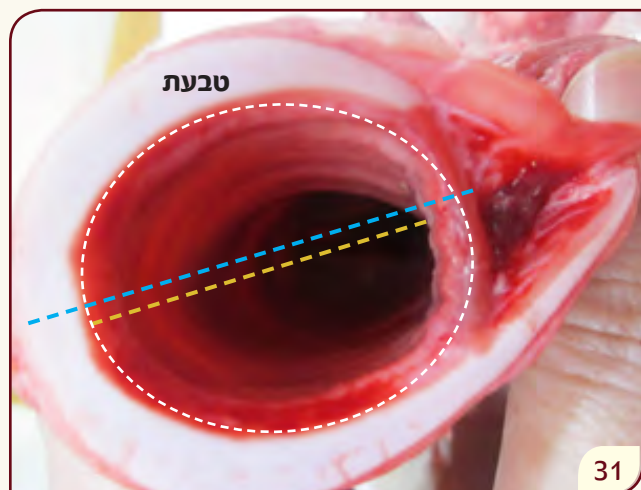

בתמונה שלפנינו ניתן לראות כיצד הקנה שחוט כולו, אבל הושט נשחט רק במקצת ולכן השחיטה פסולה

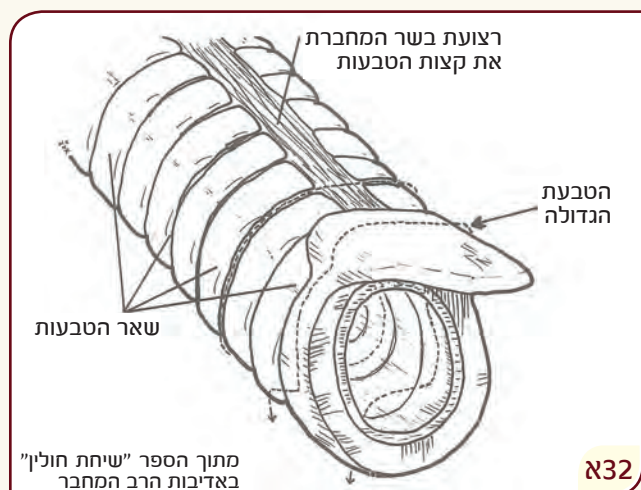
(עובי הקנה כולל את עובי הטבעת החופה את הקרום, וכיוון שנתבאר שמאחורי הקנה אין טבעת ושם עובי הקנה אינו אלא עובי קרום דק, ממילא אם ייחתך הקנה מצד אחור כלפי פנים יתכן שיפסק רוב חללו ועדיין לא יפסק רוב עוביו), אמנם לענין הכשר שחיטה כתב השמלה חדשה⁶⁸ שמעשה השחיטה צריך לכלול גם את עובי הטבעת, וצריך לשחוט את רוב עוביו ביחד עם רוב חללו.

ו. חובה לחתוך בשחיטה את רוב עוביו וחללו של הושט ולא די ברוב עובי עורות הושט.⁶⁹

ז. היה חצי הקנה חתוך, שאין הבהמה נעשית טריפה בכך, ושחטו והשלימו לרוב הרי זו שחיטה כשירה לכתחילה.⁷⁰

הקנה (מסומן בעיגול) – רוחב חלל הקנה מסומן בקו צהוב ואילו עובי הסימן (כולל הטבעת) מסומן בקו תכלת.

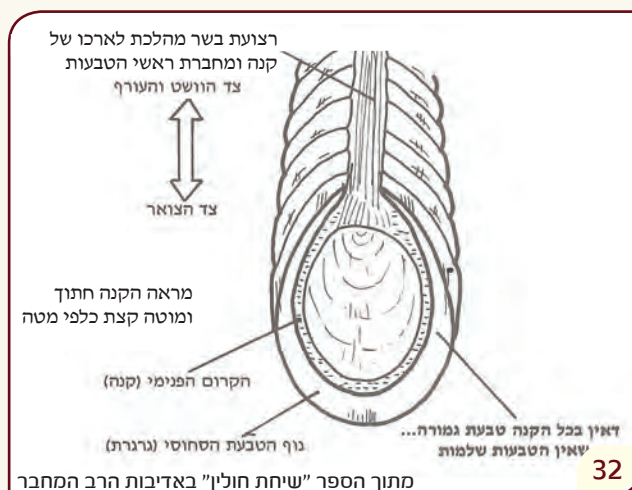
רצועת בשר המחברת את קצות הטבעות

ד. הקנה הוא קרום⁶⁵ דק, שמחופה בסחוס עב במקצת הבנוי טבעות טבעות הסובבות את רוב הקרום, (מלבד הטבעת הגדולה החופה את כולו), ורצועת בשר דקה המחברת אף בושט מחברת את קצוות הטבעות. הטבעות עבות במיוחד בצד הפונה אל פני הבהמה (הקנה עצמו ממוקם בקדמת הצואר והושט בחלקו העליון נמצא מאחוריו לצד העורף), והולכות ומתקצרות⁶⁶ כשסובבות כלפי אחורי הבהמה עד שכלות לגמרי.

ה. בגמ'⁶⁷ מבואר שאם נפסק רוב חלל הקנה, הבהמה טריפה, אע"פ שלא נפסק רוב עובי הקנה

ניתן להבחין כיצד הקנה חפוי בטבעת אשר בצד הפונה אל פני הבהמה (בתמונה הוא החלק העליון) הטבעת רחבה והיא הולכת ומתקצרת עד כלותה, ובצד הפונה לאחור ליכא טבעת אלא קרום דק של הקנה לבדו, ומחובר הוא לושט ברצועת בשר דקה – הסימון בתמונה המורה על מקום הבר חוליא הוא כפי שיטת רש"י.

הקנה מחופה בטבעות, ורצועת בשר דקה מחברת את קצות הטבעות.

שחט מאחוריו הרי זו שחיטה כשירה.⁷¹ וכל שכן אם שחט בצורת אלכסון, או כשיני המסרק ששחיטתו כשירה.⁷²

שחט כמסרק (ע"פ הפרישה כא, ה)

שחט באלכסון

גבולות השחיטה

ט. גבול מקום השחיטה בבהמה, בקנה למעלה עד מקום שיפוי כובע, מקום שמתחיל הכובע לשפוע ולהיות צר,⁷³ ולכתחילה ישחוט למטה מטבעת

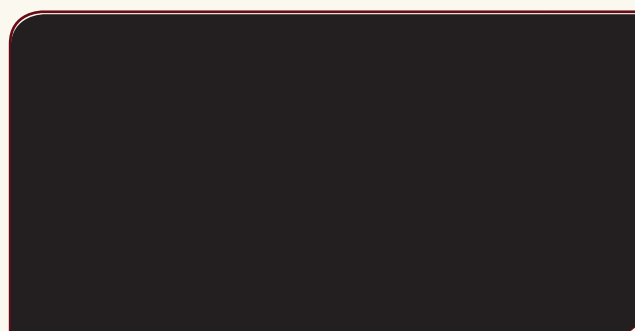
הגדולה⁷⁴, וגבול השחיטה בקנה למטה עד מקום שמגיעה אונת הריאה השמאלית העליונה.⁷⁵

גבולות השחיטה

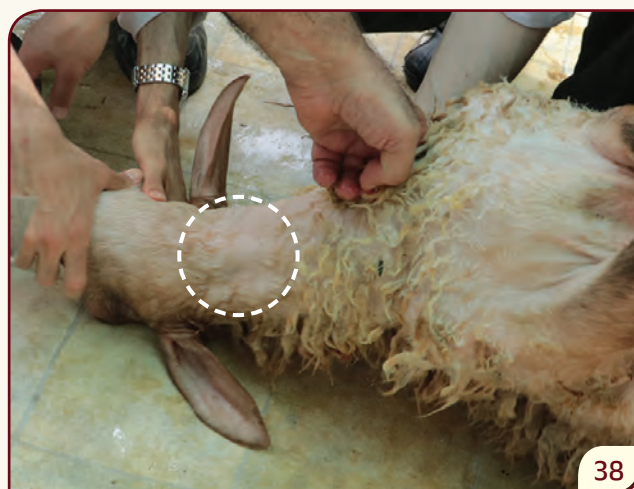
גבול השחיטה - בקנה למעלה

ניתן לראות בבירור כיצד הטבעת הגדולה חופה את כל הקנה בניגוד לשאר הטבעות

האצבע מונחת על מקום שיפוי כובע הפסול לשחיטה

המחשת מעשה שחיטה במקום כובע הקנה
(איזור השחיטה מסומן בעיגול)

המחשת שחיטה במקום הכובע (שמעיקר הדין
היא שחיטה כשרה)

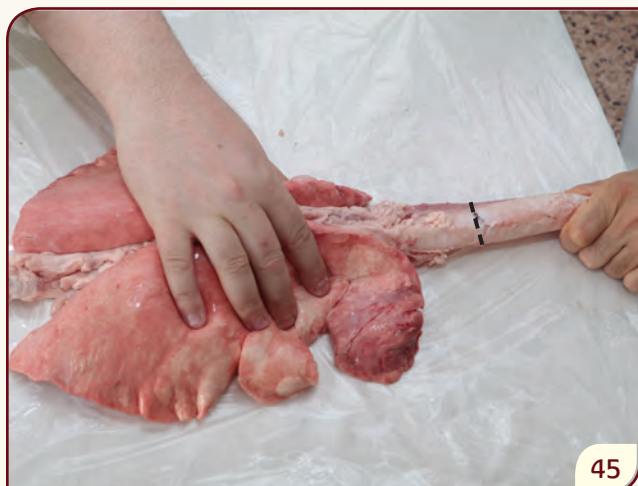
סוף גבול השחיטה - האצבע מונחת על תחילת הכובע,
הטבעת הגדולה נמצאת מצד ימין, ושיפוי הכובע מצד שמאל

תחילת כובע הקנה
הטבעת הגדולה

ניתן לראות את מיקום הטבעת הגדולה ואת תחילת הכובע -
שני החיטין מסומנים במס' 1 ומקצת החיטין שנשתיירו לצד
הראש מסומנים במס' 2, ולכך אם נשחט הקנה ברובו במקום
זה השחיטה כשירה. (וראה בהערה לסעיף ט' דיש מחמירין).

45

מתיחת הסימן (אנס בסימנים - ראה הערה לסעיף ו') - גבול השחיטה המותר מסומן בקו מקוטע, ואם שחט למטה ממנו השחיטה פסולה.

44

גבול השחיטה בקנה מלמטה (עד מקום שמגיעה האונא השמאלית העליונה)

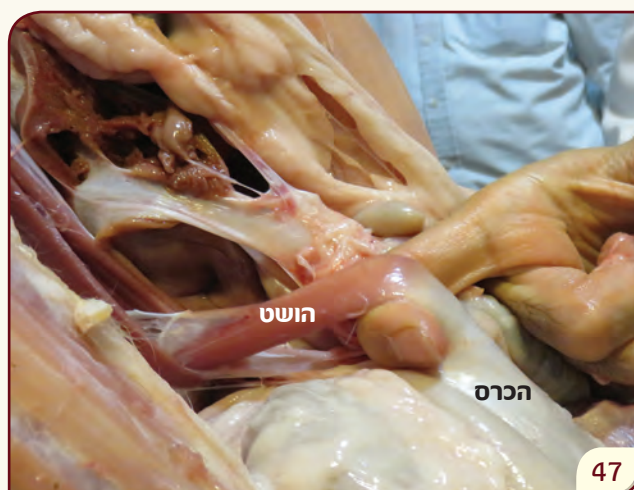

תורבץ הושט

48

עד מקום שישעיר - ניתן לראות כיצד דופן הכרס מבפנים עשויה כמין שערות שערות

47

גבול השחיטה בוושט מלמטה

י. מקום הראוי לשחיטה בושט הוא למעלה עד תורבץ הושט, והוא החלק הדבוק בלחי שכשחותכים אותו אינו מתכווץ כשאר הושט, ובבהמה וחיה שיעור התורבץ הוא רוחב ב' אצבעות וי"א כדי שיעור רוחב ד' אצבעות, וקבלה ביד הקדמונים ששיעור השחיטה למעלה הוא עד מקום שתגיע שם אוזן הבהמה כשמכופפין אותה.⁷⁶ ולמטה בושט עד כדי שישעיר,⁷⁷ ומקום זה הוא סמוך אל הכרס, והוא נמשך הרבה מתחת לשיעור שחיטת הקנה.

מקום השחיטה

יא. בעוף, מקום השחיטה בושט למעלה, הוא ג"כ עד תורבץ הושט, (ומודדין את תורבץ הושט באופן יחסי לשיעורו בבהמה כנ"ל), ומלמטה עד גגו של זפק.⁷⁸

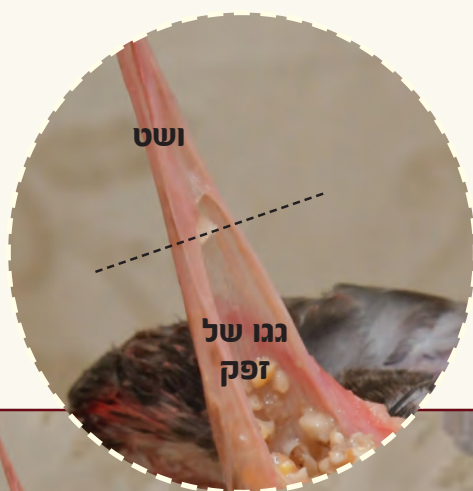
כתב הבית יוסף שניתן להבחין היכן מתחיל גגו של זפק ע"י צבע העור, שעור הושט נוטה לצבע אדום וממקום גגו של זפק נוטה העור לצבע לבן, וע"ש שנתן סימן נוסף.

ובקנה מקום השחיטה הוא מלמעלה עד מקום שיפוי כובע כמו בבהמה, ומלמטה עד כנגד מקום גגו של זפק.⁷⁹

יב. עוף שאין לו זפק כגון אווז או ברווז, מקום השחיטה למטה בין בושט בין בקנה הוא עד בין האגפיים דהיינו עד תחילת גוף העוף.⁸⁰

הושט (מוחזק באצבעות) נמשך אל הזפק - החץ מורה על תחילת מקום גגו של זפק, משם ולמטה השחיטה פסולה.

בתמונת התקריב ניתן להבחין כיצד עור הושט נוטה לצבע דום, ולמטה - מתחת לקו המקוטע - כשמתחיל הושט להתרחב מתחיל מקום גגו של הזפק ושם נוטה העור לצבע לבן, ובמקום זה השחיטה פסולה.

גבול השחיטה מלמטה בעופות שאין להם זפק הוא מקום תחילת גוף העוף (בתמונה נראה קנה העוף)

השוחט צריך שיאחז את הסימנים בידו (שו"ע כ, ד)

יג. אם שחט הסימנים או מקצתם שלא במקום השחיטה יתבאר בע"ה להלן בדיני הגרמה.

יד. לכתחילה צריך לשחוט באמצע הצוואר, ואם שחט מן הצד צריך שיקרב הסימנים אל הסכין ושידע השוחט שחתכם קודם שיחתוך את המפרקת⁸¹, ואם שחט מן העורף צריך להחזיר הסימנים לאחורי הבהמה, ואם לא עשה כן שחיטתו פסולה.

תחילת שחיטת הקנה

שחיטת יונה

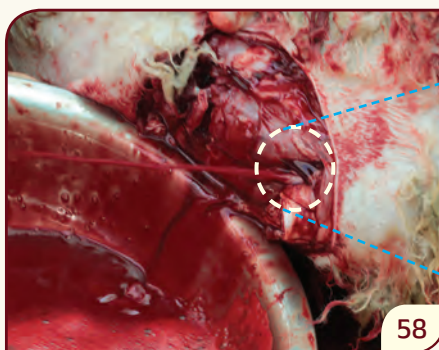
גמר מעשה השחיטה

הקנה שחוט כולו (ניתן לראות בבירור ע"י ההשתקפות בסכין)

קילוח הדם מן הוריד

קילוח הדם מן הוריד

מקום וזמן השחיטה

כא לכתחילה אין לשחוט בלילה או במקום אפל
אא"כ יש אבוקה כנגדו (וב' נרות חשובים כאבוקה)
ובדיעבד שחיטתו כשירה (שו"ע יא, א).

כב. אין שוחטין לתוך ימים או נהרות שמא יאמרו
לשר של ים הוא שוחט, וכן אין שוחטין לתוך כלים⁹¹
שמא יאמרו שמקבל את הדם לזורקו לעבודה זרה,
(לפיכך אם היה בכלי מעט עפר או מים עכורים מותר, אבל
אם היו בכלי מים צלולים אסור שמא יאמרו לצורה הנראית
במים הוא שוחט), וכן אין שוחטין לתוך גומא משום
חוקות הגוים.⁹²

כג. אסור לשחוט בבית הכנסת.⁹³

אם רוצה לקבל את הדם בכלי צריך לתת עפר בכלי כדי
שלא יהיה נראה כמקבל דם לע"ז

טו. אף כששוחט מן האמצע, טוב להזהר לתפוס
את הסימנים בידו בעת השחיטה, כדי שישחטו
קודם בשר הצואר ולא תפגם הסכין בבשר הצואר.⁸²

טז. אם שחט את הסימנים מתחילה, ואח"כ המשיך
בשחיטה וחתך את כל המפרקת, כתב השו"ע
ששחיטתו כשירה, והרמ"א כתב דהמנהג להטריף.⁸³

כוונה וכח אדם בשחיטה

יז. שחיטת חולין אינה צריכה כוונה לשחיטה,⁸⁴
ואפי' בבהמה שאינה עומדת לשחיטה מועילה
שחיטה בלא כוונה,⁸⁵ ואם נתכוין במפורש שלא
לשחוט שחיטה המתרת אלא בתורת נחירה בעלמא
כתב הים של שלמה⁸⁶ ששחיטתו פסולה.⁸⁷

יח. אף על פי ששחיטה אינה צריכה כוונה, מ"מ
השחיטה חייבת להיות מכח גברא, ואפי' אם נפלה
הסכין מידו או מחיקו שלא בכוונה אין כאן כח
גברא והשחיטה פסולה.⁸⁸

יט. שוחט אדם ב' בהמות כאחת, וכן ב' אנשים
שוחטין בהמה אחת בין בסכין אחת בין בב'
סכינים.⁸⁹

כ. השוחט את העוף, צריך לנקוב את הורידין
בשעה שהעוף עדיין מפרכס כדי שייצא דמו.⁹⁰

דברים הפוסלים את השחיטה

הדין היה לנו להכשיר שהייה במיעוט הראשון של הקנה¹⁰³, באופן שהתחיל השוחט לשחוט בקנה ושהה טרם ששחט רובו, אמנם כיוון שיש לחוש שבעת שחיטת הקנה נפגם ג"כ משהו מן הושט, ואין אנו בקיאים בבדיקת הושט, ממילא לעולם יש לפסול השחיטה אף בשהייה במיעוט קמא דהקנה¹⁰⁴.

ז. השוחט בסכין שאינה חדה החותכת לאט לאט, והתחיל לשחוט בסימן אחד וגמר רובו והמשיך לשחטו כולו טרם ישחט את הסימן השני, ונמצא מתעכב כשיעור שהייה בדבר שאינו מהכשר השחיטה (אע"פ שאינו פוסק מלחתוך) שחיטתו פסולה מספק¹⁰⁵.

דרסה

ח. דרסה כיצד, כגון שהניח הסכין על הצוואר ודחק וחתך למטה, כחותך צנן, הרי זו פסולה, ואין צריך לומר אם הכה בסכין על הצוואר כדרך שמכין בסייף, וחתך הסימנים בבת אחת¹⁰⁶.

ט. השוחט עוף צריך שיאחוז טוב את הסימנים, שאם אינו אווז בטוב, פעמים שנשמטין לכאן ולכאן ולא יוכל לשחטן בהולכה, ויבא לידי דרסה (שו"ע כד, ו).

דרסה (מניח אצבעו על הסכין) – ראה הערה לסעיף ח'

א. הלכה למשה מסיני שחמישה דברים פוסלים את השחיטה, ואלו הן שהייה, דרסה⁹⁴, חלדה, הגרמה, ועיקור (חולין כז, א).

ב. אם נפסלה הבהמה בשחיטתה הרי זו נבילה⁹⁵ וראה הערה⁹⁶.

שהייה

ג. השוחט בהמה וקודם שגמר שחיטת רוב הסימנים הפסיק את השחיטה, בין באונס בין ברצון, אם שהה כדי שיעור שיגביה הבהמה וירביצנה וישחוט רוב הסימנים שחיטתו פסולה⁹⁷ ומשערים זאת בבהמה גסה כפי משך הזמן שלוקח לעשות כן בבהמה גסה, ובבהמה דקה ובעוף כפי שיעור בהמה דקה, וי"א ששיעור שהייה בעוף הוא כדי שחיטת סימן אחד בעוף בלא הגבהה והרבצה⁹⁸ והוא שיעור מועט מאוד.

ד. כל הנזכר לעיל הוא שיעור שהייה מעיקר הדין, ומ"מ נהגו להטריף בשהייה כל שהיא בין בבהמה ובין בעוף⁹⁹, ולכן אם נמצאה לאחר השחיטה חתיכת גמי וכיו"ב (וי"א אפי' עשב דק) בושט או בקנה, ונחתכה עם הסימנים הבהמה פסולה, דעל כרחו הוצרך לשהות מעט בשחיטתו¹⁰⁰.

ה. יש מי שאומר ששהייה פוסלת אפי' אחר ששחט רוב הסימנים, שאם שהה והמשיך וגמר את השחיטה שחיטתו פסולה¹⁰¹, וכ' השו"ע (כג, ה) שלכתחילה יש להזהר לחוש לדבריו, והרמ"א כתב דהמנהג להטריף אפי' בדיעבד¹⁰², ועל כן אם שחט רוב סימנים והבהמה שוהה מלמות לא יחזור ויגמור השחיטה אלא יכנה על ראשה ע"ש.

ו. מאחר שנתבאר לעיל בחלק "מעשה השחיטה" שאפי' היה הקנה חתוך עד חציו, שאין הבהמה נטרפת בכך ויכול השוחט לשחטו שם במקום הפגם ולהשלים החיתוך ברוב הסימן, ממילא מעיקר

פסולה ומספק שחיטתו פסולה, וכן אם החליד מתחת לצמר מסובך שבצוואר הכבש,¹¹³ או מתחת מטלית הקשורה בצוואר הכבש, מספק שחיטתו פסולה, והרמב"ם פירש שיש להסתפק אפי' תחת מטלית שאינה קשורה¹¹⁴.

טו. אפי' החליד כל שהוא בין בושט בין בקנה, בין במיעוט בתחילת השחיטה בין במיעוט בסופה, המנהג להטריף¹¹⁵.

טז. אם שחט רוב הקנה בהכשר, ואח"כ החליד הסכין תחת מיעוט הקנה הנשאר ושחט כך את הושט הרי זה ספק¹¹⁶ ופסק השו"ע¹¹⁷ ששחיטתו פסולה מספק.

שחיטה מלמטה למעלה - ראה הערה לסעיף י"א.

י. השוחט בהולכה אחת או בהבאה אחת, צריך שיהיה שיעור הסכין כמלא ב' צווארים שאם לא כן אי אפשר שישחוט בלא דרסה¹⁰⁷.

יא. סכין הקבועה בכותל, אסור לשחוט בה בהמה באופן שהסכין מלמטה, והוא מעביר צוואר הבהמה ע"ג הסכין מלמעלה, מפני חשש דרסה¹⁰⁸, ואם עבר ושחט כן שחיטתו פסולה, אפי' אם אמר ברי לי שלא דרסתי (שו"ע ו, ד).

יב. המנהג להטריף דרסה כל שהיא בין במיעוט סימן בתחילת שחיטה בין במיעוט אחרון, בין בקנה¹⁰⁹ בין בושט וראה הערה¹¹⁰.

חלדה

יג. חלדה היא לשון הטמנה (וע"כ נקראת חולדה בלשון זה לפי שמטמנת עצמה בארץ¹¹¹), שסכין השחיטה צריכה להיות בגלוי כל משך השחיטה, ואם נתכסתה הסכין השחיטה פסולה, לפיכך אם הכניס את הסכין בין הקנה לושט (הושט נמצא מאחורי הקנה), ושחט את הושט כדרכו, או ששחט את הקנה שלא כדרכו, (שחתכו מלמטה למעלה ולא מלמעלה למטה כדרך כל שחיטה), שחיטתו פסולה (שו"ע כד, ז).

יד. אם לא החליד תחת הסימנים אלא תחת עור הבהמה, הרי זה ספק¹¹² אם שחיטתו כשירה או

חלדה - ניתן לראות כיצד ראש הסכין מתכסה בעור צוואר הבהמה

לפי שאי אפשר שתשחט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדין הסימנים, אבל אם נעקרו הסימנים קודם השחיטה מועילה השחיטה לטהרה מידי נבילה.¹²¹

יט. אפי' נעקר סימן אחד השחיטה פסולה, ואפי' בעוף שהכשירו בסימן אחד, אם נעקר הושט לא מועילה שחיטה אפי' בקנה, משום שחובה שיהיו שני הסימנים ראויים לשחיטה.¹²²

כ. המנהג להטריף כל עיקור בין במיעוט בתחילת השחיטה בין במיעוט בסופה, בין בקנה בין בושט.¹²³

כא. עיקור סימנים הוא דווקא כשנעקר כל הסימן ממקומו, אבל אם נשתייר אפי' מיעוט שמחובר במקומו הרי זה כשר, והוא שיהיה אותו המיעוט במקום אחד, אבל אם הוא מדולדל שהוא מעט כאן ומעט במקום אחר, הרי זה כנעקר כולו ופסול.¹²⁴

חיבור הקנה בלחי העוף

הגרמה

יז. הגרמה כיצד, זה השוחט בקנה או בושט למטה או למעלה ממקום השחיטה, ואפי' שחט מעט ואח"כ הטה את הסכין חוץ למקום השחיטה, שחיטתו פסולה, אבל אם שחט את רוב הסימנים ואח"כ הגרים וגמר את השחיטה מחוץ למקום השחיטה, דעת השו"ע (כד, יב) שהיא שחיטה כשרה¹¹⁸, והרמ"א כתב שהמנהג להטריף הגרמה כל שהיא בין בקנה¹¹⁹ בין בושט, בין במיעוט בתחילה בין במיעוט בסוף.

עיקור

יח. בענין עיקור נחלקו גדולי הראשונים, התוס' (ט, א) פירשו בדעת רש"י שעיקור הוא שחיטה בסכין פגום, שאינה שוחטת אלא חונקת.

ואילו דעת הבה"ג שעיקור הוא שנתלשו ונעקרו הסימנים ממקום חיבורם בלחי, קודם מעשה השחיטה, ואפי' חזר ושחט את הסימנים כדת וכדין שחיטתו פסולה שכך היא ההלכה למשה מסיני, דאין שחיטה מועילה בסימנים עקורים.¹²⁰

והר"ן בריש מכילתין פי' בשם הרמב"ן שאם נעקרו הסימנים ממקומן בשעת השחיטה השחיטה פסולה,

דינים הנוהגים אחר השחיטה

בדיקת הסימנים

א. אחר השחיטה צריך השוחט לבדוק את הסימנים שנשחטו כמו שצריך (דהיינו שנשחטו לכל הפחות רוב ב' סימנים כנ"ל), ואם לא בדק הבהמה אסורה¹²⁵ באכילה.¹²⁶

ב. אם בדק אפי' לזמן מרובה הרי זו כשירה¹²⁷. ואפי' בעוף, אם מצא אפי' רוב סימן אחד שחוט, הרי זה כשר ולא חוששים שמא נתקרע הסימן ע"י הפרכוס, ויש מחמירין בזה.¹²⁸

ג. י"א שצריך ג"כ לבדוק הסימנים שנשחטו במקום הראוי לשחיטה ושלא נשחטו בהגרמה¹²⁹ (שו"ע שם), וכן י"א שלכתחילה צריך לבדוק את הסימנים שלא נשחטו ממקום חיבורם בלחי ונפסלה הבהמה משום עיקור.¹³⁰

אופן הבדיקה בסימנים לראות שלא נעקרו ממקומם (ראה הערה לסעיף ג') - הבדק לוחץ עם אגודלו על מקום חיבור הקנה בלחי.

מכח הלחיצה נדחק הקנה אל עבר גוף העוף ומתרומם.

הבודק משחרר את אגודלו, ואם חוזר הקנה לאחוריו - סימן הוא שעדיין מחובר הוא בלחי.

בדיקת הסימנים אחר השחיטה (הושט למעלה והקנה למטה)

בדיקת הסכין

ד. כתב הרמב"ם¹³¹ כל בדיקות הסכין הנוהגות קודם השחיטה נוהגות אף אחר השחיטה¹³², שמא נפגמה הסכין בעור ולא נשחטה הבהמה כראוי, והראב"ד חולק עליו וסובר שמכיוון שנבדקה הסכין קודם השחיטה אין צריך לבדקה אחר השחיטה, אלא כשירצה לשחוט בה פעם נוספת יצטרך בדיקה קודם השחיטה.

71

אחר השחיטה הסכין מלוכלכת בדם וצריך לשוטפה מן הדם קודם הבדיקה (ראה הערה לסעיף ד')

72

בדיקת הסכין אחר השחיטה (ניתן לראות שהסכין רטובה מהשטיפה)

דעת רוב הפוסקים כדעת הרמב"ם¹³³, ודין זה הוא רק לכתחילה כשהסכין לפנינו, אבל אם נאבדה הסכין ואי אפשר לבדקה, לא נפסלת הבהמה בכך והרי היא בחזקת שחוטה, וכן אם שחט בזו הסכין בהמות רבות כולן כשירות.¹³⁴

ה. אם בדק את הסכין אחר השחיטה ונמצאת פגומה, נחלקו בזה בגמ' (י, א), וההלכה כרב הונא שיש לחשוש שמא בעור נפגמה, וכל הבהמות ששחט בלא בדיקה בינתיים אסורות מספק¹³⁵, אלא א"כ יש לתלות הפגם שנעשה אחר השחיטה, כגון ששיבר עצמות בזו הסכין קודם שיבדקנה.¹³⁶

ו. החותך כזית מבשר הבהמה אחר השחיטה בעודה מפרכסת, אינו נאסר משום בשר הפורש מן החי, ומ"מ אסור לאכלו קודם שתצא נפש הבהמה¹³⁷, משום "לא תאכלו על הדם".¹³⁸

כיסוי הדם (נוהג בחולין ולא בקדשים)

א. השוחט חיה או עוף צריך לכסות את דמם בברכה.

ב. אינו חייב לכסות את הדם אלא בחיה ועוף הראויים לאכילה¹³⁹, הלכך לא יכסה את דם החיה עד אחר בדיקת הריאה, ואם נמצאת כשירה מברך¹⁴⁰ בא"י אמ"ה אקב"ו על כיסוי דם בעפר¹⁴¹ ומכסה מיד.

ג. אם נמצאו החיה או העוף ספק טריפה, וכן אם נמצאת הסכין פגומה אחר השחיטה (ויש ספק אם נפגמה בעור ושחט בסכין פגומה או שנפגמה במפרקת אחר גמר השחיטה) דעת השו"ע (כח, ב) שמכסה בלא ברכה, ודעת הב"ח שאם נמצאת הסכין פגומה אי"צ לכסות וראה הערה¹⁴², אמנם דבר שמעיקר הדין כשר הוא אלא שאנו מחמירים בו שלא לאכלו, צריך לכסות בברכה¹⁴³.

ד. אפי' שוחט מאה חיות ועופות, יכול לשחטן במקום אחד ואחר כך יכסה הדם בברכה בכיסוי אחד.

ה. אין מכסין אלא בעפר הראוי לזרוע בו ולהצמיח, ולא בעפר המדבר¹⁴⁴, וכן כל דבר שראוי לזרוע בו ולהצמיח נתרבה מקרא, וכן כל דבר הקרוי עפר (כגון אפר שריפה או זהב שחוק) מכסין בו אע"פ שאינו מצמיח¹⁴⁵, ואין מכסין במתונתא (אדמה לחה שאם בא לכתשה היא נדבקת ונגבלת) שצריכים עפר הראוי להפרד ולהמנות, כלשון הכתוב מי מנה עפר יעקב, ולכך כל דבר הראוי לכסות בו אם באו עליו מים אין מכסין בו¹⁴⁶.

ו. הדם צריך להיות מכוסה בעפר הן מלמטה והן מלמעלה¹⁴⁷, הלכך השוחט צריך לשחוט מעל גבי עפר הראוי לכיסוי, וי"א שאם היה שם העפר מתחילה והוא לא נתנו שם, צריך להזמינו בפה לשם כיסוי¹⁴⁸, שאל"כ נמצא שאינו עושה שום פעולה בעפר התחתון¹⁴⁹, וצריך לחוש לדבריהם כיוון שהוא ספק דאורייתא¹⁵⁰.

נתינת
עפר
אל תוך
הכלי

73

שחיטת
העוף

74

הדם
נשפך
על גבי
העפר

75

הדם
נשפך
על גבי
העפר

76

78

77

ניתן לראות כיצד העוף מפרס כמה דקות אחר מעשה השחיטה ואחרי שיצא כל דמו

כיסו הדם בעפר מלמעלה

ז. עבר ושחט שלא ע"ג עפר, צריך לגרור את הדם וליתנו ע"ג עפר, ואם אינו יכול לגררו יכסה עכ"פ מלמעלה, דאין הכיסוי שלמטה מעכב את הכיסוי שלמעלה.¹⁵¹

ח. מכסה את הדם בעפר בידו או ע"י איזה כלי (וכתב הב"ח שנהגו לכסות בקת הסכין ששחט בו כלשון הכתוב ושפך וכסה, במה ששפך יכסה), ואינו צריך לכסות את כל הדם, ומספיק שיכסה מקצתו וראה הערה.¹⁵²

ט. המכסה את הדם כדין, ובאה הרוח וגילתה אותו פטור מלכסותו שנית, ואם עדיין לא כיסה ובאה הרוח וכיסתה פטור מלכסותו¹⁵³, אלא שאם חזר ונתגלה חייב לכסותו לפי שעדיין לא קיים את המצוה.¹⁵⁴

י. השוחט ונבלע הדם בקרקע, אם עדיין רושם הדם ניכר חייב לכסות.

יא. הרוצה לשחוט חיה או עוף ואין לו עפר לכסות, לא ישחוט.¹⁵⁵

יב. מצות הכיסוי מוטלת על השוחט, שהוא קודם לכל איש ישראל, ואם לא כיסה השוחט מצוה על כל ישראל לכסות, ואם קדם אחר וכיסה בלא דעת השוחט חייב ליתן לו י' זהובים (אלא שאין מגבין קנס זה בזה"ז), ואם רצה השוחט לכבד אדם אחר לקיים את מצות הכיסוי נחלקו בזה האחרונים אם רשאי לעשות כן.¹⁵⁶

יג. עבר ולא כיסה, השחיטה כשירה והבשר מותר באכילה¹⁵⁷ וכתבו האחרונים שאם השוחט פרוץ בזה יש לקנוס ולאסור עליו את הבשר.

מקורות ומראי מקומות לעיון לפרק ב

8. הק' הרא"ה בבד"ה שם אמאי סמכין בדיעבד ארובא ולא אמרינן סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקת איסור דבהמה ונאסור הבהמה מספק, ומכח זה הוכיח **דכל** מצוין אצל שחיטה מומחין ולא רק רוב וע"כ אפי' לכתחילה א"צ בדיקה כנ"ל. אמנם במשמרת הבית שם וכן בריטב"א חולין ג, ב תי' דכיוון דאפי' מי שאינו מומחה אפשר ששחט כדין לכן לא מצרפין מיעוטא לחזקה, וברא"ש סט"ז תי' דמיעוטא דאין מומחין הוה מיעוטא דאינו שכיח דאפי' ר' מאיר לא חייש ליה וע"כ אין מצרפין הך מיעוטא לחזקה (וצ"ע דדעת הר"ן לעיל דהוה מיעוט המצוי ואיך נחלקו מן הקצה אל הקצה), וראה שו"ת ביה"ל ח"ב ס"ז שהאריך בזה.

9. או"ז סי' תס"ז הו"ד בהגה"ת אשרי פ"ק ס"ו והובא ברמ"א א, א.

10. וכן כתב בעל העיטור הו"ד בטור ס"א והובאה שיטה זו בדברי הרמ"א א, א.

11. דברי הרמ"א בשו"ע א, א, ובשמלה חדשה סעיף ה' הוסיף דתיקנו חרם על כך, שאין לשום אדם לשחוט אפי' בינו לבין עצמו אפי' היה בקי בכל הלכות שחיטה עד שיטול רשות מן החכם (ועין ברמ"א סעיף ה' דיש מחמירין שלא ליתן רשות למי שהוא פחות מבין י"ח שנה).

12. וגבי חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר ראה שו"ע סעיפים ו-ז, שיכור שהגיע לשכרותו של לוט דינו כשוטה ואם לא הגיע לשכרותו של לוט נח' בו המחבר והרמ"א בסעיף ח'.

13. אבל שחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה כ"פ הרמ"א א, ה ודלא כדעת הטור שם, וע"ש בנו"כ שתמהו ע"ד הטור היאך הקטן נאמן להתיר איסור תורה (וכשיש רואין דשרי כ' הפמ"ג משב"ז סק"א דמשמע דסגי בעד אחד וא"צ שני עדים, והק' הפמ"ג דהרי ע"א א"נ כנגד אתחזק איסורא אלא מטעם דבידו לשחוט, וא"כ בבהמת חש"ו שאין בידו לשחוט לכאורה צריך דוקא ב' עדים, ועיין בחי' החת"ס להלן פו, א מש"כ בזה).

14. מתני' יג, ב ושו"ע א, ט. וע"ש בהג' הרע"א שדן דלמאן דחייש דסומא פטור מכל המצוות א"כ נימא דאינו בכלל זבחת ואכלת ותהא שחיטתו פסולה ע"ש.

15. וכ"פ המחבר שם וע"ש בש"ך די"ח.

16. שו"ע א, י ושם בנו"כ.

17. ובדיעבד אם לא בדק בתחילה בודק בסוף, ואם א"א לבדוק את הסכין שחיטתו פסולה אע"פ שנשבע המומר

1. דברי הרמ"א ביו"ד א, א וע"ע בתד"ה הכל ב, א וביש"ש פ"ק ס"א (ועבדים שעדיין לא נשתחררו ראה ש"ך א, ב).

2. חולין ט, א ושו"ע א, ב, ומי שאינו יודע הלכות שחיטה ושחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה (אפי' כבר שחט בפניו כמה פעמים שחיטה הגונה) שו"ע א, ג, ואם בקי עומד על גביו ורואה את שחיטתו מתחילה ועד סוף שרי ליה לשחוט לכתחילה, והרמ"א שם מחמיר בזה.

2א. ראה הגה"ת אשרי פ"ק דחולין סי"ג ובהגה"מ ריש פ"ד משחיטה.

3. כ"כ הר"מ פ"ד משחיטה ה"ג-ד', והרמ"א א, א הוסיף עד שישחוט בפני חכם ומומחה וראה פמ"ג משב"ז סק"ד שם דטוב לשחוט בפני חכם ובפני מומחה שידע אם יש לשוחט אומנות ידים.

4. כ"ה לשון הר"מ שם, וברמ"א א, א כ' ג' פעמים (והמנהג להתחיל לשחוט בתרנגולים, ש"ך סק"א בשם היש"ש חולין פ"ק ס"ה ע"ש הטעם).

5. כ' בעה"מ (לדף יב, א) דכיוון דאיכא רובא א"צ בדיקה כלל מעיקר דינא דגמ', וכן דעת הרא"ה בבבדק הבית ב"א ש"א, אמנם ש"ר פליגי עליהו מכמה טעמים עיין בר"ן שם שכ' דמיעוט דאין מומחין שכיח טובא ולכן אין סומכין על הרוב לכתחילה, וכ"כ הגר"א א, ד ובמלחמות שם כ' דכיוון דאיכא חזקת איסור כנגד הרוב יש לברר היכא דאפשר, והרשב"א במשמרת הבית שם כ' שהך בדיקה היא ממידת חסידות שכל ישראל מחויבים בה שלא נהיה כמעלימים עין מן האיסור כיוון שאנו יכולים לעמוד על בירורו, ועיין בש"ך לקמן פג, יא שפסק כעין דברי הרמב"ן דדוקא כשהרוב בא להתיר דבר האסור אמרינן דכלכתחילה צריך לברר ע"ש. עוד כתבו האחרונים דאם ראינו פעם אחת ששחט שוחט זה ונתנבלה הבהמה בשחיטתו, דיצא מכלל רוב מומחין הם ומסתמא לאו מומחה הוא, ראה פמ"ג שפ"ד א, ד ובשו"ת רע"א תנינא סי' ק"ג אות יד.

6. שמלה חדשה סעיף ד', ומדברי הפוסקים נראה דאע"פ שתתבטל השחיטה אין מוסרין לו לשחוט, ובתבו"ש א, ו היקל בזה דסמך ע"ד הרא"ש המובאים להלן בהערה דמיעוטא דאין מומחין הוא מיעוטא דלא שכיח, אמנם דעת כמה ראשונים דהוא מיעוט מצוי וא"כ צ"ע לדינא.

7. כן הסכמת הפוסקים ראה פמ"ג שפ"ד א, ה ובתבו"ש א, ג (וכ' דאע"ג דהפרי"ח מחמיר בזה, כיוון שעיקר הבדיקה מדרבנן כמבואר ברשב"א הנזכר בהע' לעיל מקילין בזה), אבל אם אפשר להשיגו בנקל יש לעשות כן, תבו"ש שם.

ג' כהר"מ דמיקל). בתלוש ולבסוף חיברו לכתחילה לא ישחוט ובדיעבד שחיתתו כשירה, ואם ביטלו שישאר קבוע בקרקע או בבנין נח' בו הפוסקים דהרא"ש סכ"ב מחמיר בזה וס"ל דשחיתתו פסולה והר"ף והר"מ מקילין וכוותיהו פסק המחבר ס"ב, והני מילי דשחיתתו כשירה בתלוש ולבסוף חיברו, היינו דוקא היכא דהסכין מלמעלה וצואר בהמה מלמטה, אבל אם הסכין מלמטה והוא מעביר צואר הבהמה מלמעלה שחיתתו פסולה דחיישינן לדרכה, ובעוף דקל הוא לא חיישינן לדרכה, שו"ע ו, ד.

29. ראה ש"ך סק"ב וכן בבאה"ג.

30. שו"ע כד, ב, ושיעור צואר הבהמה הוא כולל העור והמפרקת כ"כ השמ"ח ח, ב (ואע"ג דאין שוחטין את המפרקת מ"מ יש לשער בה וראה הטעם בדרכ"ת ח, יא).

31. והיינו לחומרא אבל אם אורך ב' צוארי הבהמה הם טפי מ"ד אצבעות צריך לשער בצואר הבהמה. ושיעור אצבע הוא כרוחב גודל ראה דרכ"ת ח"ז, וע"ש בסקט"ו ד"א דהני מילי בבהמה גסה אבל בבהמה דקה א"צ לשיעור זה, ואדרבה אין לשחוט בהמה דקה בסכין של בהמה גסה מפני חשש דרכה.

32. ראה פמ"ג שפ"ד ח, ב ובדרכ"ת סק"ג.

33. ברש"י יז, ב משמע דפסולא דסכין פגומה הוא משום שהיא נוקבת את הסימנים, וכ"כ הרמב"ן בחי', והק' דלפ"ז היה לנו להכשיר לשחוט עוף בסכין פגומה בקנה, דקנה לא מיטריף בנקיבה כל דהו, וכתב הרמב"ן דכשהפגימה באמצע הסכין יש לחוש דלמא ישלים פסיקת רוב הקנה ע"י נקיבה ולא ע"י שחיטה, וכשהפגימה בראש הסכין גזרינן אטו אמצע הסכין, אמנם דעת התוס' לעיל ט, א דסכין פגומה חונקת ויש לחוש שהבהמה מתה שלא ע"י מעשה שחיטה.

34. ובש"ך סק"ד שם הביא דברי הב"ח שהיקל בפגימה עד כדי חגירת צפורן (דהיינו שתתעכב בה הצפורן), והוא כדברי רב חסדא חולין יז, ב, וע"ש בר"ן דהר"ף השמיט דברי רב חסדא כי ס"ל דשאר אמוראי פליגי עליה וס"ל דפגימת הסכין היא באוגרת כל דהו, וכתב הש"ך דחלילה מלהקל כדברי הב"ח. ובבדק הבית לרא"ה ב"א ש"ב דף יג, א מחמיר טפי ופוסק דפגימה כל שהו פסולה אע"פ שאינה אוגרת, דמפרש דחגירת הצפורן היינו כדי שתרגיש הצפורן ע"ש בדבריו (ויש שכתבו דאף הרא"ש ס"ל כהרא"ה).

35. ומ"מ היא מורגשת הן בהולכה והן בהבאה, ועין בב"י דלר"מ ולר"ף פגימה כזו פסולה בכל מקרה.

36. ואפי' למ"ד בית השחיטה רותח הוא הכא סגי בצונן וא"צ הגעלה ברותחין ראה רש"י ח, ב בד"ה רותחין.

37. ואע"ג דבלא"ה הבשר צריך הדחה במים קודם המליחה משום דם, התם בעי רק שפשוף בעלמא אבל הכא צריך שפשוף גדול היטב בידים משום שמנונית הטריפה, ש"ך סק"כ בשם הראשונים.

ששחט בסכין יפה, לפי שהוא חשוד על השבועה גבי אותו דבר שאינו נזהר בו, שו"ע ב, ג ושם בש"ך.

18. דליכא גביה רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, כ"פ המחבר ב, ב ודלא כהיש מקילין שהביא הטור.

19. הובאו ב' הדיעות בשו"ע ב, ו.

20. ודוקא במשומד לכך שעובר בכל עת, אבל מי שעבר פ"א על א' משאר עבירות התורה א"צ לבדוק לו סכין אפי' לדעת הר"מ כ"כ הבי"ו וכ"פ בשו"ע, ומי שאכל פ"א נבילות לתיאבון שנעשה חשוד לכך, פסק הרמ"א שם שדינו כמומר לאכילת נבילות שצריך לבדוק לו סכין כיוון שהוא חשוד, וע"ש בש"ך סק"ב דתמה דהרי רבא אמר בדווקא מומר ולא קאמר חשוד, וכ' לחלק דחשוד פעמים צריך לבדוק לו סכין ופעמים אין צריך.

21. כ"כ הרא"ש פ"ק ס"ז וכ' שם דכיוון דאינו חושש לזבוח אינו בר זביחה ומתמעט מקרא דואכלת וזבחת כמו גוי, וכ' הבי"ו שם דלפ"ז אף המומר לאכול נבילות שלא להכעיס ושלא לתיאבון שחיתתו פסולה דסו"ס אינו חושש לזבוח, ודלא כהר"ן ריש מכילתין שמכשיר בכה"ג דכיוון דאינו להכעיס אינו נעשה כנכרי והרמ"א ב, ה מחמיר כדעת הרא"ש, וראה דברי הרע"א לסעיף ב' (וע"ע בש"ך סקט"ז דאפי' אכל פ"א להכעיס דינו כגוי, ושחיתתו אסורה מדאורייתא ודלא כהב"ח).

22. ודלא כמש"כ התוס' יד, א בד"ה השוחט וראה מל"מ פ"ג משגגות ה"ז.

23. שו"ע ב, ה וש"ך שם וע"ש ברע"א שהאריך.

24. רמ"א ב, ט ונח' שם הש"ך והט"ז אם דינו כמומר לתיאבון או דינו כמומר לכה"ת כולה.

25. רא"ש פ"ק ס"ה, אבל הר"מ פי' דזבחי עכו"ם נתמעטו מקרא אחרינא ע"ש ברא"ש. ודעת הרבה אחרונים דלדעת הר"מ גוי שאינו עובד ע"ז שחיתתו אסורה רק מדרבנן והש"ך חולק עיין ש"ך ב, ב (וראה עוד דברי הר"מ פ"ב מאבה"ט ה"י ושם בהשגות), ועיין בחי' הרע"א כאן שכי' דלדעת הר"מ שחיתת גוי שמה שחיטה אלא שהכתוב אסרה משא"כ לדעת הרא"ש שחיתת גוי אינה קרויה שחיטה כלל ע"ש הנפ"מ, וראה או"ש שחיטה ד, יג.

26. תוספתא חולין א, א וכ"פ הרמ"א ב, יא, וע"ש ברע"א ובפ"ת דהביאו דברי המג"א וכתבו דלחד תירוצא דהמג"א שחיתת קוף פסולה רק מספק, וע"ש דתמהו על דבריו.

27. שו"ע ב, יא, וע"ש בש"ך סק"ל דיש מכשירין וכ"פ היש"ש והב"ח כתב דיש להחמיר, ועיין באבנ"ז יו"ד ס"ו דאם הבהמה עצמה סייעה במעשה השחיטה ע"י שנענעה בראשה הר"ז תלוי בפלוגתא הנ"ל.

28. שנא' ויקח את המאכלת לשחוט, ומאכלת תלושה היא, חולין טז, א, ואם שחט בדבר המחובר לקרקע או לגוף, שחיתתו פסולה אפי' בדיעבד, שו"ע ו, ב (שחט בשן הקבוע בלחי בהמה התלוש נח' בו הר"מ והטור ופסק המחבר בסעיף

ברכות סכ"ה (הו"ד בהגה"ת אשר"י פ"ק ס"ב) פסק דכל המצוות יכול לברך אחר עשייתן אם שכח לברך קודם עשייתן, אבל הר"מ פ"א מהל' ברכות ה"ו חולק וס"ל דאין רשאי לברך אחר עשיית המצוה (וכ' הפר"ח סי"ט סוס"ק ג' דתכ"ד למצוה מודה הר"מ דמצי לברך, והתב"ש סק"ב שם חולק), ודעת הש"ך יט, ג דהעיקר כדעת הר"מ, והפר"ח סק"ג והשאג"א סכ"ו סברי דדעת האו"ז עיקר ואכמ"ל. והק' הרע"א סי"ט שם דמדברי הש"ך משמע דבהמה דאיתליד בה ריעותא מודה הר"מ דמצי לברך אחר השחיטה, ותמה הרע"א דלכאורה לדעת הר"מ אין לברך אחר השחיטה אף בכה"ג, ודברי הרמ"א אזלי בשיטת האו"ז (ולדעת הר"מ אם רוצה לשחוט בהמה דאיתליד בה ריעותא, יביא נוספת לשחוט ויברך עליה ע"ש).

55. שו"ע יט, ה ושם בנו"כ,

56. ובכו"פ עורר דשוחטי הכפרות נוהגים קלות שמפסיקין בשיחה וכדו' בין שחיטה לשחיטה וראוי למחות בהם.

57. ובפר"ח סק"ח נתן עצה לצאת מידי הספק, שיכוון מתחילה בעת ברכתו שאינו מכין לצאת בברכה זו רק כל זמן שלא שח בינתיים, דהשתא אם שח מצי לברך לכ"ע (ומ"מ לכתחילה אין לו לשוח לפי שגורם ברכה שאינה צריכה), ובתב"ש סק"ז חולק ע"ד הפר"ח וכתב דעצה זו אינה מועילה כלל דכיוון שבדעתו מתחילה לשחוט כל הבהמות שלפניו אינו יכול לכיון שלא תועיל ברכתו על כל הבהמות, והדברים עתיקים ואכמ"ל.

58. ריש הל' שחיטה.

59. חלק העשין מצוה קמו.

60. בהשגות במנין המצוות שבתחילת ספר המדע מצוה קמו.

61. וראה דברי הפמ"ג בפתיחה להל' שחיטה בשורש הב' שהאריך בפלוגתא זו (וציין לדברי התוס' שבועות כד, א), וע"ש בנפ"מ למעשה בפלוגתא זו.

62. ראה שו"ת אבנ"ז יו"ד ס"ו וכן בשו"ת מנח"י ח"י סנ"ט.

63. ועיין בפמ"ג משב"ז כא, א אם הוא מדא' או מדרבנן.

64. בט"ז כא, ב למד בדעת רש"י דבעינן שיהא רוב גמור הניכר לעיניים ולא רוב ע"י מדידה (ע"ש בפר"ח סק"ג דהוא מדרבנן), אמנם ש"ר פליגי וס"ל דסגי ברוב ע"י מדידה אפי' כחוט השערה וכ"פ המחבר כא, א, אמנם בשמ"ח שם כ' דהמנהג במדינותיהם להחמיר כדעת רש"י וע"ש בתב"ש.

65. והקרום הוא הקרוי קנה ראה דברי רש"י חולין יח, א בסוף העמוד, ולשון "סימן" כולל את הקרום ואת הטבעת, תב"ש כא, ג.

66. וממקום שעובי הטבעת נעשה דק הוא הקרוי "בר חוליא" כפי פירש"י ג, א (ראה תמונה), אבל הר"מ פ"ג משחיטה הכ"ה יש לו פירוש אחר בבר חוליא, ואולי כוונתו לפירוש המובא בדברי הרא"ש פ"ג סי' ל"א, וע"ע בר"ן.

38. ויש שפסקו להצריך הדחה משום שמנונית אבר מן החי, והט"ז י, י דחה דבריהם ע"ש.

39. עיין בתד"ה סכין חולין ח, ב ושם בהגו"צ, וכ"פ המחבר י, ב.

40. גמ' ח, ב וכפירש"י שם, וכ"פ הרמ"א יח, יד. ואע"פ שאסור לשחוט בלא בדיקת הסכין, חיישין שמא יצניע הסכין בחזקת שהוא בדוק ויבא לשחוט בלא בדיקה והוא אינו זוכר שנשתמש בו לדבר אחר ויבא להכשיר את הבהמה בלא בדיקת הסכין, כ"כ הב"י ס"ס ו', בשם הרשב"א.

41. הרמ"א שם ודלא כיש מתירין לשחוט בכה"ג בלא בדיקה.

42. ראה חולין ל, ב ורש"י במתני' דבכורות כד, ב וברמ"א כד, ח וע"ש בפמ"ג שפ"ד סק"ח דבכל צמר צריך לזהר ולא דוקא בצמר מסובך, וע"ש בנו"כ בענין מריטת הנוצות מצואר העופות.

43. ראה דברי הש"ך לט, לב, וע"ש בפמ"ג דטוב להשקותה במים צוננין.

44. אבישרא כנגד הוושט שדומה לבשר ואטופרא כנגד הקנה דדומה לצפורן, תוס' חולין יז, ב (ועיין בפ"ת יח, ד בד"ן סכין שנרגשת בה הפגימה בבישרא ולא בטופרא ושחט בה עוף בקנה) והאידינא נוהגין לבדוק בטופרא בלבד. וכבר עמד בזה הפמ"ג משב"ז יח, ב (וכ' דאולי היראים בודקין כד"ן וכהלכה) ובסק"ו שם כ' דכנראה סומכין על שיטת הרא"ה בבד"ה דעיקר הבדיקה אטופרא, ואבישרא הוא למצוה מן המובחר, וע"ע בזה בפרי תואר יח, יג ובקו"א לגר"ז סק"ג.

45. ואם לא בדק הסכין מן הצדדין ראה פמ"ג משב"ז יח, א דיש מכשירין בדיעבד, והפמ"ג כ' דאין לסמוך על זה.

46. בלשון השו"ע משמע דהבדיקה נעשית באופן שמוליך הסכין על הצפורן ולא שמוליך הצפורן על הסכין, וכ' במעדני יו"ט פ"ק סכ"ד אות ט' שכן ראוי לעשות שהרי צריך לבדוק כדרך שהוא שוחט, אמנם לשון הרא"ש והטור אינו כן, שכתבו דמוליך הצפורן על הסכין וכן עמא דבר.

47. ואם לא בדק לא קודם השחיטה ולא לאחריה (שנאבדה הסכין) ראה שו"ע יח, יד.

48. שו"ע יח, ג וע"ש בפ"ת סק"ב. וראה פמ"ג שפ"ד סק"ה דיהיב ג' טעמים לד"ן זה.

49. חולין יז, ב - יח, א.

50. יח, יז וע"ש בש"ך.

51. ראה תשובות והנהגות ח"ד סי' קפ מש"כ בחשיבות ברכת השחיטה.

52. שו"ע ריש סי' י"ט וע"ש בנו"כ.

53. דלא כהיש"ש פ"ו ס"ה שפסק כרש"י דמברך על שחיטת טריפה הואיל ומועילה השחיטה לטהרה מידי נבילה.

54. הנה בענין ברכת המצוות אי מצי לברך אחר עשיית המצוה נחלקו בהאי מילתא גדולי הראשונים, דבאו"ז הל'

67. דף מד, ב. 88. שו"ע שם, וע"ש ברע"א דבכה"ג פסולה השחיטה רק מספק ע"ש הנפ"מ בזה, אמנם בבהגר"א נראה דהשחיטה פסולה בודאי, וע"ע בשו"ע סי' ז' בדיני כח גברא בשחיטה.
89. מתני' ל, ב וכן בגמ' ל, א ובשו"ע כד, ג-ד.
90. מתני' כב, א וכדברי ר' יהודה, וכ"פ המחבר כב, א.
91. ואם לאחר שסילק ידו מלשחוט רוצה לקבל לתוך כלי ראה באה"ט יא, ד ובפ"ת סק"ה.
92. מתני' מא, א ושם בגמ', ושו"ע סימנים יא -יב. ואם עבר ושחט כן י"א שאסור לאכול משחיטתו, והשתא בזה"ז יש להתיר בדיעבד ראה ברמ"א יב, ב.
93. מג"א קנא, א בשם המבי"ט.
94. דרסה אינה נלמדת מן ההלכה אלא מגופא דקרא כמבואר בגמ' ל, ב כ"כ רש"י כז, א, ומבואר דס"ל דאי"ז אסמכתא אלא דרשא גמורה, ובגה"ש לעיל ד, א ציין לדברי הרשב"א בחי' שסותר למש"כ במשמרת הבית וחולק על דברי רש"י.
95. מתני' לב, א, ובטור סכ"ז, וע"ש בט"ז ובנה"כ בנפקא מינה שבין טריפה לנבילה וכן יעוין בזה בפמ"ג בפתיחה ליו"ד בשורש הג' בד"ה אמנם.
96. חשוב לציין דכיוון ששחט באופן פסול ונמצא שחתך את הסימנים קודם שמתה הבהמה, נידונים כל הבני מעיים כאבר מן החי שפירש מן הבהמה קודם מיתתה דאסור למכרו אפי' לנכרי דעובר משום לפני עור (ראה סוגיית הגמ' חולין לב, ב-לג, א ובש"ך כז, ב ושם בהג' הרע"א), אמנם בחת"ס יו"ד סי"ט למד זכות על המוכרים לעכו"ם בהמה שנמצאת הסכין פגומה אחר השחיטה ע"ש.
97. גמ' לב, א ושו"ע כג, ב. והיכא דשהה כמה שהיות ואם נצרף שיעור השהיות נגיע לשיעור הנ"ל, מספק"ל בגמ' לב, א אם שהיות מצטרפי, ומספק יש להחמיר (שו"ע ס"ג שם), ומ"מ למנהג דידן דשהייה כל דהו פוסלת אין נפ"מ בזה.
98. משמע דבהמה מודו האי י"א דמשערין אף בהגבהה והרבצה, ועיין היטב בבהגר"א דזהו דעת הרא"ש דמחמיר בעוף ומיקל בבבהמה אבל רש"י וסייעתיה מחמירין אף בבבהמה דלא משערין כלל כשיעור הגבהה והרבצה רק בכדי שחיטת הסימנים.
99. ומ"מ כיוון דמעיקר הדין השחיטה כשירה חייב לכסות את דם העוף בברכה, ראה פ"ת יו"ד כח"ג, ושם בבאה"ט, ועיין בפמ"ג משב"ז סקט"ז.
100. כ"פ הרמ"א שם וכתב הכה"ח סק"ג שם דכעת רוב העולם בין אשכנזים בין ספרדים נהגו כדברי הרמ"א ואסור לפרוץ גדר.
101. כ"ה שיטת רש"י חולין ל, ב וכן לב, א, וכתב התבואות שור כג, ט דלדעת רש"י שחיטתו פסולה מדאו' וכ"כ הנובי"ת יו"ד ס"ב, אמנם הפמ"ג משב"ז כג, ז כ' דמשמעות הפוסקים דהשחיטה פסולה מדרבנן, וראה דברי הראב"ד בהשגות פ"ג משחיטה ה"ד.
68. כא, ב. ושם בתבו"ש סק"ג.
69. יש מי שטעה לומר דסגי ברוב חיתוך עורות הוושט (דהוושט יש לו ב' עורות פנימי וחיצון) וא"צ כלל רוב חללו, והפוסקים דחאוהו מן ההלכה והעושה כן הר"ז מאכיל נבילות לישראל ראה תבו"ש סק"ד וראה עוד ש"ך כא, ב ושם בפמ"ג.
70. חולין יט, א ושו"ע כא, ה וע"ש בש"ך סק"ה באיזה אופן שייך שייחתך הקנה ולא נחשוש לנקובת הושט במשהו.
71. ראה חולין ל, א ובתוס' שם בד"ה השוחט בשם השאילתות, וכ"פ המחבר כא, ג.
72. שו"ע ס"ד שם וע"ש בב"י ובפרישה.
73. והיינו שייר בחיטי האמור בגמ' חולין יח, ב כ"כ המחבר שם, ובפירושא דחיטי כתב רש"י דהם דומין לחיטין ומונחין על הקנה אצל הכובע, וראה במלחמות ס"פ הזרוע דמכאן ולמעלה לכיוון הראש אינו נקרא צוואר אלא מתחיל הלחי.
74. רמ"א כ, א ועיין בדרכ"מ שם די ש מטרפין אפי' בדיעבד, ועיין בש"ך סק"א דמקורם בסוגיא דב"ק צט, ב ע"ש, וכתב הש"ך די ש להקל בזה במקום הפסד מרובה אבל בלא הפ"מ יש להחמיר, וע"ש בפמ"ג.
75. גמ' מה, א ושו"ע שם. ואם מתח את הסימנים ("אנס בסימנים") ביותר כך שעתה מקום שהיה מתחת למקום האונא הגיע מעליה ושחט כך, שחיטתו פסולה ראה סוגיית הגמ' מה, א ובשו"ע כ, א.
76. שו"ע כ, ב ושם ברמ"א.
77. חולין מד, א וראה פירש"י שם, והרי"ף הרא"ש והר"מ פירשו באופ"א וכ"פ המחבר כ, ב.
78. ואין גגו של זפק בכלל ש"ך כ, ז.
79. רמ"א כ, א וע"ש בש"ך סק"ד.
80. רמ"א כ, ב ושם בב"י.
81. עיין בתוס' חולין יט, ב ושם ברא"ש וכ"פ המחבר כ, ג, אמנם יש ראשונים שכ' דלכתחילה יכול לשחוט מן הצד, וי"א דאע"ג דלכתחילה צריך לשחוט מן האמצע, מ"מ אם שחט מן הצד מהני אף אם לא קירב את הסימנים, ע"ש בנו"כ.
82. שו"ע כ, ד (וע"ש גבי שחיטת יונים).
83. שו"ע כד, ה, ודברי הרמ"א הם ע"פ דברי רש"י כז, א, וע"ש בש"ך סק"ה.
84. מדגלי רחמנא דמתעסק בקדשים פסול אלמא לחולין לא בעי כוונה, חולין לא, ב וכ"פ המחבר ג, א.
85. פ"ת סק"א שם.
86. פ"ק סי"ג, ועיין בזה בפמ"ג שפ"ד ג, א.
87. ויש עוד כוונות הפוסלות את השחיטה ונתבארו דיניהם בשו"ע סימנים ד-ה ולא הרחבנו בזה כי אינם מצויים.

114. וכ' המחבר דלכתחילה ראוי לחוש לדבריו הלכך שחיתתו פסולה מספק שו"ע כד, ח. ובט"ז כד, ד הק ע"ד הר"מ דבגמ' להלן עד, א משמע דאם שחט את העובר כשהוא במעי אמו ליכא פסול חלדה, אלמא דכל שנתכסה הסכין בדבר שאינו מגוף הבהמה אין בו פסול חלדה (ובתוס' ביצה ו, א בד"ה וכי, איתא דמ"מ לכתחילה ודאי אין לשחוט כן מידי דהוה אשוחט בלילה ע"ש), ובשו"ת שבות יעקב ח"א סמ"ה כ' ליישב קו' הט"ז, וכ"כ ג"כ הלבוש ס"ס י"ד דשוחט עובר במעי אמו השחיטה פסולה משום חלדה.

115. וכמש"נ לעיל גבי שהייה ודרסה (רמ"א כד, ו).

116. לפי' ה"ר אושעיא המובא בתוס' ל, ב והסברא להתיר היא שיש לומר דהמיעוט הנשאר כחתוך דמי ראה דברי הרא"ש פ"ב ס"ו.

117. כד, יא ועע"ש שהחמיר המחבר אף כפי' ר"ת שבתוס' שם.

118. ואע"ג דגבי שהייה דרסה וחלדה חשש המחבר לכתחילה לדעת רש"י דפסולי שחיטה שייכים אף במיעוטא בתרא, מ"מ ס"ל דהגרמה (וכן עיקור) אינם חלק ממעשה השחיטה וע"כ אין פוסלים במיעוטא בתרא וכדעת הריב"ם המובא בתוס' ל, ב, וראה פמ"ג שפ"ד סקט"ו.

119. אמנם דעת המחבר דאם הגרים במיעוטא קמא דהקנה (בחלקו העליון, דבחלקו התחתון הסמוך לריאה הריהו כוושט דנקב משהו פוסל שם וממילא שחיתתו פסולה) ואח"כ חזר ושחט רוב הקנה במקום שחיטה שחיתתו כשירה (אבל אם לא שחט רוב במקום שחיטה אלא שחט פלגא סימן וע"י צירוף ההגרמה נמצא רוב סימן שחוט, דעת השמ"ח ס"ד דפסול אפי' במקום הפ"מ, וכ"כ הפמ"ג שפ"ד סקט"ז, והשו"ע הרב סקכ"ד מקל בזה בהפ"מ), ואם שחט שליש והגרים שליש וחזר ושחט שליש האחרון פסק המחבר כד, יג דשחיתתו כשירה והיינו כדעת רב יהודה חולין יט, א, אמנם בשמ"ח סט"ו ושם בתבו"ש סק"ח כ' דודאי אין להקל בזה מאחר ונשלם חיתוך רוב הסימן בהגרמה ולא בשחיטה כשירה.

120. אבל אין הבהמה נטרפת אם נעקרו סימניה, רק דאין שחיטה מועילה בה, ונפ"מ שכל זמן שלא שחטה לאו טריפה היא ומותר לאכול מן החלב שלה או מן הביצים בעוף, אבל לדעת רש"י בכה"ג טריפה היא מחיים, והרמ"א כד, טו פסק כבה"ג, ועיין בפמ"ג שפ"ד סוס"ק כג דהאחרונים מחמירים בזה.

121. ראה ב"י כד, טו.

122. כ"כ התוס' שם בשיטת הבה"ג ולפ"ז העוף נבילה, אמנם לדעת רש"י והרמב"ן בכה"ג העוף טריפה ולא נבילה עיין ברע"א יו"ד כד, טו. ואם שחט סימן א' בעוף ואחר השחיטה מצא שסימן השני שמוט ויש להסתפק אם נשמת קודם השחיטה או לאחר השחיטה, השחיטה פסולה מספק וראה סוגיית הגמ' נד, א ודברי המחבר כד, יז-יח.

102. ואפי' שהייה כל דהו פוסלת במיעוט בתרא (אע"פ שנתבאר לעיל ששהייה כל דהו היא רק חומרא) כ"כ השמ"ח כג, ד והפמ"ג שפ"ד סק"ז, וראה דעת קדושים סק"ז.

103. כ"כ רש"י ל, ב אמנם בתבו"ש כג, ט למד בדברי הבה"ג דשהייה במיעוטא קמא דקנה פוסלת אפי' בלא חשש נקובת הושט ע"ש.

104. רמ"א כג, ו וכ' הכה"ח סקכ"ז דאף מנהג הספרדים כן. ואם היה תופס מתחילה הקנה בידו והוושט למטה ממנו ואומר דברי לי שלא נקבתי את הוושט, ראה ש"ך סקט"ו, וכן סקכ"א ושם בפמ"ג וכן בשמ"ח ס"א.

105. תד"ה החליד ל, ב בשם הר' אושעיא וכ"פ המחבר כג, ד.

106. לשון השו"ע כד, א. וכ' הרמ"א ס"ו שם דלא יניח האצבע על הסכין אלא יחזיק אותו בקתא בלבד כדי שלא יבוא לידי דרסה. ובדיעבד אם שחט כן ראה שמ"ח כד, ח ושם בתבו"ש סק"ט, וכן בפמ"ג שפ"ד סק"ט ובבאה"ט סק"ג (וע"ש בבאה"ט ובפמ"ג דהזהירו שלא לשחוט בישיבה כי עלול לבוא לידי דרסה), וסכין שאין לה בית יד נסתפק בדע"ק אם מותר לשחוט בה ע"י שיאחז הסכין משני צדדיה ולא יניח אצבעו על גבה, ועיין בזה בדובב מישרים ח"ד סצ"ב.

107. מתני' ל, ב ושו"ע כד, ב.

108. ואם הבהמה עומדת והשוחט שוחט בסכין ע"י הולכה והבאה מלמטה למעלה כתב הש"ך ו, ח דמשמע בגמ' דאין לעשות כן לכתחילה משום חשש דרוסה ובדיעבד אין להטריף, והאחרונים תמחו על דבריו דאדרבה משמע בגמ' דבכה"ג מותר לכתחילה ע"ש בנה"כ, ושחיטה זו נוהגת בזמננו בכמה מקומות משום גזירת הממשלה וראה מש"כ בזה בשו"ת מנח"י ח"י סנ"ט ובתשובות והנהגות ח"ב סי' ש"ס וכן ח"ד סי' קעח.

109. ואם תפס בידו הקנה לבדו (דבכה"ג אין חשש דנקובת הושט) יש להקל בהפ"מ במיעוט קמא דקנה ראה שמ"ח כד, יד ופמ"ג שפ"ד סק"ג, ובשו"ע הרב סקכ"ד החמיר אף בהפ"מ ולא דמי לשהייה דמקילין בכה"ג במיעוטא קמא דקנה ד"א דדרסה (וכן חלדה) במיעוטא קמא דקנה פסול מדינא כיוון שנעשה הפסול בעת מעשה השחיטה משא"כ בשהייה דכמעשה אחר דמי ע"ש היטב וכן בפמ"ג הנ"ל, (ואם שחט את הוושט ואח"כ דרס או החליד במיעוטא קמא דקנה גרע טפי ע"ש בפמ"ג דהריב"ש כ' דהוה ודאי נבילה, והפמ"ג כ' דהוא ספק נבילה).

110. רמ"א כד, ו והוא ע"פ מה שנתבאר לעיל בדיני שהייה ושם נתבאר דהמחבר מיקל בדיעבד במיעוט בתרא.

111. ראה גמ' חולין כ, ב ובט"ז כד, ג.

112. גמ' ל, ב.

113. ומה"ט צריך להקפיד לגזור הצמר שבבית השחיטה כמבואר לעיל בהכנות לשחיטה.

139. ואפי' אין כוונתו לאכול אלא שוחט מפני שצריך לדם וכדו' חייב לכסות, חולין פה, ב ושו"ע כח, יח.

140. ומי שמכסה בפעם הראשונה בחייו כ' הרמ"א כח, ב דמברך שהחינו, וכן דעת הרבה פוסקים דכל מצוה שעושה אותה האדם בפעם הראשונה בחייו מברך עליה שהחינו, אמנם הרבה פוסקים חולקים על זה, ומן הראוי לברך על איזה פרי חדש וכדו' ראה באה"ל סי' כ"ב.

141. אע"פ שעיקר נוסח הברכה הוא "על כיסוי הדם" בלא תיבת בעפ"ר כמבואר בט"ז יו"ד סכ"ח סק"ז ובש"ך סק"ט, תיקנו הקדמונים להוסיף תיבת בעפ"ר אע"פ שהיא רק פרט מפרטי המצוה, וראה הטעם בט"ז סק"ג ובפמ"ג שם.

142. ובדעת הב"ח כ' הפמ"ג שפ"ד כח, נז דכיון דאסורה באכילה מספק לא קרינן בה "אשר יאכל" וע"כ פטור מלכסות, ואפי' למ"ד ספק דאז' לחומרא מדרבנן ע"ש (וכ"כ המנ"ח מ' קפ"ז דאם נמצא בה טריפות מדרבנן אפשר דא"צ לכסות, וברע"א שם סתר דברי הפמ"ג וכ' דמוכח מסוגיית הגמ' דאם כשירה מה"ת ואסורה מדרבנן חייבת בכיסוי). אמנם לא ידעתי איך אפשר לומר כן בדעת הב"ח, דלפ"ז אפי' בספק טריפה לא יכסה דלא קרינן ביה "אשר תאכל" ומפורש בב"ח דמחלק בין ספק נבילה לספק טריפה, ובפשטות נראה כוונת הב"ח דאם נמצאת הסכין פגומה מוקמין לבהמה בחזקת איסור והויא כודאי נבילה וע"כ א"צ כיסוי (ובגוונא דפטור מן הכיסוי כ' הש"ך סק"ד דאינו רשאי להחמיר ע"ע ולכסות שמא יסברו דשחיטה כשירה היא ויבואו לאכול ממנה, ועיין בפ"ת סק"ח דפליג), אמנם הסכמת הפוסקים דאם נמצאת הסכין פגומה הבהמה אינה כודאי נבילה אלא רק כספק נבילה וא"כ ודאי דהעיקר כדברי המחבר דצריך לכסות בלא ברכה, ואפי' באופן דלענין איסור אכילה מוקמין לה אחזקת איסור משמע בפוסקים דמכסה בלא ברכה, וראה הטעם בזכרון שמואל סע"ג.

143. ראה דברי הרמ"א והנו"כ שם, והתבאר ש' כ' דהזהיר מלהוציא ש"ש לבטלה אין לגעור בו אם לא יברך על הכיסוי.

144. כ"פ המחבר כח, כד ע"פ סוגיית הגמ' פח, ב ודלא כדעת הר"ן שם.

145. ואעפ"כ אין מכסין בעפר המדבר אע"פ שהוא ג"כ קרוי עפר, דעפר שאינו מצמיח גרע טפי.

146. ראה גמ' פסחים מז, ב, וברמ"א ס"ס כח ושם בב"ח ובש"ך.

147. חולין פג, ב.

148. כ"ה דעת רש"י חולין לא, א ועוד ראשונים, והתוס' ריש פ' כיסוי הדם פליגי והובאו ב' הדעות בשו"ע כח, ה, ובביאור מחלוקתם כ' ביד יהודה כח, ג דכ"ע מודו דבעינן מעשה אף בעפר התחתון אלא דהתוס' סברי דמה ששוחט ע"ג העפר שיזוב הדם אל העפר חשיב מעשה כיסוי, אמנם בשו"ת ביה"ל ח"ב סי"ד כ' דהתוס' סברי דכיסוי עפר התחתון אינו מכלל המצווה עצמה רק הוא מתנאי המצוה, דבכדי לקיים

123. רמ"א כד, טו, ולכאורה דבריו צ"ב מאי כוונתו בעיקור במיעוט קמא, דאם כוונתו דכששחט מיעוט הסימן נעקר הסימן ממקומו א"כ נמצא דכל המשך השחיטה הוא בפסול ומאי רבותא דמיעוטא קמא, ואם כוונתו דלא נעקר כל הסימן כולו ממקומו אלא רק מיעוטו זה ודאי קשה, דעיקור הוא דוקא כשנעקר כל הסימן או עכ"פ רובו כמבואר בסמוך, ואם נעקר מיעוטו אין זה חשוב כלל עקירה, ועיין בזה היטב בפמ"ג שפ"ד סק"ג ותו"ד דהט"ז יפרש דברי הרמ"א כפי פ' רש"י דעיקור היינו שוחט בסכין פגומה, והש"ך מפרש כוונת הרמ"א דאם נעקרו מיעוט סימנים **בשעת השחיטה עצמה** מנהגנו להטריף ע"ש.

124. אמנם אם נשתייר רובו אפי' היה הרוב מדולדל לאו עיקור הוא, חולין מד, א ושו"ע כד, טז.

125. גמ' ט, א ושו"ע כה, א, ובאיסור הבהמה י"א דאסורה מדרבנן וי"א מדאז' ראה הג' הרע"א על גליון הר"מ פ"א משחיטה הי"ב.

126. ובדין חלב הבהמה שעדין לא נחלב ממנה ראה הג' הרע"א לשו"ע ריש סכ"ה.

127. רמ"א שם, וראה דברי הרב המגיד פ"א משחיטה הי"ב, 128. ע"ש בנו"כ, ובשמ"ח כה, ג.

129. והיינו דוקא כששחט קרוב לגבול מקום השחיטה, אבל אם שחט באמצע הצוואר אינו צריך בדיקה זו, שמ"ח ריש סכ"ה ותבו"ש סק"ב שם.

130. ש"ך סק"ב שם. ובאופן הבדיקה ע"ש ברמ"א דיח לעשותה ע"י תחיבת אגודלו בסימנים, וראה דרכ"ת סק"ט דכמה פוסקים לימדו זכות על מנהג אותם השו"ב שאין מקפידין אחר בדיקת עיקור הסימנים.

131. פ"א משחיטה הכ"ד.

132. וכ' הש"ך יח, יד בשם הרשב"א במשמרת הבית דצריך לרחוץ את הסכין קודם הבדיקה שהדם לפעמים נקשר בתוך הפגימה וע"ש בפמ"ג.

133. וכ"כ רש"י י, ב וכ"פ המחבר יח, יב.

134. וכ' הרא"ש סט"ו דאפי' אם בעת השחיטה נגע עם הסכין במפרקת לא חיישינן לה לפסול כל הבהמות ששחט מכאן ואילך, אמנם דעת הרשב"א בתוה"ב הו"ד בב"י דבכה"ג דאתיליד ריעותא ונגע במפרקת הבדיקה היא לעיכובא, ואם נאבדה הסכין יש להחמיר ולהטריף כל אותן הבהמות שנשחטו לאחר מכן וכן החמיר המחבר שם.

135. ואפי' שחט בהמה אחת ונמצאת הסכין פגומה, הבהמה רק ספק נבילה ולא ודאי נבילה כמש"כ הש"ך יח, א וראה הג' הרע"א סי' א' על דברי הט"ז סק"ו ובסי' יג, ג.

136. שו"ע סי"ח סעיפים יא, יג, טו.

137. חולין לג, א ושו"ע יו"ד כז, א.

138. ראה פמ"ג משב"ז סכ"ז אם הוא מדרבנן או מדאז', וכן יעוין בספר המפתח הל' שחיטה א, ב.

מ' כיסוי צריך שיהיה הדם מונח על העפר ע"ש.

149. ובדיעבד אם לא הזמינו בפה ראה ש"ך סק"ד ושם ברע"א.

150. תבו"ש סק"י וכ"פ הלבוש.

151. חולין פג, ב וראה שו"ע כח, יד ושם בש"ך ובט"ז.

152. כן דעת רוב הפוסקים דהלכה כר' יהודה דא"צ לכסות כל הדם ודלא כדעת הרז"ה שפסק דצריך לכסות כל דמו (וראה פ"ת סק"ו דהמשכנ"י הביא ראיה לדעת הרז"ה), וכ"פ המחבר כח, טו, והרמ"א שם כתב בשם מהרי"ל דמ"מ ימתין עד שיפסק דם הקילוח ויתחיל לצאת דם השותת כדי שיכסה מקצת דם הנפש, ומבואר בדבריו דהתורה הקפידה על דם הנפש, וכ"כ הגר"א שם, וכן דייק התבו"ש סקכ"ט מדברי רש"י (אמנם במאי דנראה מדברי הרמ"א דדם הנפש הוא דם השותת שאחר הקילוח תמה התבו"ש סק"ל דזהו רק לדעת רש"י לעיל לו, א אבל רוב הפוסקים סוברים דדם הקילוח הוא דם הנפש וע"כ כ' התבו"ש דיש לחוש לשניהם) אמנם

דעת היד יהודה סקט"ז דאין שום קפידא בדם הנפש ויכול לכסות לכתחילה איזה דם שירצה, ובדעת המהרי"ל שכ' להמתין עד שיצא דם השותת כ' היד יהודה דס"ל למהרי"ל דלכתחילה מודה ר' יהודה דצריך לכסות את כל הדם ע"ש.

153. ואם כיסתה הרוח בדבר שאינו ראוי לכיסוי נסתפק בזה התבו"ש סקל"ז וכ' דעל כן צריך לגלות את הדם ולכסותו בלא ברכה.

154. וכ' האחרונים (רע"א כח, יא, פ"ת סק"ד) דכיוון דלהלכה איכא ספ"ד אם יש דיחוי אצל מצוות, יכסה בלא ברכה, אמנם בשו"ת ביה"ל ח"ב סט"ו כ' לכסות בברכה דכיוון דבידו לגלות את הדם אין כאן תורת דיחוי.

155. כ"פ השו"ע כח, כא ע"פ דברי הרשב"א בתוה"ב, וע"ש ברמ"א משמיה דהמרדכי שנתן עצה לזה, והאחרונים כתבו לפקפק על עצה זו יעו"י"ש.

156. ראה דברי הש"ך והקצה"ח חו"מ סי' שפ"ב, ובפמ"ג משב"ז יו"ד כח, ח ובתבו"ש סק"ד.

157. כ"פ הרמ"א ריש סכ"ח.

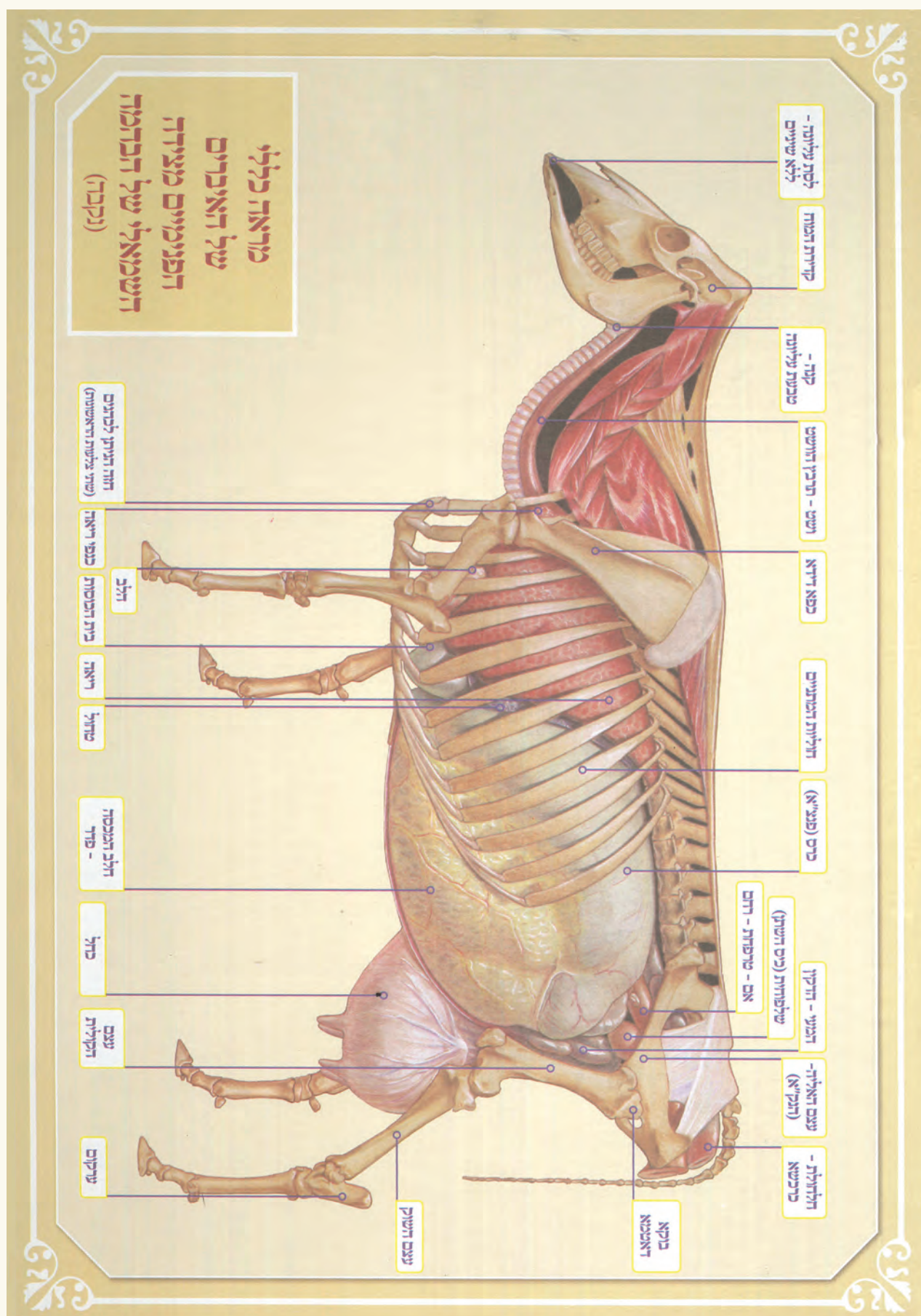
פרק ג

בדיקת טריפות

• קונטרס טריפות הקצר

פרק ג בדיקת טריפות

81

הכבש תלוי במהופך (הרגלים למעלה) – הבדוק ניגש לחתוך את הטרפש (מסומן בחץ) ולהתחיל בבדיקת פנים.

82

ניתן לראות כיצד טרפש הכבד מחובר לדופני הבהמה (הטרפש הוא מסך המבדיל בין איברי הנשימה לאיברי העיכול). כדי להגיע אל הריאה יש לחתוך בצידי הטרפש בזהירות.

א. נאמר בתורה¹ ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, ופשט הכתוב מדבר בבהמה שנדרסה ע"י ארי וכדו', באופן שהיא קרובה למות לזמן קרוב או עד שנה² מעת הדריסה³, והגמ' במסכת חולין דף מ"ג. מוסיפה ואומרת דשמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני, והצד השווה שבכולן שכל שאין כמוה חיה הרי זו טריפה⁴.

ב. מן התורה אין צריך לבדוק כלל אחר חשש טריפות, משום שאנו סומכים על הרוב⁵, שרוב בהמות כשרות הן⁶, אא"כ נולדה איזו סיבה לחשוש שהבהמה נטרפה, שבזה חייבים לבדוק אחר חשש טריפות⁷.

ג. אמנם חכמים תיקנו לבדוק את הריאה בבהמה⁸, כי מצוי בה כמה מיני סירכות⁹ המטריפות אותה¹⁰, והיכן שיש מיעוט המצוי אין סומכין על הרוב, מכיון שאפשר לברר ולבדוק, ואם עבר במזיד ולא בדק את הריאה הבהמה אסורה באכילה מדרבנן¹¹.

ד. אם נאנס ולא בדק, יש מתירין ויש אוסרים¹², וכמו"כ כתבו הפוסקים שאם יארע באיזה מקום ובאיזה זמן שמיעוט המצוי שמכלל הבהמות נמצאות טריפות במין ממיני הטריפות¹³, יש חיוב לבדוק אחר טריפה זו¹⁴.

ה. הבדוק את הריאה, חותך בזהירות בצידי טרפש הכבד הדבוק לדופני הבהמה, על מנת שיוכל לבדוק את הריאה, ואחר חיתוך הטרפש מכניס את ידו בנחת ובזהירות, (שאם יכניס ידו בחזקה עלולות להנתק סירכות הדבוקות מן הריאה אל הדופן וכדו', והוא לא יבחין בהמצאות הסירכות, ויבוא להכשיר את הבהמה שלא כדין), וממשמש בכל חלקי הריאה לבדוק אם יש בהם סירכא.

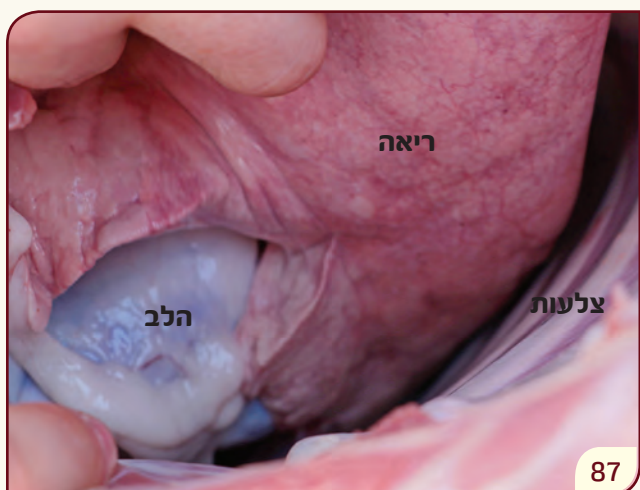
הבודק מכניס ידו מבעד לטרפז וממשמש בכל חלקי הריאה

חיתוך הטרפז מן דופן הבהמה

הבודק מכניס את ידו בזהירות וממשמש בכל חלקי הריאה לבדוק אם יש סירכא

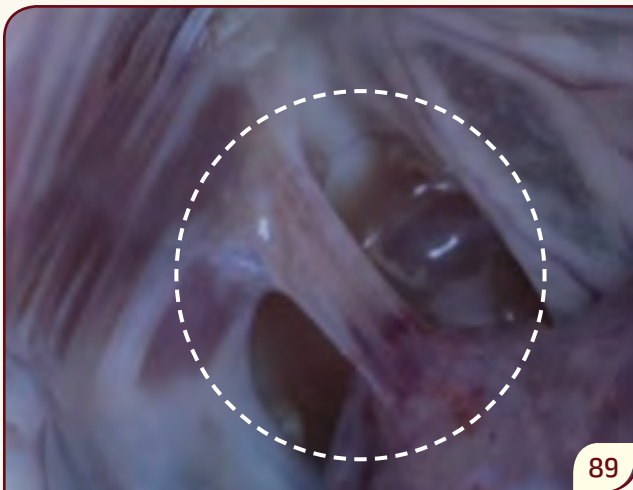

מבט על הריאה כיצד היא נתונה בחלל הבהמה בסמוך לצלעות (בין אונות הריאה נראה כיס הלב)

בדיקת הריאה - מבט מקרוב

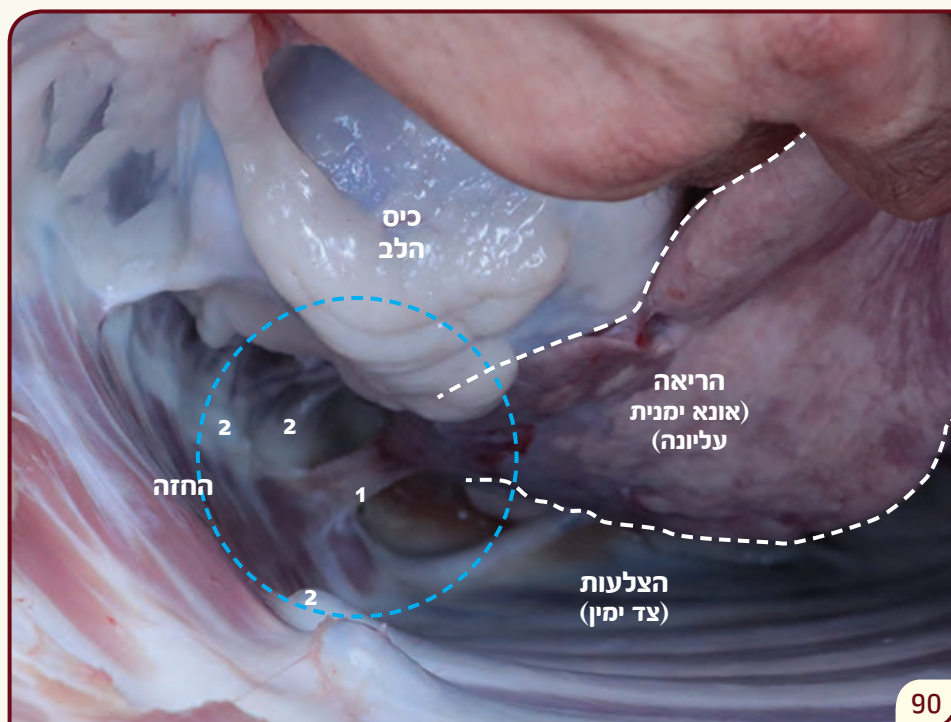
ו. הסירכא היא התפשטות של ריר, הנקרש ונעשה קשה בצורה של חוט או קרום, ודבוק ממקום למקום בריאה עצמה או מן הריאה לצלעות וכדו', וראה הערה.¹⁵

סירכא הנ"ל מבט מקרוב
(ניתן לראות תמונות נוספות של סירכות להלן בקונטרס
טריפות הקצר, וכן בנספח התמונות שבסוף החוברת.)

סירכא בריאה (הריאה סרוכה אל חזה הבהמה)

ניתן לראות בבירור את הסירכא (1) היוצאת מן האונא הימנית של הריאה אל עבר חזה הבהמה (סחסי החזה המסומנים במס' 2 נמצאים ממש מעל הסירכא). סירכא זו מטריפה את הבהמה אף לדעת המחבר (אילו היתה הסירכא נסרכת מעט מעל סחסי החזה אל הצלעות של צד ימין ששם מקום שכיבת האונא הימנית, היתה הבהמה כשירה לדעת המחבר כמבואר בשו"ע לט, יח, אמנם לדעת הרמ"א אף בכה"ג הבהמה טריפה).

91

ניפוח הריאה

ז. מעיקר הדין מספיק לבדוק את הריאה כשהיא בתוך חלל הבהמה (מה שקרוי בדיקת פנים) וא"צ להוציאה לחוץ, ומ"מ הזהירו האחרונים שלא לסמוך על בדיקת פנים בלבד, אלא להוציא את הריאה לחוץ ולבדקה בחוץ, כי יש דברים שאינם נראים היטב בחלל הבהמה כי אם לבדוק מומחה¹⁶, ויש מקומות שנהגו ג"כ לנפח את הריאה לבדוק שאין בה נקב, והעיקר לדינא שאין צריך לנפח את הריאה אא"כ נמצאה בה איזו סיבה לחשש¹⁷.

92

ניפוח הריאה ובדיקה במים פושרין לראות שאין שום נקב (אם יש נקב ויוצא אויר מן הריאה ייראו כמין בועות קטנות במקום הנקב)

93

בדיקה בפושרין

חלב, ולדות וביצי טריפה

ג. חז"ל למדו מן הפסוק בשר בשדה טריפה²⁵ וכו' שבהמה מעוברת שהוציא הולד את ידו לחוץ ואח"כ נשחטה האם, שאע"פ שהולד מותר בשחיטת האם²⁶, יד הולד אסורה משום טריפה, הואיל ויצתה חוץ למחיצתה קודם השחיטה.²⁷

א. אם נמצאה סירכא¹⁸ בריאה שמטריפה את הבהמה¹⁹, יש לאסור אף את החלב הנחלב מן הבהמה בתוך ג' ימים שקודם השחיטה.²⁰

ב. אם נטרפה הבהמה בעודה²¹ מעוברת ואח"כ ילדה, אין הולד נאסר²², אבל ביצת עוף טריפה אסורה²³ ואם נולד אפרוח מן הביצה האפרוח מותר.²⁴

ניתן לראות כיצד העובר מפריס פרסה כבר מעת יצירתו

בן פקועה - עובר של פרה

97

96

קונטרס טריפות הקצר

קונטרס קצר לתועלת הלומדים שיסדר פרטי הטריפות לפי סדר אברי הבהמה מן הראש ועד הרגלים.

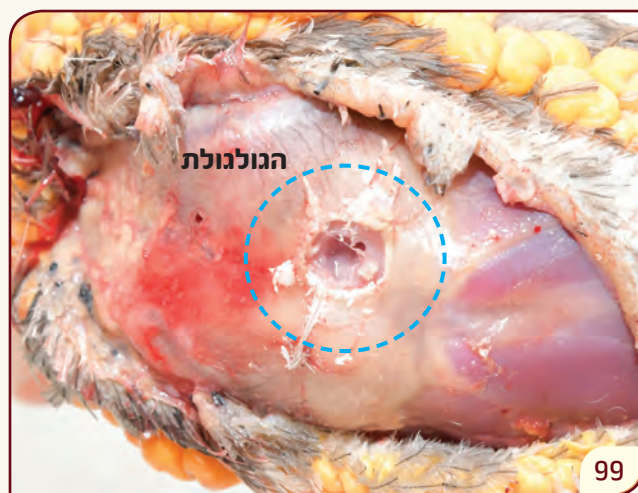
הגמ' בחולין מ"ב. אומרת תנא דבי ר' ישמעאל בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל אלו י"ח טריפות שנאמרו למשה מסיני²⁸, ומובאים שם בסוגיא כל הטריפות שמנו חכמים, ואף אנו נערוך

הגולגולת

גולגולת של עוף

עצם הגולגולת שנסדקה²⁹ ברוב גובהה או ברוב היקפה הרי היא טריפה, וכן אם נשברה הגולגולת ונחסר ממנה כסלע (שטח של עיגול שקוטר שלו כשליש טפח) הרי זו טריפה.³⁰

נקב בגולגולת החודר עד המוח ומטריף את העוף

המוח

ג. מן המוח התחתון נמשך חוט עבה הקרוי חוט השדרה, ואותו החוט עובר בין ב' פולין³³ הנמצאים בתחתית עצם הגולגולת, מן הפולין ולמעלה (ומקום הפולין בכלל) אותו החוט נידון כמוח עצמו ואם ניקב במשהו הרי זו טריפה, ומן הפולין ולחוץ נידון כחוט השדרה שאינו נטרף עד שיפסק רוב היקפו כבסמוך.

א. המוח יש לו ב' קרומים, אם ניקב קרום התחתון הדבוק למוח הרי זו טריפה לכ"ע, ואם ניקב קרום העליון לבדו נחלקו בזה השו"ע והרמ"א.³¹

ב. בשר המוח עצמו שנרקב עד שנעשה נוזל כמים פעמים שהבהמה טריפה.³²

ניתן לראות את הקדירה (1) בה נתון המוח (2)

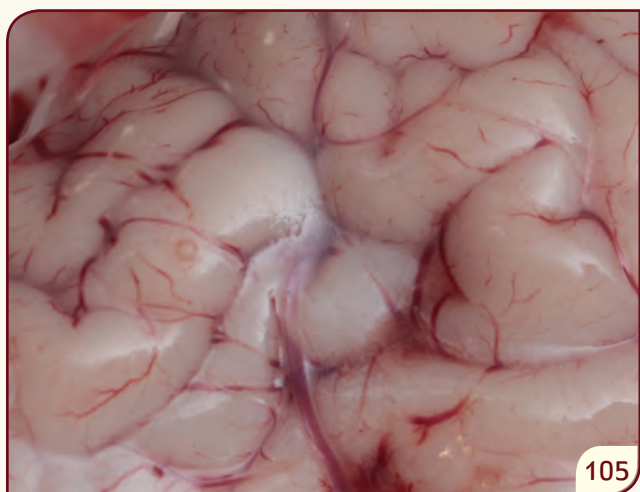
בתמונה נראה ראש של כבש כדי להגיע אל המוח של הכבש צריך להשתמש בפטיש וסכין

103

102

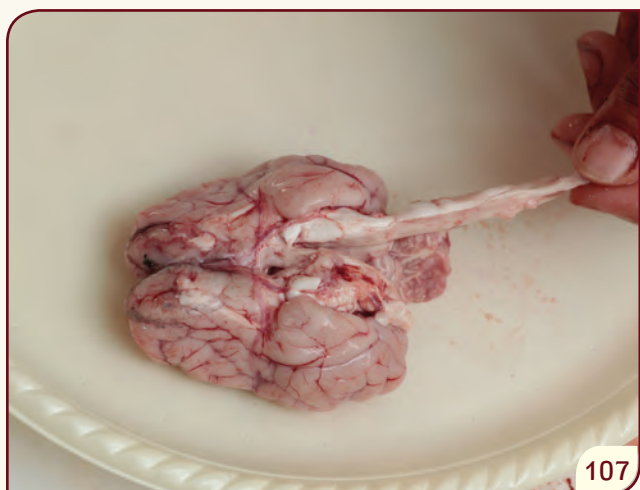

105

במבט מקרוב ניתן להבחין בקרום המוח התחתון הדבוק בחוזק לבשר המוח

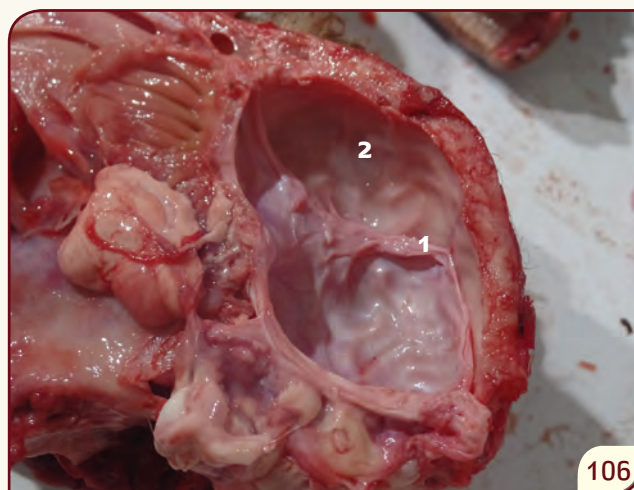

104

107

חוט השדרה הנמשך מן המוח

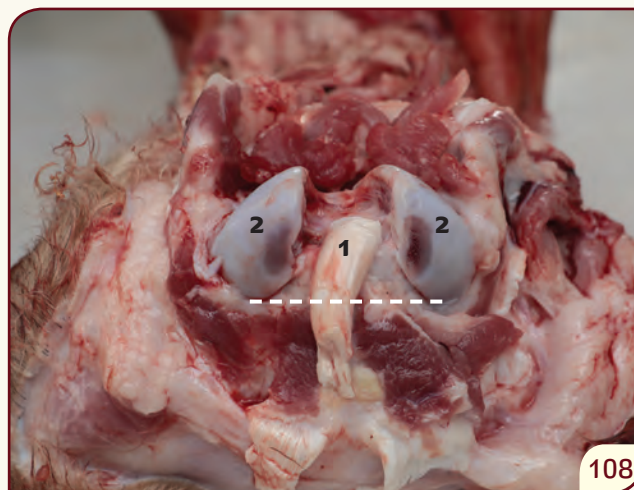

106

קרום העליון של המוח (1) דבוק בקדירה (2)

109

108

חוט השדרה (1) יוצא מבין שתי פולין (2), מן הפולין ולמעלה החוט נידון כמוח עצמו, מן הפולין ולמטה (מסומן בקו) הוא נידון כחוט השדרה

חוט השדרה

ד. חוט השדרה יוצא מן מוח הבהמה, ומעת שעובר את מקום הפולין הוא נידון כחוט השדרה ואינו נידון כמוח כנ"ל, וכל טריפות הנ"ל פוסלים בו לכל ארכו עד שמגיע החוט אל עצם הפרשות, (עצם הפרשות נמצאת אחר גמר מקום הצלעות הקטנות, והיא העצם הסמוכה אל עצם הזנב), בעצם הפרשות מתפצל החוט ג' פעמים³⁶ וממקום הפיצול הג' ואילך נפסק כח החוט, ואפי' אם נחתך שם הבהמה כשירה.

א. חוט השדרה הוא כמין גיד עבה שבתוכו נתון "מוח", ונמשך החוט מן מוח הבהמה עד הזנב ויוצאים ממנו פיצולים רבים אל עבר כל חלקי הבהמה.

ב. אם נפסק רוב היקף חוט השדרה החופה את המוח הרי זו טריפה, אע"פ שכל המוח שבתוכו קיים, ואם לא נפסק רוב ההיקף הבהמה כשירה אע"פ שהמוח הנתון בתוכו נפסק בכל היקפו.³⁴

ג. אם נתמרך המוח ונעשה כנוזל - הבהמה טריפה.³⁵

תרשים של חוט השדרה - איזור הפרשות מסומן בשחור

עצם הפרשות (כבש)

עצם הפרשות (1) מחוברת בעצם הזנב (2)

הסחוס המחובר
בין חוליות
השדרה

חתך רוחב של חוט השדרה (1) מתחת לבשר הגב

ג' פיצולי החוט (מן הפיצול השלישי ולמטה כלה כח החוט ואין הבהמה נטרפת אם נפסק שם החוט)

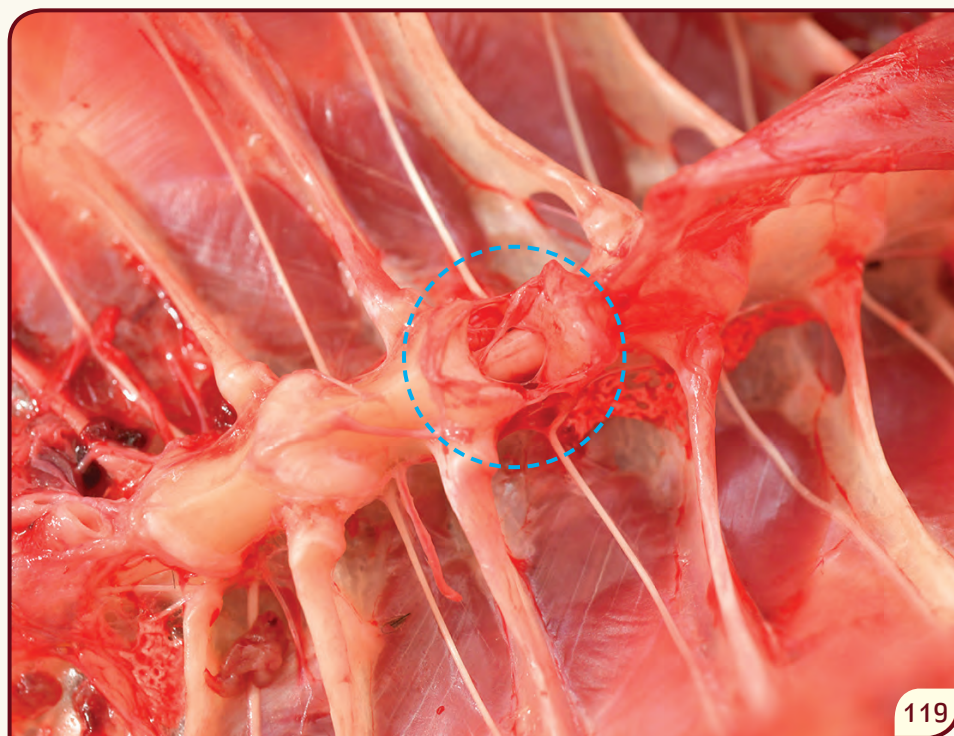

תמונת תקריב (של הריבוע המסומן בתמונה 118)

איזור הפרשות בצבי

במה דברים אמורים בבהמה, אבל בעוף אינו נמשך
 כח החוט רק עד איזור הקרוי בין האגפיים (כנף העוף
 קרויה גף).³⁷

119

חוט השדרה (מוקף בעיגול) בעוף באיזור בין האגפיים -
 לחלק מן הפוסקים אם נפסק החוט במקום זה העוף טרף

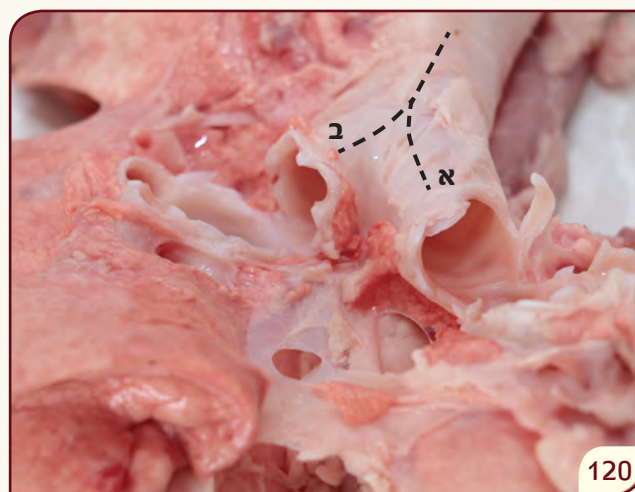
הקנה והושט

ג. אם נפסק הקנה לרוחבו³⁹ ברוב חלליו⁴⁰ הבהמה אסורה⁴¹, וכן אם ניקב הקנה נקב שיש בו חסרון כאיסר הבהמה אסורה.⁴²

ד. לעיל בפרק "מעשה השחיטה" נתבאר כי גבול מקום השחיטה בקנה מלמטה הוא עד מקום שמגיעה האונא השמאלית העליונה של הבהמה, ומשם ולמטה נידון הקנה כריאה עצמה, ולכן אם ניקב שם אפי' במשהו הבהמה טריפה.

א. הקנה דרכו נכנס ויוצא האויר, והוא מחובר בקצהו העליון ללחי הבהמה התחתון, ובקצהו התחתון הוא נמשך עד הריאה, וממנו מגיע האויר אל סימפונות הריאה, ובסיומו הוא מתפצל לב' חלקים המגיעים אל ימין הריאה ולשמאלה.

ב. הקנה הוא קרום דק המחופה בסחוס קשה, הבנוי מחוליות חוליות כמין טבעות החופות את רוב³⁸ היקף הקנה. (לתוספת ביאור והמחשה ראה פרק ב' בחלק מעשה השחיטה).

הקנה בסופו מתפצל לשנים

קנה שנפסק
ברובו

גבול השחיטה בקנה מלמטה (עד מקום שמגיעה האונא השמאלית העליונה)

קנה שנפסק לארכו

אוסרים הבהמה אפי' אם לא ניכר שום נקב מבחוץ (כי חוששין שמא היה נקב ועלה בו קרום ועתה אינו ניכר, וקרום זה אינו סתימה המועילה) ויש מתירין.⁴⁷

ח. אם נעקרו הסימנים ממקום חיבורם בלחי, י"א שהבהמה כשרה בחייה⁴⁸ וי"א שהבהמה טריפה.⁴⁹

ט. אם נפרדו הקנה והושט זה מזה ברוב שיעור ארכן, הבהמה טריפה.⁵⁰

ה. הושט הוא צינור דק המחובר בלחי הבהמה התחתון ונתון מאחורי הקנה, ודרכו נכנס המאכל אל הכרס. הושט מורכב מב' עורות פנימי וחיצון, כאשר הפנימי הוא עור לבן⁴³ והחיצון אדום.⁴⁴

ו. אם ניקבו ב' עורות הושט נקב כל שהוא הבהמה אסורה.⁴⁵

ז. אם נמצא קוץ תחוב בעור הושט הפנימי⁴⁶, יש

שתי עורות יש לושט: החיצון אדום והפנימי לבן

שתי עורות הושט - העור החיצון חתוך במרכזו על מנת שיהיה ניתן לראות את העור הפנימי

נפרדו הסימנים זה מזה

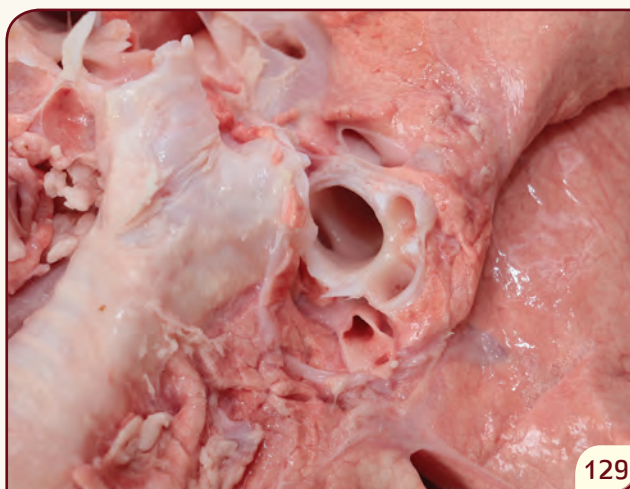

ניקב הושט מבפנים

הריאה

הריאה, ושם מועבר החמצן אל הדם (ולאחר מכן חוזר "הדם המחומצן" אל הלב ומשם מועבר אל כל חלקי הגוף).

א. הריאה נמצאת סביבות הקנה, ומן הקנה נמשכים סימפונות דקים יותר אל כל חלקי הריאה, ודרכם נכנס האויר שהבהמה נושמת אל תוך

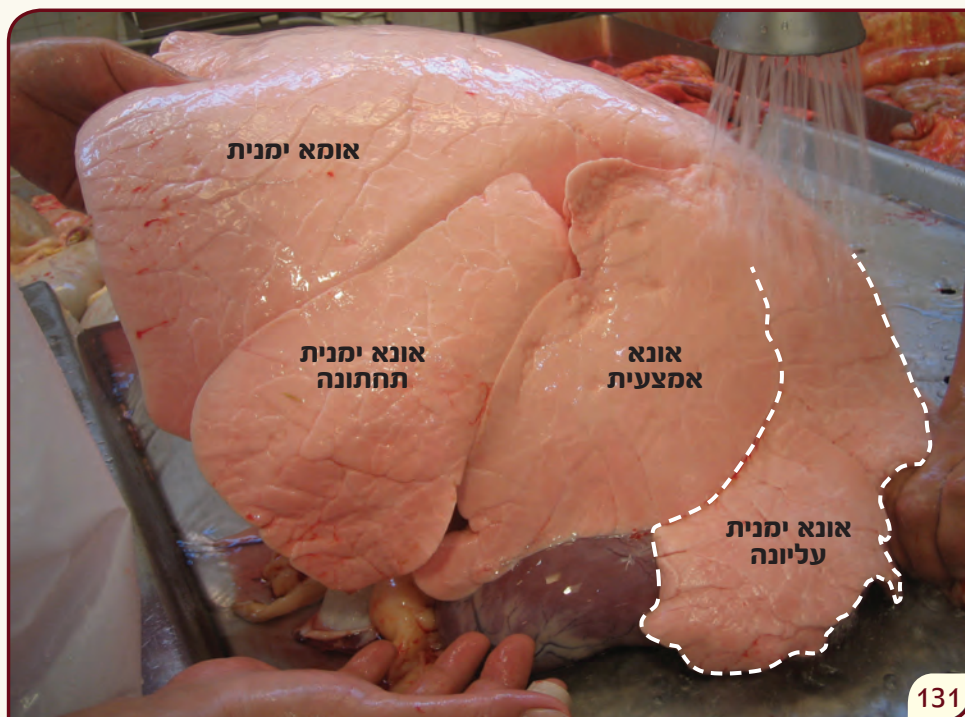
ע"י חיתוך הריאה מתגלים סימפונות הריאה דרכם עובר האויר אל כל חלקי הריאה (בצמוד לכל סמפון ישנם סמפונות קטנים של דם)

בתמונה שלפנינו קילפו מבשר הריאה כדי לגלות את מעבר הסימפונות בכל חלקי הריאה

מלבד כל אלו ישנה אונא קטנה הנקראת עינוניתא דורדא, הנמצאת באיזור מרכז הריאה נוטה לצד ימין, והיא נמצאת מצדה הפנימי של הריאה (הפונה כלפי החזה) מתחת ללב חבויה בתוך כיס.

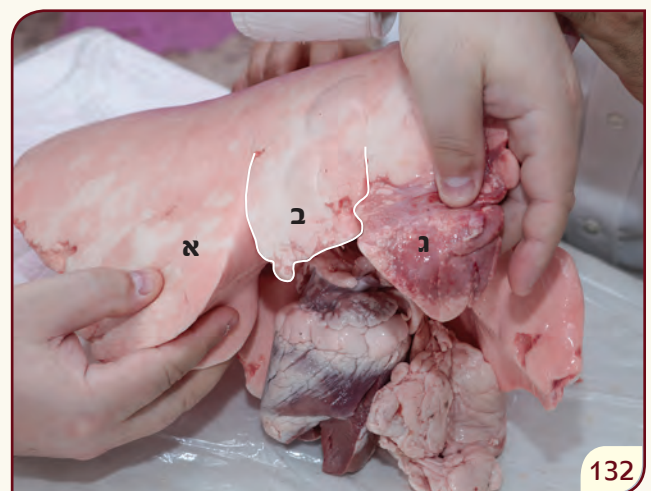
ב. הריאה מורכבת משני חלקים עיקריים הקרויים "אומות" אומא ימנית ואומא שמאלית, וכמו"כ יש בריאה חלקים קטנים יותר הנמצאים מעל האומות ונקראים "אונות" דהיינו אונות קטנות על שם צורתן, בצד ימין ישנן ג' אונות ובצד שמאל ב' אונות,

צד ימין של הריאה (בקר), בדין אונא ימנית העליונה ראה מה שכתבנו בחיבור לאלו טריפות מה, ב

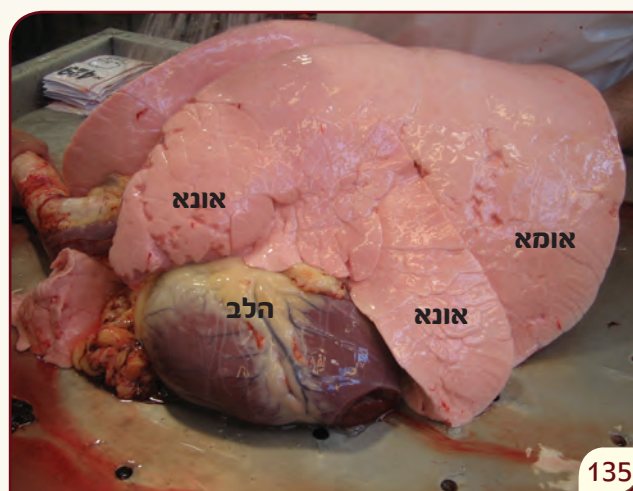
מראה גב הריאה

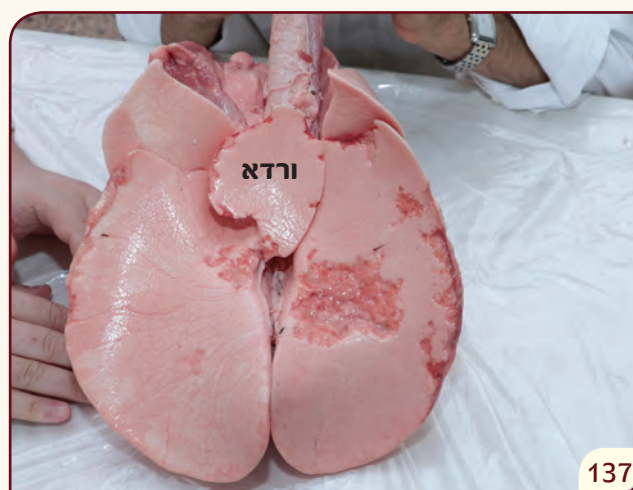
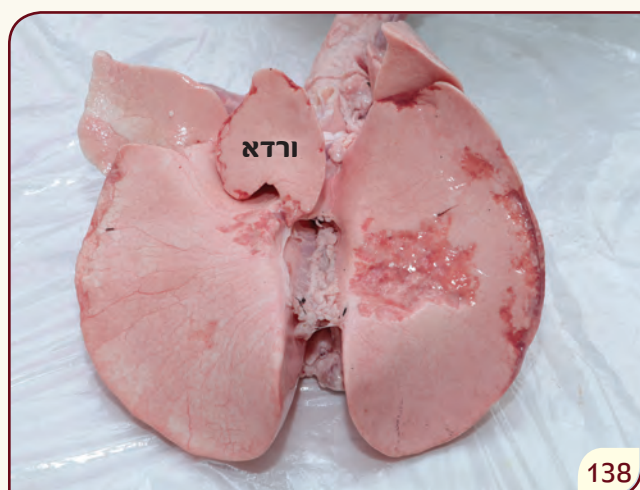
שלוש אונות של צד ימין (ריאה של כבש) - האונא האמצעית מסומנת בקו

צד שמאל של הריאה (כבש)

צד שמאל של הריאה (בקר)

ניתן לראות כיצד העינוניתא דורדא נוטה לצדה הימני של הריאה (שנמצא בתמונה בצד שמאל)

עינוניתא דורדא

ניתן לראות במרכז התמונה את כיס הורדא (החץ מסמן מעט מן הורדא היוצאת מן הכיס), כיס הורדא הוא קרום הנמשך מטרפס הכבד אל כיס הלב

ד. אונא שלאחר שניפחוה היא פחותה בגודלה מעלה ההדס הרי היא כמי שאינה ודינה כחסרה.⁵⁴
ה. אם נמצאו ב' אונות מימין, וג' משמאל, הבהמה טריפה⁵⁵, ואם נמצאו בריאה אונות יתירות פעמים שהבהמה טריפה.⁵⁶

ג. אם חסרה⁵¹ אחת מהאונות של צד שמאל הבהמה טריפה, ואם חסרה אחת מהאונות של צד ימין והורדא קיימת, דעת השו"ע⁵² שהבהמה כשירה כי הורדא משלימה מנין אונות הימין, והרמ"א שם חולק, וכן אם חסרה הורדא עצמה (או שהיו ב') או שהיתה נמצאת הורדא בצד שמאל השו"ע⁵³ מכשיר והרמ"א מטריף.

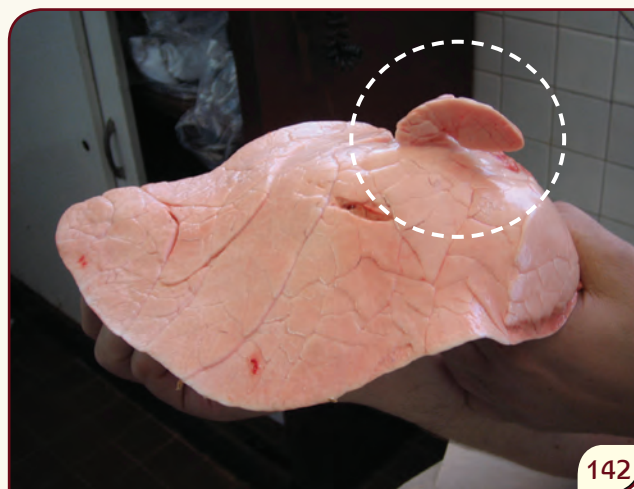
אונא יתירה בצד ימין (מכיוון שהאונא היתירה נמצאת בשורה אחת עם שאר האונות אין הבהמה טריפה).

האונא הימנית האמצעית חסירה

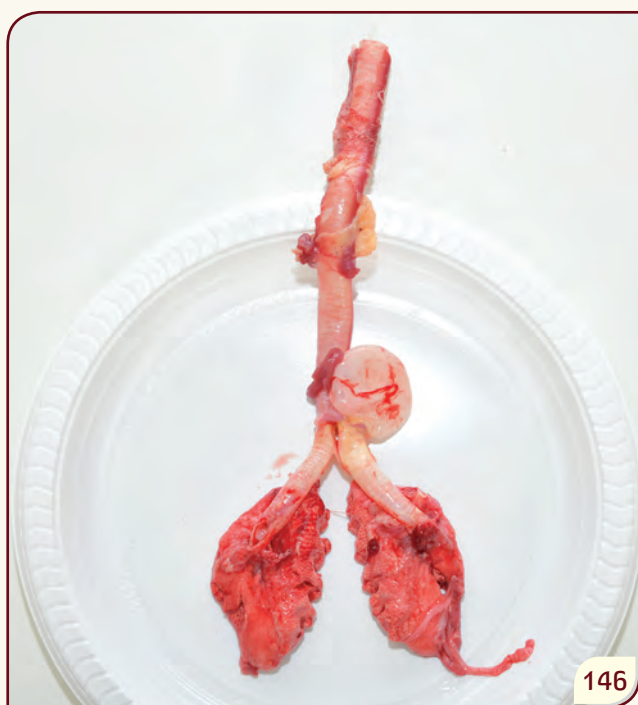
שתי ורדות (מסומנות בא' וב') - לדעת השו"ע לה, הבהמה כשירה ולדעת הרמ"א טריפה

אונא יתירה בגב הריאה המטריפה את הבהמה

ו. אין כל הדברים הללו אמורים אלא בבהמה וחיה, אבל העוף יש לו רק ב' חלקים בריאה חלק ימני וחלק שמאלי ואין לו אונות כלל וממילא לא שייכים בו כל פסולים הנ"ל.⁵⁷

בזמננו מצוי טריפות בעוף ע"י שלקה בשר הריאה כפי הנראה בתמונות שלפנינו:

מבנה הריאות בעוף (ברווז) - הקנה מתפצל בסופו לשנים (סמוך לפיצול ישנו כמין כיס וטרם עלה בידנו לברר מהו שימוש של כיס זה) ונכנס אל שתי הריאות הימנית והשמאלית

ריאה לקויה

ריאה לקויה

* פעמים הרבה שכאשר הריאה לקתה משתנה גם צבעו של הלב שסמוך לריאה, וכמו שנראה בתמונה. ואמנם אין העוף טרף מחמת שינוי צבע הלב כיוון שלא לקה בשר הלב, אך צבע הלב מעיד לפעמים כי הריאה לא פריאה.

לב של עוף שהריאה שלו לא פריאה*

לב של עוף שהריאה שלו בריאה

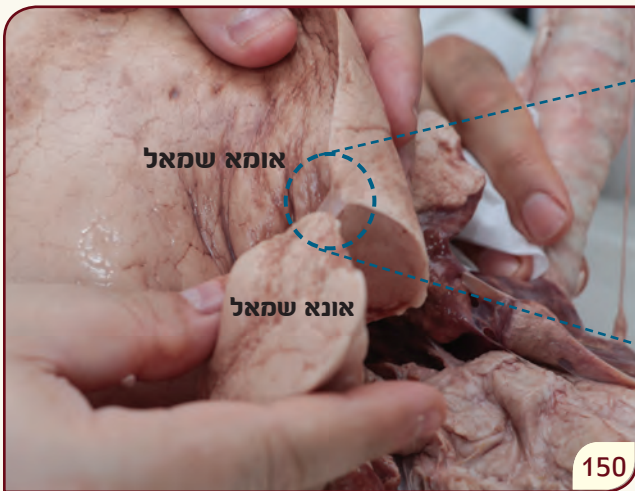

הריאה סרוכה לצלעות לכל אורכה

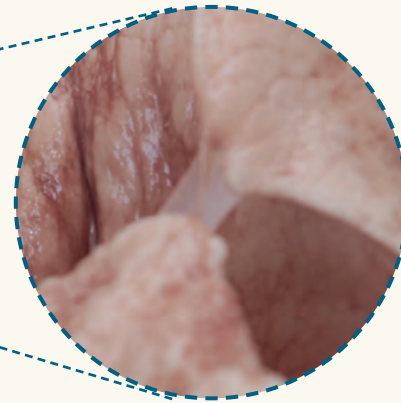
ז. על גבי הריאה ישנם ב' קרומים עליון ותחתון ואם נקבו שניהם הבהמה טריפה, אבל אם ניקב אחד מהם אין הבהמה טריפה, ואם נקבו שניהם זה שלא כנגד חבירו השו"ע⁵⁸ מכשיר והרמ"א מטריף⁵⁹.

ח. כמו"כ אם ניקב אחד מסימפונות הריאה, במקום שאין בשר הריאה מגיע וסותם את הנקב, הבהמה טריפה.⁶⁰

ט. כפי שנתבאר לעיל בפרק "בדיקת טריפות" בהרבה בהמות מצויה סירכא בריאה שעלולה להטריף את הבהמה ויש בזה פרטים רבים מאד המובאים בשו"ע.⁶¹

סירכא מאונא לאומא צד שמאל

בועות בריאה - הבועה המסומנת באות א' אינה מטריפה את הבהמה מאחר שאינה נמצאת ממש בקצה הריאה (ויש בשר כל דהו המקיפה מכל צד), לעומת זאת הבועה המסומנת באות ב' מטריפה את הבהמה מאחר והיא נמצאת בשיפולי הריאה דהיינו בקצה הריאה כמבואר בשו"ע לז, ד (ישנן תמונות נוספות של בועות בנספח שבסוף החוברת)

י. מלבד טריפות הסירכא ישנם טריפות רבות נוספות השייכות בריאה, (רק שאינם מצויות כמו הסירכות⁶²) כדוגמת שינוי מראה הריאה⁶³, וכן ריאה שנמצאו עליה בועות⁶⁴, וכן ריאה שצמקה מפחד בני אדם כגון ששחטו בהמה אחרת בפניה.⁶⁵

הלב

ואם שומן הלב (האדוק בגוף הלב ואין הכוונה לטרפשא דלבא) סותם את הנקב דעת השו"ע⁶⁶ שהבהמה כשירה והרמ"א מחמיר.⁶⁷

א. הלב נמצא מצדה הפנימי של הריאה (הפונה כלפי החזה), והוא טמון בתוך הכיס שלו הקרוי טרפשא דלבא, בתוך הלב ישנם כמה חללים ואם ניקב הלב מבחוץ אל תוך אחד מחללי הלב הבהמה טריפה,

153

הלב נתון בתוך הכיס שלו טרפשא דלבא

152

הלב ושומן הלב

155

154

הלב חתוך לכל ארכו ומשני צידיו מתגלים חללי הלב

ב. קנה הלב שניקב במשהו הבהמה טריפה, ונחלקו רבותינו מהו קנה הלב, דעת רש"י שהוא קנה שומן היורד בין שני חלקי הריאה⁶⁸, ודעת הרמב"ם שהוא הקנה היוצא מן הלב לריאה, ופסק השו"ע⁶⁹ כדעת שניהם לחומרא.⁷⁰

קנה הלב לשיטת רש"י (העובר בין שני חלקי הריאה)

הכבד וכיס המרה

א. הכבד נמצא מתחת לטרפש הכבד⁷¹ שהוא מסך המבדיל בין איברי הנשימה לאיברי העיכול, ונתון בצד ימין של הבהמה סמוך לחלב הכליה הימנית (פעמים רבות נשאר על הכבד מעט מחלב הכליות וצריך לנקר חלב זה).

158

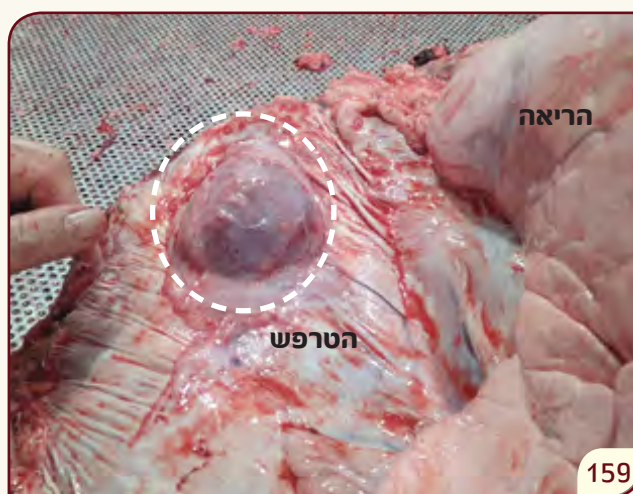
157

טרפש הכבד

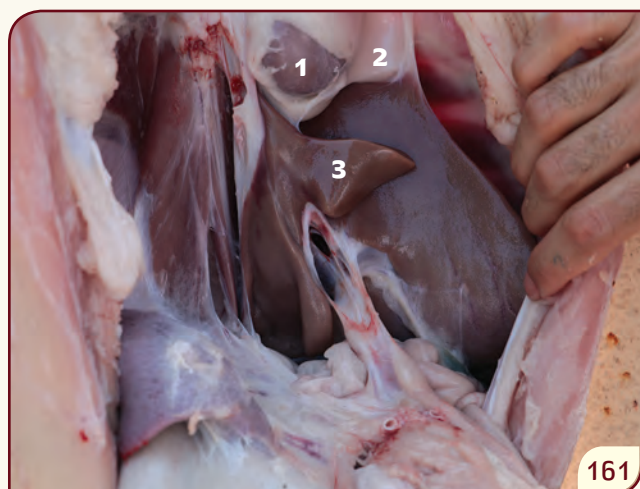
160

הכבד הנכנס בתוך הנקב יצר שקע באומה (ראה הערה)

159

ניקב הטרפש (ראה הערה) - בתמונה שלפניו ניקב הטרפש ואל תוך הנקב נכנס מעט מן הכבד וסותם את הנקב ונחלקו הפוסקים אם סתימת הכבד מועילה והבהמה כשירה או שאינה מועילה והבהמה טריפה, ראה דרכ"ת מאסד אמנם אם עלה קרום בין על הנקב ובין על הכבד כפי הנראה בתמונה שלפניו הבהמה כשירה, ראה בית דוד מא, ח

מקום חיבורו של הכבד בגוף מתחת לכליות (כליה ימנית מסומנת במס' 1 וחלב הכליות מסומן במס' 2), ניתן להבחין באצבע הכבד (3)

ב. הכבד שניטל כולו הבהמה טריפה, ואם נשתייר בו כזית הבהמה כשירה, ונחלקו בזה אמוראים איזה כזית צריך להשתייר בו, האם הכזית שנמצא במקום חיבור המרה, או הכזית שבמקום חיותו. ואף במקום חיותו פי' רש"י ב' פירושים אחד שהוא מקום דיבוק הכבד בגוף מתחת הכליות, ושני מקום חיבור הכבד בטרפשו, הלכך להלכה צריך שישתיירו ג' כזיתים מן הכבד.⁷²

אצבע הכבד

חיבור הכבד והטרפשו

חלב הכליות הנשאר דבוק על הכבד

ג. המרה היא כיס המחובר אל הכבד, והיא מתמלאת בנוזלים המסייעים לפעולת העיכול, אם ניקבה המרה או ניטלה, הבהמה טריפה (ואם ניקבה כנגד הכבד והכבד סותמה כשירה⁷³).

ד. ישנם מיני עופות שאין להם מרה וכיוון שכל אותו המין הוא כך הרי אלו כשרים, אמנם צריך לדעת בבירור שזה העוף הבא לפנינו הוא ממין שאין לו מרה.⁷⁴

165 תולעים לבנות בכבד - כבד שהתליע אפי' במקום מרה ובמקום חיותו הבהמה כשירה, שו"ע מא, ד

167 כבד של עוף (ברווז) וכיס המרה בצדו

168 כיס המרה

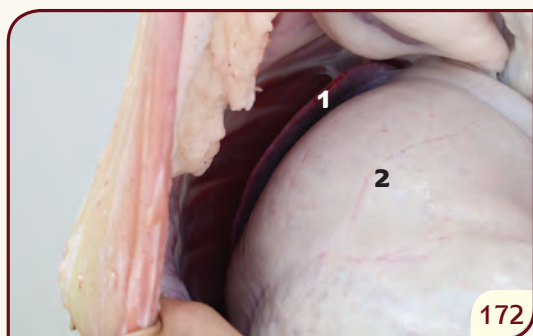

169 כיס המרה שניקב - תמונת תקריב

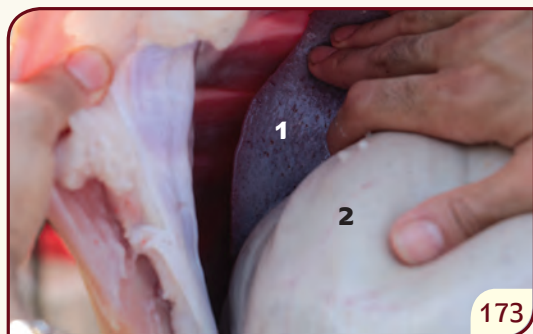

168 כיס המרה שניקב - ניתן להבחין בנוזל הירוק היוצא מן הנקב

הטחול

הטחול (1) דבוק לכרס (2)

173

174

ניתן להבחין שצידו האחד של הטחול עבה יותר מצדו השני

175

טחול של עוף

א. הטחול נמצא מצד שמאל של הבהמה דבוק מצד אחד לטרפס ומצדו האחר לכרס, הטחול יש בו ב' איזורים האחד הוא צדו העבה הקרוי "סומכיה" והוא הדבוק לכרס, והשני צדו הדק הקרוי "קולשיה", אם ניקב הטחול בצדו העב⁷⁵ ביותר ממחצית עוביו הבהמה טריפה⁷⁶, אבל אם ניקב או אפי' נחתך בצדו הדק הבהמה כשירה.

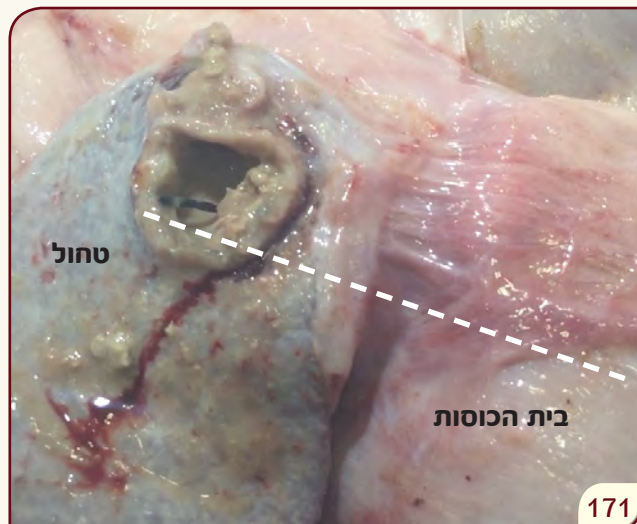
ב. ניטל הטחול כולו הבהמה כשירה.⁷⁷

ג. טחול העוף עגול כענבה ואינו דומה לשל בהמה, לפיכך אין הנקב פוסל בו.⁷⁸

170

ניתן לראות כיצד הטחול דבוק לטרפס בצדו השמאלי ואילו הכבד דבוק אליו בצד ימין

171

טחול שניקב בצדו העבה (סומכיה) - ניתן לראות כיצד חוט הברזל (הנמצא מעל הקו) מגיע מתוך בית הכוסות ויוצא מן הטחול

הכליות

שתי הכליות כליה ימנית (1) וכליה שמאלית (2)

כניסת החוטים אל תוך הכוליא (מקום חריץ)

ניתן לראות בבירור את גבולות לובן הכוליא - מוקף בבשר הלבן של הכוליא

א. הכליות מחוברות בגב הבהמה בחלקה האחורי, כליה אחת מצד ימין ואחת מצד שמאל, והם מחופות בחלב רב הקרוי חלב הכליות.

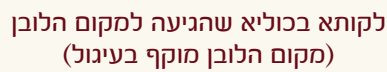
ב. אל תוך כל אחת מהכליות נכנסים שלושה חוטים, שתי חוטי דם בהם נכנס הדם אל הכליה ויוצא בחזרה אחר שעובר סינון מן הפסולת שבו, וחוט נוסף בו מועברת הפסולת אל כיס המי רגלים עד ליציאתה מן הגוף.

ג. אפי' ניטלו ב' הכליות הבהמה כשירה⁷⁹, אבל אם לא ניטלו הכליות אלא צמקו והקטינו עד כפול בבהמה דקה, או עד כענבה בבהמה גסה, הבהמה טריפה⁸⁰.

כלית בהמה דקה (צאן)

ו. כליות של עופאין נוהגין בהם כלטריפות הנ"ל.⁸⁴⁸³

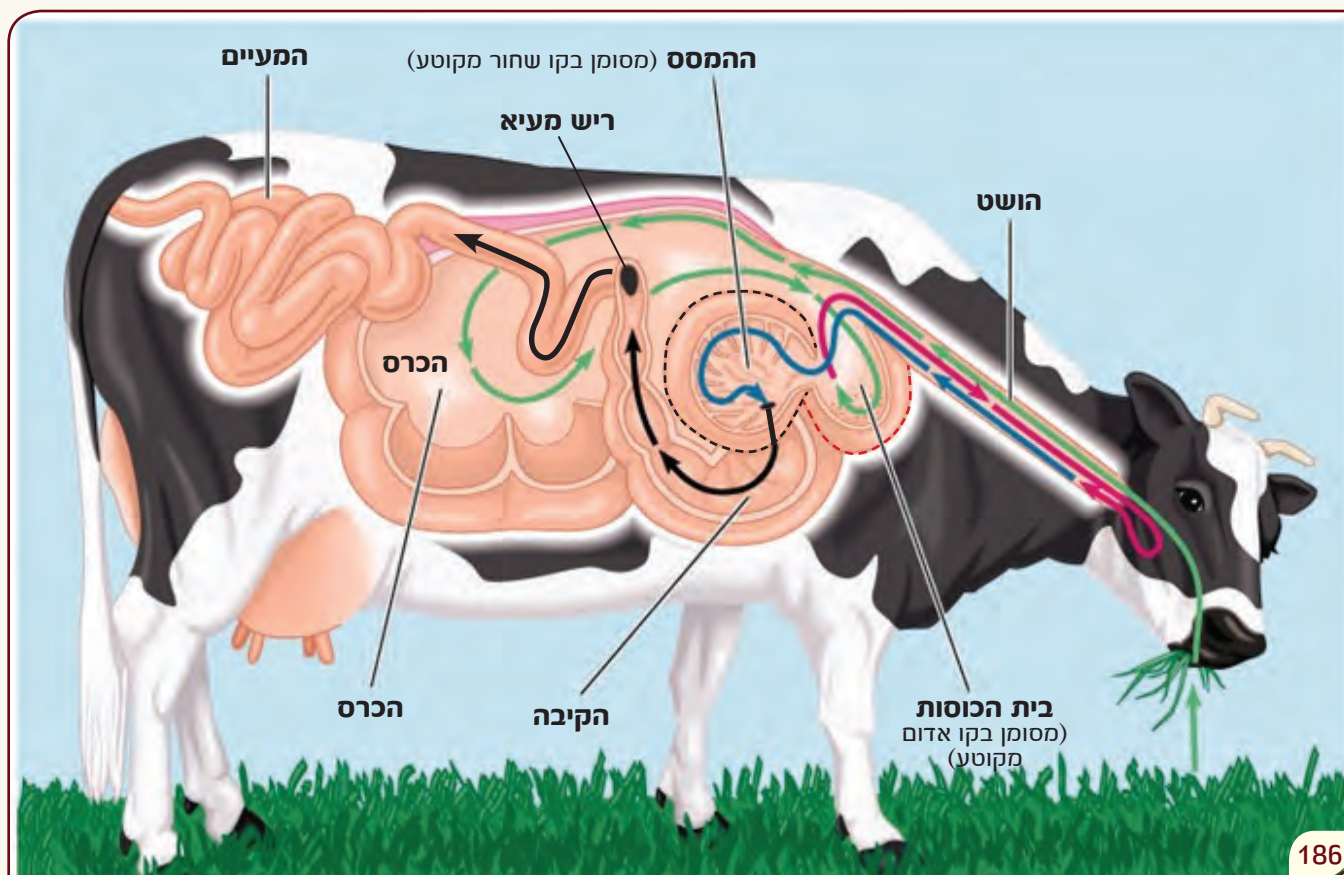

בני המעיין

ג. מן ההמסס עובר המאכל אל הקיבה (חצים שחורים), ששם מצויים מיצי עיכול המפרקים את המאכל בדומה לקיבת בני אדם.

א. מן הושט מגיע המאכל אל הכרס (ראה חצים ירוקים), שהיא כמין שק גדול ובה מתחיל תהליך העיכול, בהמשך מגיע המאכל אל בית הכוסות שהוא כמין שק קטן (ביחס אל הכרס), וקרוי כן מפני שדופנו הפנימית עשויה כמין כוסות.

ב. מבית הכוסות הבהמה מעלה גרה (חצים סגולים), ומעלה את המאכל חזרה דרך הושט כדי לטחנו היטב בעזרת שיניה האחוריות, לאחר מכן חוזר המאכל דרך הושט אל בית הכוסות (חצים כחולים), ומשם הוא עובר אל ההמסס הנמצא בצדו של בית הכוסות אשר צורתו כצורת כדור קטן, ותפקידו למוסס את המאכל.

הכריס - על הכריס נתון חלב המכסה את הקרב, ובצד הכריס דבוק הטחול (מוקף בעיגול)

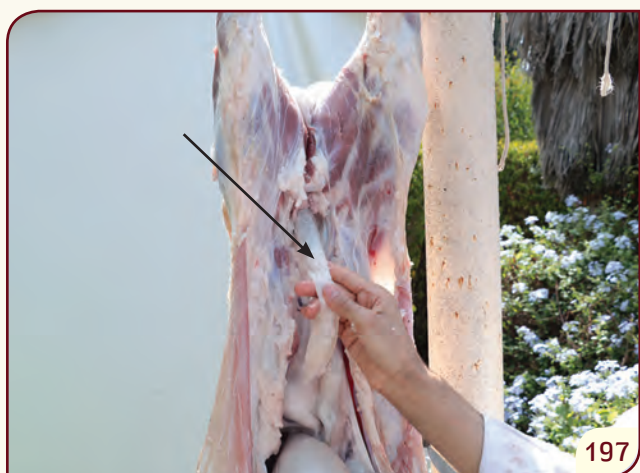
ד. מן הקיבה עובר המאכל אל מערכת המעיית המורכבת מן המעי הדק (הנמשך מן הקיבה), שבהמשכו מתלפף בצורת נחש וקרוי "הדורא דכנתא", וכן "המעי העיוור" הקרוי בפי חז"ל סניא דיבי, לפי שהוא שנאוי למאכל אפי' לזאבים, ובסוף המעיית נמצאת החלחולת הקרויה אף כרכשתא, דרכה יוצא הריעי לחוץ.

הקיבה (מוקפת) וממנה יוצא המעי הדק (מסומן בקו)

סניא דיבי

החלחולת

ה. כל המנויים למעלה⁸⁵ אשר ניקבו נקב דק מפולש מחללן לחוץ, הבהמה טריפה⁸⁶ מלבד במקרים הבאים:

א. במקרה ששומן טהור סותם את הנקב.
ב. בית הכוסות שניקב להמסס בדופן המשותפת להם.⁸⁷

ג. ניקבו המעיין בהדורא דכנתא (ששם המעיין דבוקים ומלוּפּפים בחוזק ע"י שומן טהור המחברים), במקום שמעי אחד מגין על חבירו.

ד. החלחולת במקום דיבוקה בין הירכיים (סמוך ליציאה מן הגוף), אין נקב כל שהוא פוסל שם לפי שהירכיים סותמות אותה.⁸⁸

דופן ההמסס מבפנים עשויה כמין דפים דפים

דופן בית הכוסות הפנימית עשויה כוסות כוסות

בית הכוסות וההמסס שניקבו זה אל זה

דופן הכרס מבפנים עשויה כמין שערות שערות

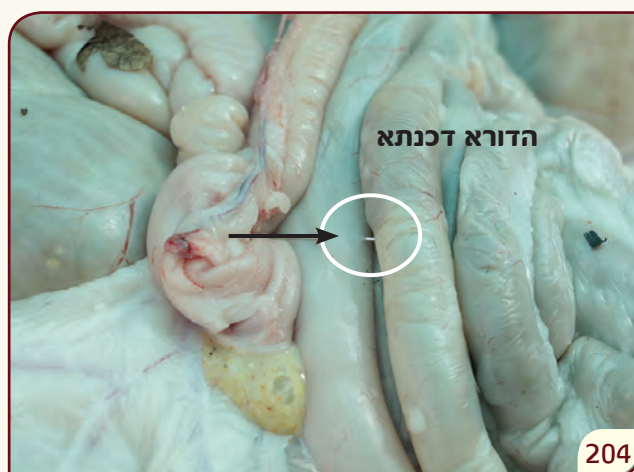
תמונה נוספת של צלקת בכרס

במרכז התמונה ניתן לראות צלקת בכרס בדמות עיגול שנוצרה בעקבות ניתוח - בנספח התמונות שבסוף החוברת הוספנו מספר תמונות הממחישות את צורת הניתוח

בשר החופה את הכרס שנקרע כשיעור טפח - ניתן לראות את קצה הכרס בתחתית הקרע (ואע"ג דאין הקרע כולו מכון כנגד מקום הכרס יש מטריפין אפי' בכה"ג ראה דרכ"ת מח, טו

נקב בהדורא דכנתא היכא דחד מגין על חבריה (במציאות המעיים צמודים אחד לשני וכאן הופרדו במקצת לצורך המחשה)

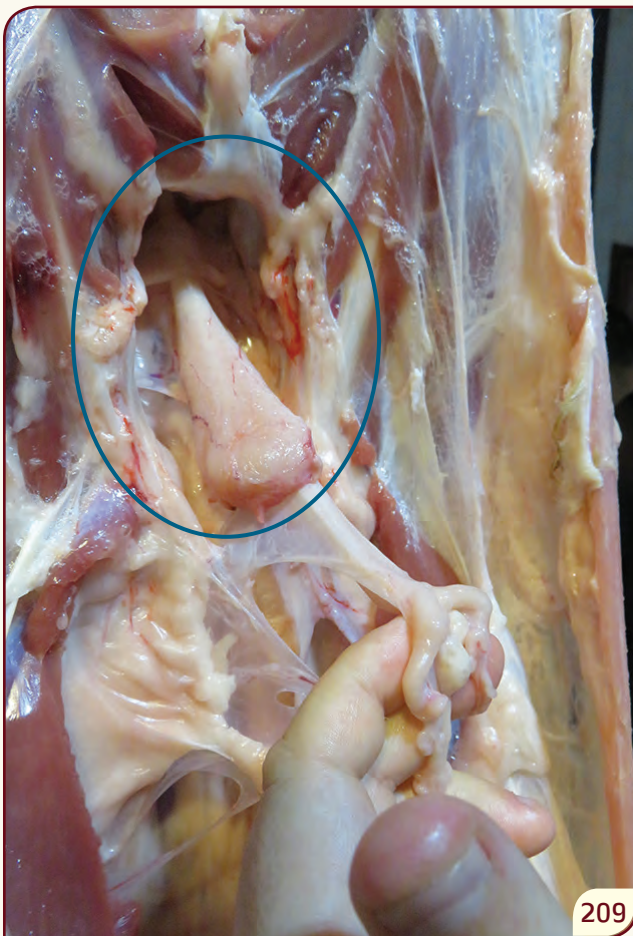
מקום דיבוק החלחולת בין ירכי הבהמה (מסומן בחץ)

דעת השו"ע⁸¹ שדינו כנ"ל, והרמ"א מחמיר כשיטת רש"י לחשוש שמא ניקבה המחט נקב מפולש, וחזרה לאחוריה והבריא הבשר (ואין זה חשוב סתימה), אא"כ היה הפסד מרובה שאז יש לסמוך על דעת המכשירין.

ח. אם ניקב או ניטל הכיס של מי הרגלים, י"א שהבהמה טריפה דדינו כדין הבני מעיים, ולהלכה השו"ע⁸² מכשיר והרמ"א מחמיר, וכן נחלקו⁸³ אם ניטל או ניקב בית הרחם שהולד מונח בתוכו.

ו. אפי' אם נמצאה מחט בחלל גוף הבהמה, או שראינו קוץ או מחט שניקבו דרך הבשר אל חלל הבהמה, הבהמה טריפה, שמא ניקב אחד מבני המעיים נקב כל שהוא, ואין אנו בקיאין לבדוק בני המעיים לכל אורכן לראות שלא ניקבו אפי' נקב דק.⁸⁹

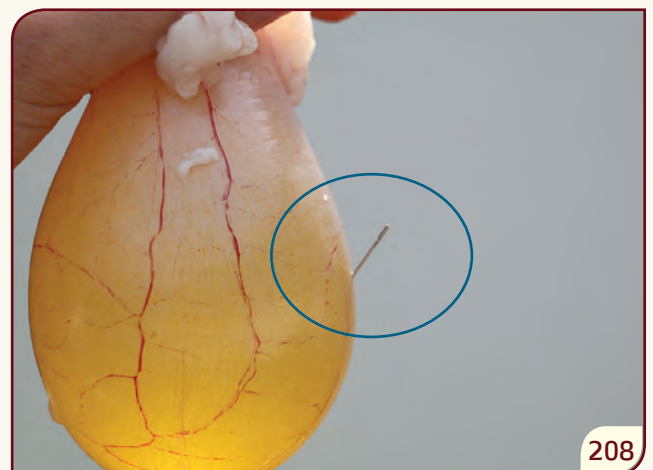
ז. אם נמצאת מחט תחובה בעובי בית הכוסות מבפנים, ואינה מפולשת לחוץ, יש להכשיר את הבהמה ע"י שיבדוק היטב את עור בית הכוסות מבחוץ⁹⁰, ואם נמצא כן בהמסס שעורו דק יותר,

כיס שהולד נתון בו

כיס המי רגלים תלוי בחלל הבהמה

כיס המי רגלים שניקב

ט. אם נמצאו בועות על המעיים, יתכן שנגרמה סתימה במעיים והבהמה טריפה, וראה צורת הבדיקה לכך ברמ"א מו, ו.

י. אם יצאו הבני מעיים לחוץ, והחזירן אדם לתוך הבהמה ונתהפכו, הבהמה טריפה⁹⁴, וכן אם נתהפכו בני המעיים בלא שיצאו לחוץ, שנשתנה סדרן בחלל הגוף מכמות שהוא רגיל להיות, הבהמה טריפה⁹⁵ (כמבואר בגמ' נו, ב "הוא עשך ויכוננך" מלמד שברא הקב"ה כונניות⁹⁶ באדם שאם נהפך אחת מהן, אינו יכול לחיות).

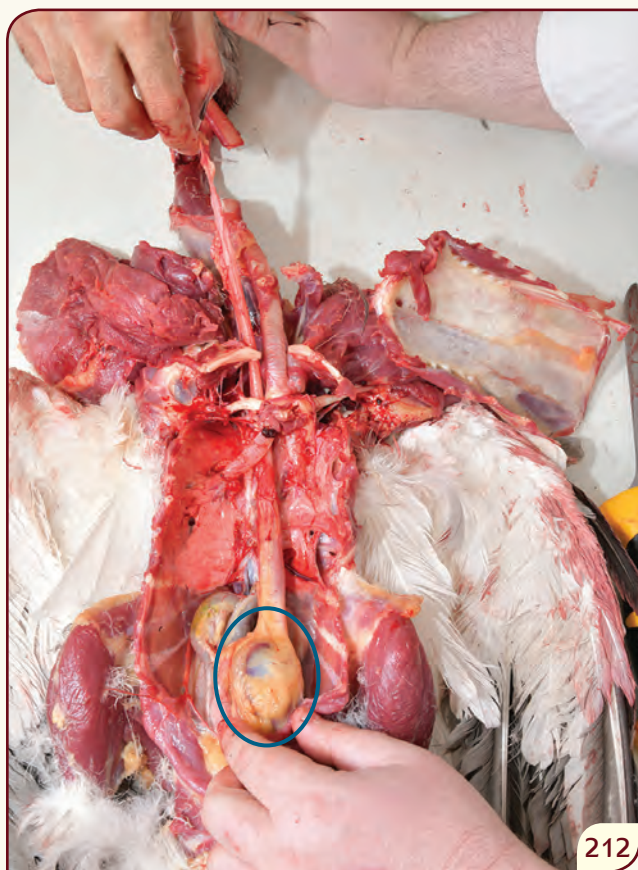

יצאו בני המעיים לחוץ

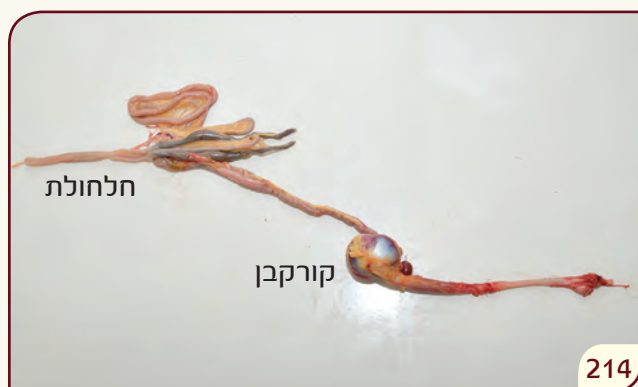
דיני בני המעיים בעופות

א. בעופות מגיע המאכל מן הושט אל הזפק, שהוא כמין שק גדול ונפוח ושם מתקבץ המאכל, ומשם הוא נמשך ע"י מעי דק מן הזפק אל הקורקבן שהוא קיבת העוף, ומן הקורקבן נמשך המאכל במעים דקים עד יציאתו מן הגוף.

ב. ישנם עופות שאין להם זפק, ובהם נמשך המאכל מן הושט ישר אל הקורקבן.

זהו עוף שאין לו זפק - ניתן לראות את הושט (תפוס ביד) הנמשך עד הקורקבן (מוקף בעיגול)

כל מערכת העיכול בעוף שאין לו זפק

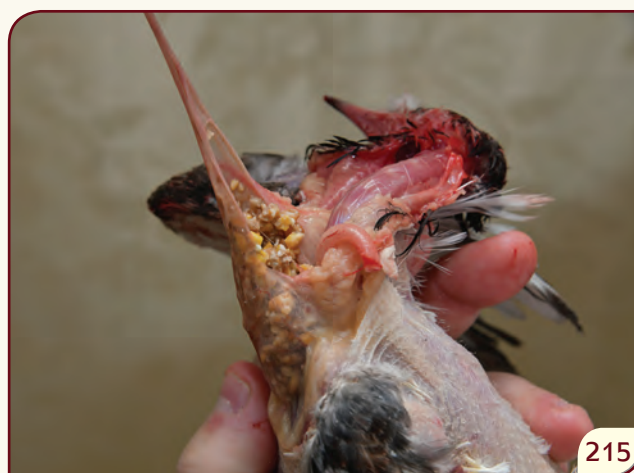
מעי העוף

ג. אף בעופות נקב כל שהוא בבני המעיים מטריף את העוף, מלבד אם ניקב נקב⁹⁷ בזפק, אבל אם ניטל הזפק העוף טרף אע"פ שנשתייר ממנו בכדי שיוכל המאכל לעבור אל הקורקבן, ואם ניקב גגו של זפק (הוא הנמתח עם הושט כשמותח העוף את צוארו⁹⁸) העוף טרף, וכן אם ניקב המעי הנמשך מן הזפק אל הקורקבן.⁹⁹

ד. הקורקבן יש לו ב' עורות, ואין העוף נטרף עד שינקבו ב' העורות זה כנגד זה, אבל אם ניקבו ב' העורות זה שלא כנגד זה העוף כשר.¹⁰⁰

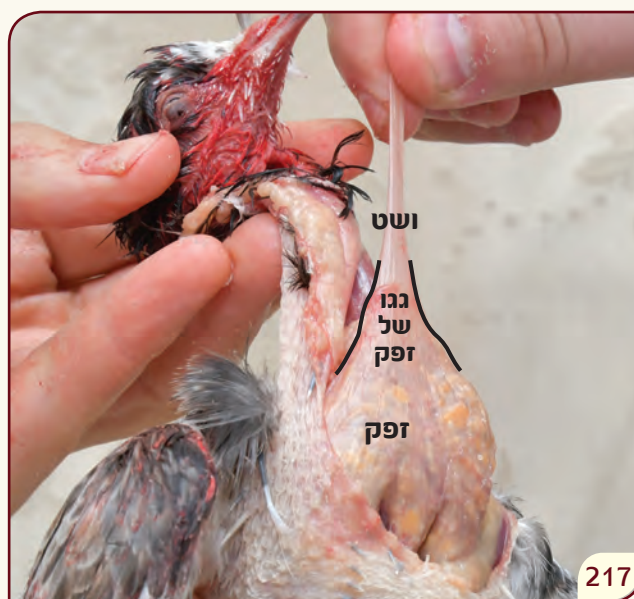
בתמונה ניתן לראות את סוף הושט וכן את תחילת המעי היוצא מן הזפק אל עבר הקורקבן שהם בעצם כעין חוט אחד ארוך שבאמצעו יש כמין שק הלא הוא הזפק. לשיטת רוב הפוסקים רק השטח שבו מתחיל הזפק להתקצר וללכת בשיפוע כלפי הושט הוא גגו של זפק (מסומן באות א' ובקו תכלת) לשיטת הריב"א וכמה ראשונים (ראה הערה לסעיף ג') אף השטח הנמשך מן הושט אל המעי היוצא מן הזפק נקרא גגו של זפק (מסומן באות ב')

קרע בזפק ובגגו של זפק המטריף את העוף

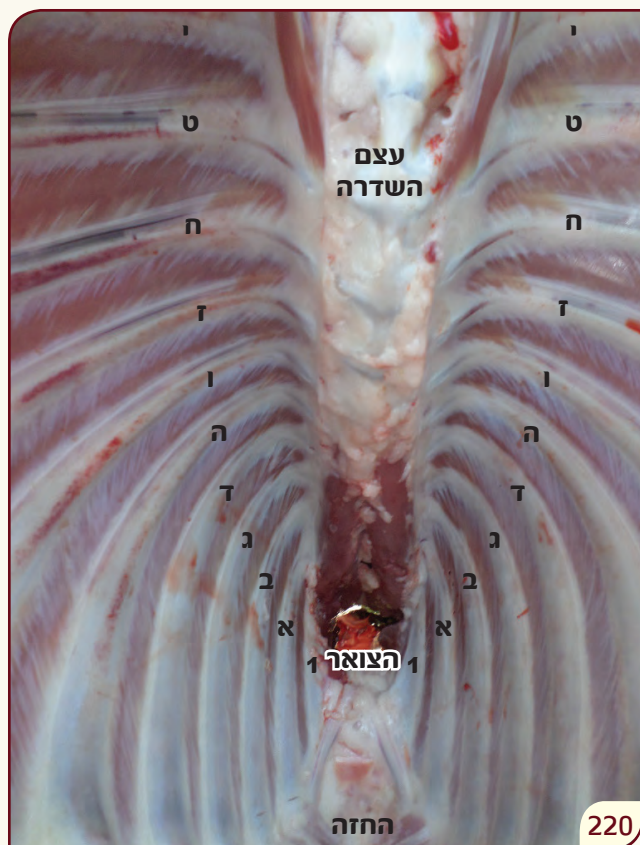

גגו של זפק לשיטת הריב"א (ראה הערה) – כאן נראה הזפק ככיס שיש לו שתי רצועות בראשו, האחד לימינו שבהמשכו הוא הושט, והשני לשמאלו הוא המעי הנמשך אל הקורקבן.

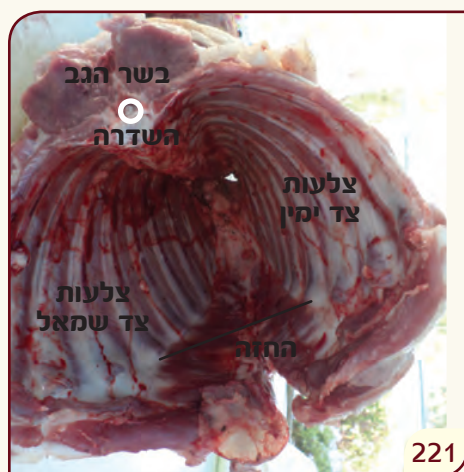
גגו של זפק לשיטת רוב הפוסקים

הצלעות והשדרה

220

מנין רוב הצלעות מקדמת הבהמה אל עבר אחוריה - בקדמת הבהמה סמוך לצוואר ישנה צלע אחת מכל צד (מסומנות במס' 1) שאינם נכללות במנין הצלעות לענין דיני טריפות, וראה חיבורנו לאלו טריפות נב, א די"א דאף הצלעות המסומנות באות א' אינם נכללות במנין הצלעות לדיני טריפות

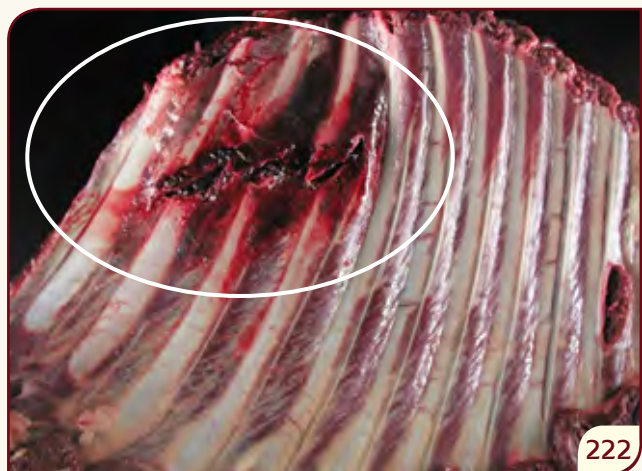

221

מבנה הצלעות השדרה והחזה (רוחב החזה מסומן בקו) - חוט השדרה מוקף בעיגול

א. בקדמת הבהמה ישנן לבהמה עצמות מעוגלות, המחוברות בחוליות השדרה ויורדות אל עבר החזה וקריות צלעות, ומנו חז"ל י"א צלעות גדולות מצד ימין וכן י"א צלעות גדולות מצד שמאל סה"כ כ"ב צלעות,¹⁰¹ מלבד אותן י"א צלעות ישנן צלעות נוספות בקדמת הבהמה הסמוכות אל הצוואר, והם אינם נכללות בדיני הטריפות הנוהגות בצלעות.

ב. אחר גמר הצלעות הגדולות מתחילות הצלעות הקטנות שהן ג' צלעות בכל צד, ואחריהם ישנם ג' חוליות נוספות בשדרה בלא צלעות,¹⁰² ובסה"כ מנו הפוסקים י"ח חוליות בשדרה¹⁰³ (כולל החוליא הנ"ל שבקדמת הבהמה הסמוכה אל הצוואר), אחר אותם י"ח חוליות נמצאת עצם הפרשות הנזכרת לעיל בדיני חוט השדרה.

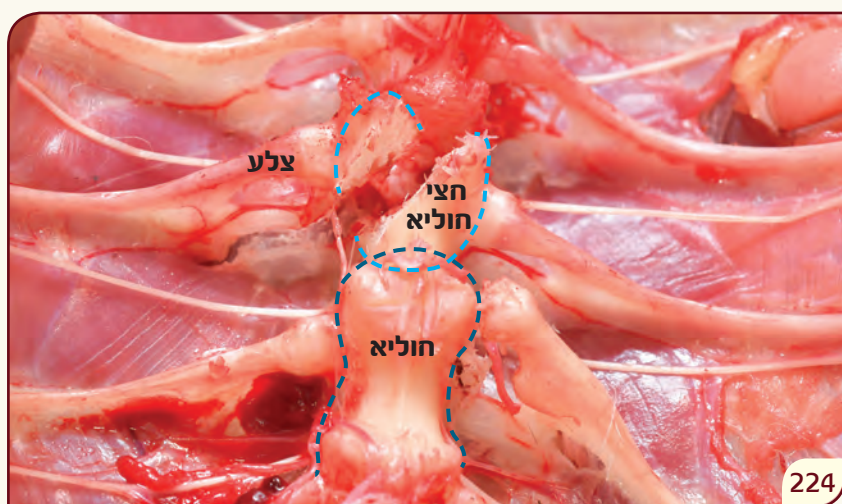

שבר בצלעות

ג. אם נשברו רוב הצלעות הגדולות (דהיינו י"ב צלעות מתוך הכ"ב הנ"ל), מחציין ולמעלה כלפי השדרה, (שאם נשברו בסמוך לחזה אין זה חשוב שבר המטריף), הבהמה טריפה. ואם נעקרה צלע אחת שלימה מחולייתה, פסק השו"ע¹⁰⁴ שהבהמה כשירה, וכתב בש"ך שבמקום שאין הפסד מרובה יש לחוש לדעת הבה"ג ולהטריף הבהמה, אבל אם נעקרה צלע וחצי חוליא עמה הבהמה טריפה לכ"ע.¹⁰⁵

ד. אם נעקרה חוליא אחת כולה, אפי' מאותן החוליות שאין בהם צלעות, הבהמה טריפה וראה הערה.¹⁰⁶

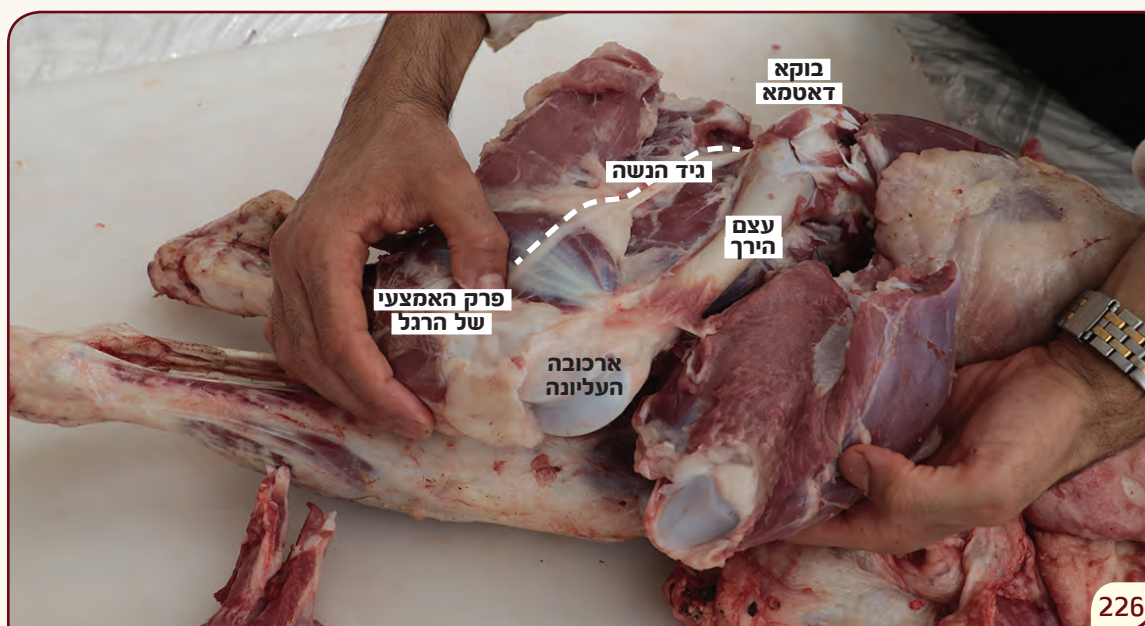
ה. אם נולדה הבהמה מתחילת ברייתה, עם חוליא יתירה או עם חוליא חסירה, יש מכשירין ויש מטריפין.¹⁰⁷

נעקרה צלע וחצי חוליא עמה

רגלי הבהמה

א. רגלי הבהמה המה הרגליים האחוריות, (אבל הקדמיות קרויות ידי הבהמה, ובהם ליכא שום טריפות¹⁰⁸, אפי' חסרה יד הר"ז כשירה). ובשונה מרגל האדם רגל הבהמה מורכבת מג' פרקים, פרק התחתון הסמוך לפרסות הרגל, והוא קרוי ארכובה הנמכרת עם הראש, מעליו פרק האמצעי (הקרוי בפי הבריות שוק¹⁰⁹), ובתחילתו הוא מקום התחלת צומת הגידין ששם הגידין נקשרין יחד, ואחריו פרק העליון הקרוי ירך או קולית, וסביבות הקולית ישנו בשר כף הירך שעליו שוכב גיד הנשה האסור מדאורייתא. עצם הקולית מחוברת בגוף בעצם הזנב, ומקום החיבור נקרא "בוקא דאטמא" וצורתו כצורת בוכנא הנתונה במכתשת שלה, שבעצם הזנב ישנו חור ובסוף עצם הירך ישנה בליטה עגולה הנכנסת בתוך החור, ומחוברת שם חיבור חזק ע"י גידים הנמצאים שם הקרויים "ניבים".

בתמונה נראים שני הפרקים העליונים של רגל הבהמה וכן מקום חיבור הירך בגוף הבהמה הקרוי "בוקא דאטמא", בסמוך לבוקא דאטמא עובר גיד הנשה הנראה בתמונה מתחת לקו המקוטע

228

נחתכה היד (הבהמה כשירה ואינה נטרפת בכך)

227

נחתכה הרגל

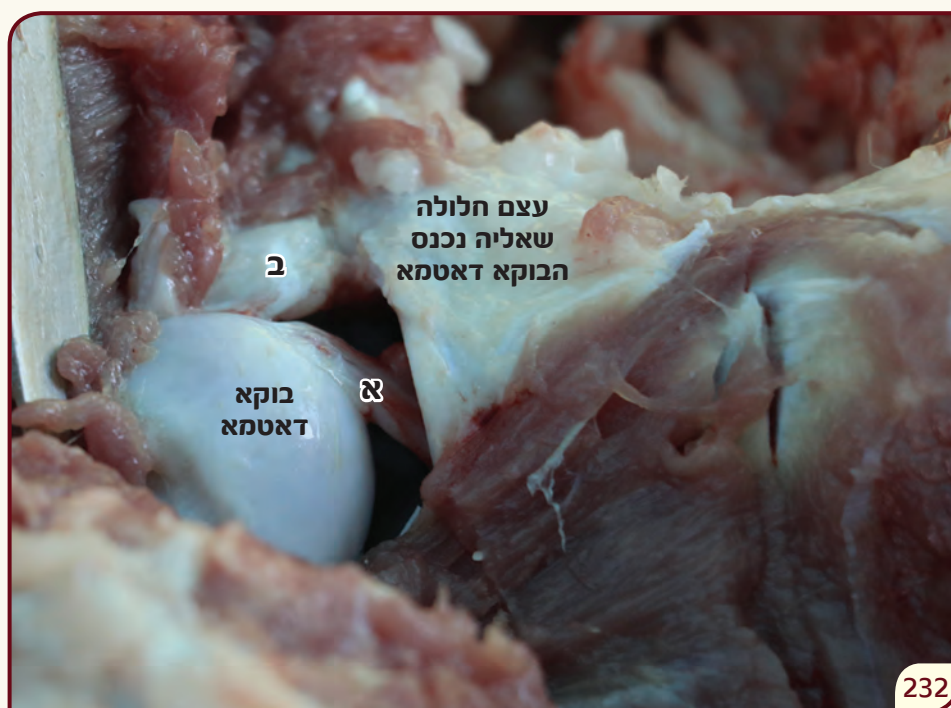
ג. כמו כן אם נשברה אחת מעצמות הרגליים אפשר שתהיה הבהמה טריפה¹¹², ובכל מקרה אין השבר מטריף את הבהמה אלא במקום שאם נחתכה שם הרגל הבהמה טריפה כנ"ל.¹¹³

שבר בעצם השוק של עוף

ד. אם ניתקה עצם העליונה ממקום חיבורה בגוף, (והיינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה) וגם נרקבו הגידים¹¹⁴ המחברים את הירך לעצם הזנב (הקרויים "ניבים" כנ"ל) הבהמה טריפה.¹¹⁵

ואם ניתקה עצם העליונה ממקום חיבורה בעצם האמצעית הבהמה כשירה.¹¹⁶

ניתן לראות את צורתו המעוגלת של ראש הירך הקרוי בוקא דאטמא - לצורך ההמחשה הפרדנו את הבוקא דאטמא מחיבורו בגוף בתוך העצם החלולה. כמו כן ניתן להבחין בגידים המחברים את הבוקא לגוף הקרויים "ניביה", באות א' מסומן הגיד לשיטת רש"י, ובאות ב' מסומן חלק מהקרום החופה על הבוקא שהוא הקרוי ניביה לדעת הר"מ (ראה הערה).

צומת הגידין

בתחתית פרק האמצעי, והגידים נמשכים כלפי מעלה, ונתנו בהם חז"ל שיעורים שונים למשך התפשטותם למעלה, בבהמה גסה שיעור אחד, ובבהמה דקה שיעור אחר, ובעוף שיעור אחר, כמבואר בשו"ע סי' נ"ו.

ג. אם ניטלו הגידין ממקומם או שנחתכו ונפסקו הבהמה טריפה, ואפי' אם לא נחתכו כולם פעמים שהבהמה טריפה.¹¹⁹

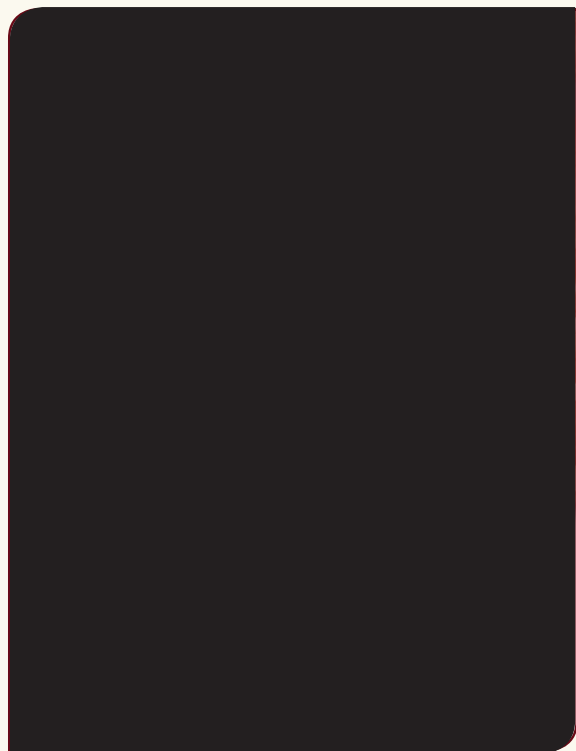
א. הגמ' במסכת חולין עו, ב אומרת תלתא חוטי הוו, חד אלימא ותרי קטיני (ג' גידים הם, אחד עבה ושניים דקים), ונחלקו רבותינו איה הוא מקומם, האם מאחורי הרגל (דעת רש"י) או בקדמת הרגל (דעת הראב"ד) והובאו ב' הדעות בשו"ע¹¹⁷ וכתב הרמ"א שיש להחמיר בשניהם, אע"פ שהעיקר כדעת רש"י שמקום צומת הגידין מאחורי הרגל.¹¹⁸

ב. כאמור לעיל תחילת מקום צומת הגידין הוא

צומת הגידין בבהמה – וראה חיבורנו לפרק בהמה המקשה עו, ב דאף בדעת רש"י דמקום הגידין הוא מאחורי הרגל נחלקו האחרונים באיזה גידין מדובר.

ד. כל הנ"ל אינו אמור אלא בבהמה, אבל בעוף ישנם ט"ז גידים בצומת הגידין¹²⁰, ואפי' נפסק רובו של אחד מהם העוף טרף, וכתב הרמ"א¹²¹ דאין אנו בקיאים בבדיקת צומת הגידין בעופות כיוון שהם רבים ודקים, ועל כן בכל מקרה שיש איזה מכה במקום צומת הגידין יש להטריף את העוף.¹²²

תמונת תקריב של הגידים הרבים בעוף

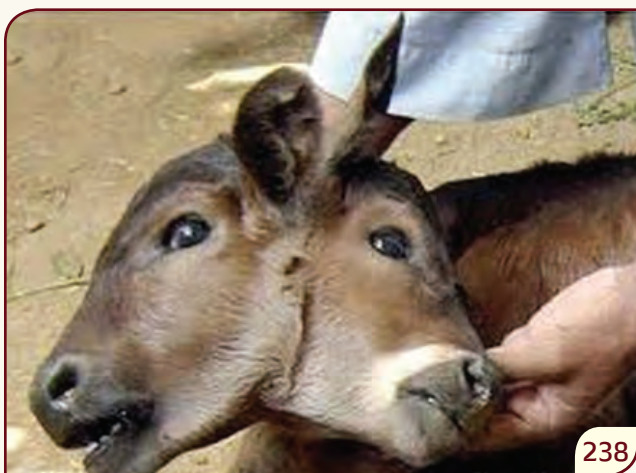
צומת הגידין בעוף

שאר דיני טריפות

עוף עם ג' רגלים

בהמה בעלת שני ראשים

רגלים יתירות

א. כל האיברים שהנקב פוסל בהם, הוא הדין אם ניטל כל האבר הבהמה טריפה, מלבד הטחול שאם ניטל כולו הבהמה כשרה. ואם נולדה הבהמה חסירת אותו אבר מתחילת ברייתה נחלקו הרשב"א והרמב"ם, לדעת הרשב"א בכל מקרה הבהמה טריפה, ולדעת הרמב"ם פעמים שהבהמה כשירה וראה הערה.¹²³

ב. כמו כן מנו חז"ל טריפה נוספת הנקראת גלודה, והיינו שניטל עור הבהמה.¹²⁴

ג. כתב הרמב"ם¹²⁵, לחי העליון שניטל הבהמה טריפה, וכ' השו"ע¹²⁶ שראוי לחוש לדבריו (אע"פ שלא הוזכרה טריפה זו בדברי חז"ל).

ד. כמו כן ישנם דיני טריפות נוספים ששייכים בכלל הבהמה, ואינם שייכים לאבר מסויים, והם דרוסה ונפולה ועוף שנפל לאור (לאש).

דרוסה היא טריפה הבאה ע"י הכאת מין ממיני החיות הדורסים, או העופות הדורסים, שהכה את הבהמה או את העוף בציפורן שבידו.¹²⁷

נפולה היא טריפה הבאה ע"י נפילה מגובה, או ע"י שאר מיני חבטות שיש לחוש בהם לריסוק אברי הבהמה.¹²⁸

עוף שנפל לאור ונחמרו בני מעיו (דהיינו נתכווצו מלשון חמרמרו מעי) ונשתנו מראיתם העוף טרף¹²⁹, ובבהמה נחלקו השו"ע והרמ"א, שדעת השו"ע¹³⁰ שאין טריפות זו נוהגת בבהמה והרמ"א מחמיר.

ה. כמו כן יש להזכיר כאן מאמר חז"ל¹³¹ שבהמה שיש לה ג' רגלים אחוריות הרי זו טריפה, שכל יתר כנטול דמי, והרי זו כמי שנחסר לה רגל אחת, ויש בזה כמה פירושים בראשונים, ונפ"מ ג"כ לשאר איברים יתירים שנמצאו בבהמה.

מקורות ומראי מקומות לעיון לפרק ג

1. שמות כב, ל.

2. דטפי משנה אינה חיה, ומה"ט ספק טריפה יש לה בדיקה, דאם שהתה י"ב חדש ולא מתה, ודאי לא נטרפה ראה שו"ע נז, יח, ויש בזה כמה פרטי דינים וראה מה שכתבנו בזה בחיבור לאלו טריפות נח, א.

3. חינוך מצוה ע"ג וראה דברי הרמב"ם פ"ה משחיטה ה"ג.

4. רמב"ם פ"ד ממאכ"א ה"ט, ופלוגתא היא בגמ' חולין מב, א אם טריפה חיה או אינה חיה.

5. ואם אכל בלא לבדוק ואח"כ נמצאת הבהמה טריפה באחת משאר י"ח טריפות שא"צ לבדוק אחריהם, כ' בשו"ת פנים מאירות ח"ב סמ"א (הו"ד בפ"ת יו"ד כט, א) דא"צ כפרה כי הרי הוא אנוס לפי שלא היה לו לבדוק, וכ"כ הפמ"ג בפתיחה לסל"ה, ועין בשו"ת חמד"ש יו"ד ס"א שהאריך בזה (ובתשו' והנהגות ח"ד סי' קצ כ' דעכ"פ הוא אות משמים שאין שומרים עליו מלהכשל במאכלות אסורות ומחמת זה גופא ראוי להתעורר בתשובה ע"ש), ובדרכ"ת לט, ה כ' בשם כ"פ דאם מיהר ואכל מן הבשר קודם הפשט וניתוח ואח"כ בניתוח האברים נמצא איזה טריפה לאו אנוס הוא, וכ"כ במשכנ"י יו"ד סט"ז.

ומ"מ כ' בדרכ"ת סק"א שם דמי שרוצה להחמיר ע"ע ולקדש עצמו במותר לו ולבדוק אחר י"ח טריפות אינו נקרא מוסיף ע"ד חכמים (וביש"ש סוף ב"ק בחילוקי דינים בין בני בבל לבני א"י כ' דבני א"י בודקין ב"ח טריפות ובני בבל רק בריאה).

6. והאחרונים הקשו דעתה הרי פעמים נמצא בשחיטה דרוב בהמות טריפות הן, ותירצו דלעולם רוב בהמות כשירות הן רק אנו מחמירין בכמה עניינים וכן מטריפין מחמת חוסר ידיעה, אבל אין זה מגרע ברוב בהמות כשירות, ראה פ"ת פא"ד.

7. ראה דרכ"ת לט, ו.

8. ובדברי הר"מ פ"א משחיטה ה"ז הבינו הפוסקים דחייב הבדיקה הוא רק ממנהגא ע"ש בס' המפתח ובפמ"ג בפתיחה לסל"ט.

ובעופות לא מצוי סירכות בריאה ולא תיקנו חז"ל לבדוק את ריאת העוף ראה דברי הר"מ הל' שחיטה יא, יב, אמנם בזמננו מצויות שאר ריעותות בבשר הריאה בעופות וכתבו פוסקי זמננו דכיום יש חיוב מן הדין לבדוק ריאת העוף ראה שבט הלוי ח"ב סי"ד אות ב'.

9. בפסולא דסירכא נח' רבותינו הראשונים דדעת רש"י וסיעתו דאין סירכא בלא נקב וסתירת הסירכא לאו סתימה מעלייתא היא, ודעת התוס' וסיעתם דיש סירכא בלא נקב אלא שסוף הסירכא ליפסק ולינקב, וראה מה שכתבנו בחיבור לאלו טריפות מו, ב ושם הארכנו בדיני הסירכות.

10. ובש"ך לט, ב משמע דצריך לבדוק את הריאה אף משאר מיני טריפות המצויות בה קצת (וכנראה כוונתו דכיוון דצריך הוא לבדוק את הריאה מסירכות תיקנו ג"כ שיבדקנה אף משאר מיני טריפות אע"פ שמצד עצמם אינם מחייבים בדיקה כי אינם מיעוט המצוי, דכיוון שהוא בודק אחר הסירכות, דבר קל הוא להשגיח אף בשאר מיני טריפות).

11. ראה שו"ע ו"מ רלד, ג בהג"ה, ובדין חלב הבהמה שכבר נחלב ממנה ראה פמ"ג משב"ז לט, א.

12. אם ארע שנפסדה הריאה בשוגג קודם בדיקה כ' רש"י לעיל יב, א דהבהמה כשירה דאזלינן בתר רובא, אמנם הרבה פוסקים חולקים ע"ד רש"י הו"ד בב"י ריש סל"ט, ולהלכה פסק המחבר שם כדעת רש"י דכן ס"ל אף לרמב"ם והרא"ש, והרמ"א מחמיר אא"כ יש הפסד גדול.

13. ראה בחיבורנו הנ"ל שהבאנו כמה דוג' לזה מדברי הפוסקים, ושם הבאנו ג"כ דברי הפוסקים בהגדרת מיעוט המצוי.

14. וכיום נהגו לבדוק בבהמות אף את בית הכוסות לראות שאין בו סירכא המעידה על נקב, ובעופות נהגו לבדוק את הריאות וכן נהגו בבדיקת צומת הגידין.

15. ויש בזה פרטים רבים ואריכות גדולה בפוסקים ביו"ד סל"ט אימתי נאסרת הבהמה מחמת הסירכא ומתי אינה נאסרת, וסיכמנו בקצרה את עיקרי הדינים בחיבורנו לאלו טריפות מו, ב (ושאר דיני הריאה תמצא בשו"ע סי' לה-לט ובחיבורנו דף מו, א - מט, א).

16. ראה פמ"ג שפ"ד לט, ד.

17. רמ"א לט, א.

18. עין בש"ך סי' פ"א סק"ט דמחלק בין סוגי הסירכות.

19. ודע דאע"ג דטריפה שנשחטה כראוי יצאה מידי נבילה, כתבו כמה אחרונים (ראה אמר"מ ס"ד סקל"א ובחי' מרן רי"ז הלוי במכתבים עט, ב) דלענין איסור אכילה חסר בעיקר מעשה השחיטה, ומלבד איסורא דטריפה אסורה הבהמה אף באיסורא דאינה זבוחה, ויש בזה אריכות דברים ואכמ"ל.

20. עין ברמ"א יו"ד פא, ב, וסיים שם דבמקום הפ"מ יש

36. כן פירשו רש"י והתוס' מה, ב וראה חיבורנו לאלו טריפות מה, ב מה שכתבנו שם בדעת הר"מ.
37. ראה סוגיית הגמ' חולין מו, א ובחיבורנו שם.
38. ואין חופות את כל הקנה מלבד הטבעת הגדולה.
39. ואם נסדק הקנה אפי' לכל אורכו אם נשאר ממנו משהו מלמעלה ומלמטה במקום הראוי לשחיטה שלא נסדק, הבהמה כשירה (שו"ע לד, ז).
40. דופן הקנה והטבעת מצדה האחד היא עבה ומצדה השני היא דקה, ולכן שייך שיפסק רוב עובי הקנה ולא יפסק רוב חללו, ואם נפסק רוב החלל ועדיין לא נפסק רוב עובי הקנה כ' הפמ"ג שפ"ד לד, א דהבהמה אסורה ודלא כדמשמע מדברי רש"י מד, ב.
41. בגמ' לב, ב מבואר דע"י פסיקת הקנה נעשית הבהמה כנבילה ולא רק כטריפה, וראה עוד מה שכתבנו בחיבורנו הנ"ל דף מב, א בדבר שאר טריפות הקנה והושט אם דין הבהמה כנבילה או כטריפה.
42. ויש בזה כמה פרטים ראה סוגיית הגמ' מה, א ובשו"ע סל"ד.
43. ואם נתחלפו העורות או שהיו שניהם אדומים או שניהם לבנים הבהמה טריפה, שו"ע לג, ה.
44. וכיוון שהוא אדום א"א לבדקו מפני כל מיני חששות, ועל כן אם נולד בו איזה שאלה, לפעמים יש להטריף את הבהמה מחמת שאין באפשרותינו לבדקו ראה חיבורנו הנ"ל דף מג, א.
45. אפי' ניקבו העורות זה שלא כנגד זה ובתנאי שניקבו שניהם מאותו צד של הושט, שאפשר שיזדמנו הנקבים זה כנגד זה ע"י מתיחת הושט, שו"ע לג, ד.
46. וראה דברי הרמ"א לג, ט דהדבר מצוי טובא באווזות הפטומות.
47. ראה דברי השו"ע לג, ט ושם ברמ"א.
48. אלא שאינה ניתרת ע"י שחיטה ונפ"מ לחלב וביצים שלה כל ימי חיותה.
49. ראה דברי הרמ"א כד, טו ושם בנו"כ.
50. שו"ע לג, י.
51. ואם לא חסרו האונות אלא שאינם חתוכות זו מזו ואינו ניכר שהם אונות נפרדות הבהמה טריפה, שו"ע לה, ח ע"ש.
52. לה, ז.
53. לה, ב.
54. שו"ע לה, ו.
55. שו"ע לה, ב וע"ש ברמ"א שכ' דכל אונא יש לה צורה מיוחדת ואם נתחלפה צורתן הבהמה טריפה.
56. ראה פרטי הדינים בזה בשו"ע סעיף ג' שם.
57. שו"ע לה, י.
58. לו, א.

להקל והאחרונים אוסרים אף בהפ"מ.

- ואם נמצאת הבהמה טריפה בשאר מיני טריפות ע"ש בשו"ע האם ועד כמה נאסר החלב למפרע (עוף ממין נקבה שנמצאת טריפה דין הביצים שהטילה למפרע כדין החלב בבהמה, שו"ע פו, ג בהג"ה).
21. אבל אם נטרפה קודם שנתעברה קיי"ל שאינה יולדת (חולין נח, א) אמנם כ' הפמ"ג שפ"ד עט, ח דפעמים רחוקות מזדמן שטריפה יולדת, ומ"מ הולד מותר אם הזכר אינו טריפה, דזוז"ג מותר.
22. חולין נח, א ואפי' למ"ד עובר ירך אמו הוא ע"ש בתוס'.
23. ראה שו"ע פו, ג.
24. כמבואר בגמ' סוף תמורה ובשו"ע פו, ז.
25. וכן למדו מכאן חז"ל איסור בשר מן החי שפירש מן הבהמה בעודה חיה, ראה חולין קב, ב.
26. כדילפינן מקרא דכל שבבהמה תאכלו, חולין סט, א, והוא הנקרא בן פקועה, והתבארו דיניו בפרק בהמה המקשה ובשו"ע סי"ג-סי"ד.
27. ואם הולד נקיבה אזי החלב הנחלב ממנה אסור באכילה, שו"ע יד, ה ואם יש בכל הבהמה ס' כנגד אותו אבר היוצא החלב מותר.
28. וכמו"כ איתא בגמ' מג, א אמר עולא ח' מיני טריפות נאמרו למשה בסיני, נקובה ופסוקה נטולה וחסורה קרועה ודרוסה נפולה ושבורה, ונתנו בהם הקדמונים (סמ"ג עשין ס"ג ואו"ה הארוך כלל נ"א וכן העתיק המחבר יו"ד סכ"ט) סימן ד"ן חנ"ק נפ"ש, וכ' בעל השושן סודות (תלמיד הרמב"ן) דסימן זה בא לרמז כי הטריפות חונקים את הנפש האוכלת אותם, בד"ן.
- והרמב"ם פ"י משחיטה ה"ט מנה שבעים מיני טריפות וכ' הפמ"ג שפ"ד כט, ט דמנין זה מקובל מסיני לכ"ע (אף למי שחולק על הר"מ בפרטי הטריפות) בדומה למנין תרי"ג מצוות, וכ' בספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו דמנין ע' טריפות כנגד ע' שרים של מעלה וכ"כ השל"ה הק' פר' משפטים, ובחיד"א בספר תורה אור. וראה עוד תיקו"ז תיקון כ"א די"ח מיני סירכות הם בריאה וע"ש בבהגר"א.
29. ראה פמ"ג שפ"ד ל, א.
30. כ"פ המחבר ל, ב וע"ש בדין נפחתה הגולגולת בעופות.
31. שו"ע לא, א, וע"ש בסעיף ג' בדין נמצאה תולעת בקרום המוח אם יש לחוש שניקבה את הקרום.
32. ראה שו"ע ס"ב שם פרטי דין זה.
33. ראה יד יהודה לא, ח דנח' הראשונים מהם אותם ב' פולין.
34. שו"ע לב, א.
35. שו"ע לב, ג וע"ש בכמה פרטים נוספים בדיני המוח שבחוט השדרה.

59. וע"ש בנו"כ.
60. שו"ע לו, ו.
61. סי' לט.
62. והני מילי בבהמה אבל בעוף לא מצוי סירכות רק בזמננו מצוי שאר ריעותות בבשר הריאה, וע"כ יש לבדוק אף את ריאת העוף כדלעיל בהערה 8.
63. המבואר בשו"ע סי' ל"ח.
64. כמבואר בשו"ע סל"ז.
65. כמובא בשו"ע לו, יד, וע"ש בפ"ת סקט"ז מה שעורר בזה שאין שמים לב לזה ובפרט בערב יו"כ בעת מנהג הכפרות.
66. מ, א.
67. והיינו בנקב הבא ע"י חולי אבל אם ניקב ע"י קוץ או מחט ע"ש בסעיף ב'.
68. וכ' הרמ"א לד, י דבקנה זה רגילים להיות בו נקבים והיינו רביתיה וכשר הוא בהני נקבים הרגילים בו.
69. מ, ד.
70. כמו"כ קנה היוצא מן הלב אל הכבד נקובתו במשהו ראה סוגיית הגמ' מה, ב ובשו"ע לד, י.
- ומש"כ המחבר דקנה הלב וקנה הכבד מתפצלים מקנה הנשימה, כבר העירו כמה מחברים דחזינן במציאות דאינו כן וע"כ צ"ל דהכוונה דהם סמוכים לקנה הנשימה ואינם מתפצלים ממנו.
71. טרפש הכבד לא נזכר בו בגמ' איזה ענין טריפות הנוג בן, ודעת הגאונים (וכ"פ המחבר מא, ח) דאם ניקב הטרפש נקב מפולש, הבהמה טריפה [ועיין בבית דוד שם בהגה"ה די"א דטעם הטרפות משום שע"י הנקב יכנס בכבד תוספת חמימות מהלב וע"י כן ינטל הכבד, וי"א דהטעם דע"י חמימות הכבד תתייבש הריאה, וע"ש ביסוד הבית דכשנכנס הכבד תוך הנקב יש לבדוק הריאה שכנגד הנקב דלמא נוצרה שם גומא ונתייבשה שם (ראה תמונה)].
72. ואם הכבד כולו קיים וניטלו רק מאותם הכזיתים כ' הרמ"א מא, ג דהבהמה טריפה וע"ש בנו"כ.
73. שו"ע מב, א.
74. רמ"א מב, ח.
75. ראה שו"ע מג, ג די"א דאפי' חלק העב שאינו דבוק לכרס אין נקב פוסל בו, ומאידך ראה ט"ז מג, א.
76. שו"ע מג, ד, וראה בדברי הרמ"א ס"ב שם שמנה כמה מיני ריעותות בבשר הטחול שדינם כנקב.
77. שו"ע מג, א.
78. שו"ע מג, ו והוא לשון הר"מ שחיטה י, י, וע"ש בט"ז ובש"ך דיש מחמירין בזה.
79. ואפי' ניקבו או נחתכו (אפי' במקום לובן כוליא), שו"ע מד, א.
80. ואם המשיכו להצטמק עד שנימוחו לגמרי אין חוזרת הבהמה להכשירה, כיוון שכבר נטרפה ראה שו"ע מד, ו ושם בנו"כ.
81. שו"ע מד, ב.
82. שו"ע מד, ד וע"ש בנו"כ אם דין זה הוא אף כשנמצאו אבנים בלובן הכוליא.
83. י"א הטעם משום שבכליות של עוף אין מקום לובן (הרשב"א בתוה"ב), וי"א הטעם שכליות העוף הם סגורות ואין להם חיבור עם הבני מעיים (ב"י בשם האגור), והוסיף התבוא"ש מד, טו דכליות של עוף אינן משמשות אותו שימוש של כליות הבהמה ואינן קרויות כליות אלא בלשון מושאל, ובאמת אינם אלא גוש בשר בעלמא.
84. שו"ע מד, י.
85. ואע"ג דאיתא במתני' מב, א דרק כרס הפנימית נקובתה במשהו אבל כרס החיצונה דוקא אם נקרעה רובה (ובבהמה גדולה בטפח), אמרין בגמ' נ, ב משמיה דר' יוסי ב"ר חנינא דכל הכרס כולה קרויה כרס הפנימית וכרס החיצונה הוא בשר החופה את הכרס, ואע"ג דנח' עליה שם שאר אמוראי, פסקינן לחומרא כר' יוסי ב"ר חנינא וכל הכרס נקובתה במשהו (ובכמה מקומות מצוי מאוד טריפות זו מחמת ניתוחים הנעשים בכרס הבהמה, ובד"כ ניתוח כזה משאיר צלקת בבשר הכרס).
86. אם נסרך בית הכוסות אל טרפש הכבד יש לבדוק את בית הכוסות, שבודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה וע"י זה באה סירכא זו (רמ"א מא, ח) ובהרבה מקומות נהגו לבדוק אחר סירכות בבית הכוסות לפי שהוא מצוי קצת, לפי שלפעמים נכנסים בטעות למאכל הבהמה כל מיני דברים חדים.
87. דבלא"ה הרי מגיע המאכל מן בית הכוסות להמסס.
88. ועיין בגמ' חולין נ, א כמה ישתיר מן החלחולת במקום הדבוק ותהא הבהמה כשירה.
89. שו"ע מח, י וכן נא, א וע"ש בסעיף ד' גבי אכלה דבר שעלול לעשות נקב בבני המעיים.
90. כמבואר בשו"ע מח, ח.
91. מח, ז.
92. מה, ב.
93. שם בסעיף א'.
94. ואם לא החזירין אלא שחט את הבהמה כמות שהיא כשהמעיים בחוץ ראה דרכ"ת מו, כד.
95. שו"ע מו, ב וע"ש בש"ך.
96. כונויות מלשון ואת כנו, שברא להם בסיס לישב עליו, ואם ירדו מבסיסן שוב אין מתיישבים, רש"י שם.
97. ובדע"ת למהרש"ם יו"ד לג, נה מכשיר אפי' אם נקרע הזפק כל שלא ניטל כולו, וע"ש בס"ק ס"ב מש"כ בענין מעי הנמשך מן הזפק.

112. ויש בזה פרטים רבים בצורת השבר (ראה שו"ע סנ"ה).
113. ומ"מ הפרק השבור אפשר שיאסר באכילה משום בשר הפורש מן החי, ואם נשברה העצם כנגד צוה"ג (לדעת המכשירין נחתך פרק האמצעי כנ"ל), ובדק ומצא שכל הגידים שלימים כתב המחבר נה, א דהבהמה כשירה, וראה דברי הרמ"א ס"ס נ"ו.
114. ובפמ"ג שפ"ד נה, ח כתב דנח' רש"י והר"מ מהם אותם גידים, ולהלכה יש להחמיר כב' הפירושים.
115. וכתב הרמ"א נה, ב דאין אנו בקיאין בבדיקת הגידין וע"כ יש להטריף כל שמוטת ירך וע"ש עוד.
116. שו"ע נה, ג ודלא כהמחמירין בזה.
117. נו, ב.
118. ואף בדעת רש"י נח' האחרונים באיזה גידים מדובר כמבואר אצלנו בפרק בהמה המקשה עו, ב.
119. ויש בזה כמה פרטים כמבואר בשו"ע נו, ז ושם בנו"כ.
120. וכ' הפמ"ג שפ"ד סק"ב דאף בעוף הם מצד חוץ, ובהג' הרע"א כ' דבספר בית הלל איתא דבעוף כ"ע מודו דהם מצד פנים, ועיין ביד יהודה סק"ג דבעוף שהם ט"ז גידין הם סובבים את כל העצם ונמצאים בין מצד חוץ ובין מצד פנים.
121. נו, ט.
122. ובזמננו הוא דבר המצוי ונהגו לבדוק אם יש איזה ריעותא במקום צוה"ג או בגוף החוטים.
123. הר"מ שחיטה ח, כד דקדק מדברי הגמ' מג, א דמניין נטולה וחסירה לב' מיני טריפות, דיש הבדל אם ניטל האבר להיכא דנחסר האבר מתחילת ברייתו, ולכן אבר דאמרינן גביה דניטל טריפה היינו דוקא ניטל אבל אם נולד כך חסר מתחילת ברייתו אין הבהמה טריפה, שאם לא תאמר כן נמצאת הנטולה והחסורה אחת ולמה מנאם בתרתי, אמנם הרשב"א בתוה"ב חולק וס"ל דנטולה וחסורה אחת הן ולא מנאם בתרתי רק כדי שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלק ביניהם, הו"ד בב"י ס"ס מ"א ובטור ס"נ, ולהלכה דעת המחבר נ, ב להחמיר כהרשב"א והרמ"א מיקל בהפ"מ, וכן דעת הש"ך בכ"ד, ויש שכתבו להחמיר אף בהפ"מ.
124. וראה סוגיית הגמ' נב, ב כמה עור ישאר בבהמה והיכן, ותהיה הבהמה כשירה.
125. פ"ח מהל' שחיטה הט"ז.
126. לג, ב.
127. ויש בזה פרטים רבים המבוארים בשו"ע סנ"ז.
128. ואף בזה ישנם פרטים רבים המבוארים בשו"ע סנ"ח.
129. וראה שו"ע נב, ב כיצד ניתן לבדוק ולהכשיר את העוף.
130. נב, ז.
131. חולין נח, ב, וראה חיבורנו לאלו טריפות שם שהרחבנו בזה.

98. כ"כ הר"מ פ"ו משחיטה הי"ז וכ"פ המחבר לג, יא, ובטור כתב דממקום שמתחיל הזפק לשפוע כלפי השוט ונעשה על הזפק ככיסוי על פי קדירה זהו גגו של זפק, ומשמע בב"י שם דלדינא ליכא נפ"מ בין אלו הפירושים (ע"ע שם בב"י שהביא פי' נוסף בשם הריב"א שכתב דהזפק הוא כעין כיס בעל שתי רצועות וכשאדם מחזיק את שתי הרצועות האחד מימין והשני משמאל, כל מה שנמתח עם הרצועות נחשב גגו של זפק ורק הכיס עצמו נידון כזפק, וכ' הב"י דהריב"א יחידאה הוא, ולתוספת ביאור ראה דברי היד יהודה סקכ"ג) וע"ע בהאי דינא בדרכ"ת לג, קנג.

99. שו"ע לג, יא.

100. שו"ע מט, א וע"ש בפמ"ג מהם ב' עורות הקורקבן.

101. חולין נב, א.

102. בימינו למרבית הבהמות ישנן צלעות קטנות אף בחוליות הללו.

103. ראה חיבורנו לאלו טריפות נב, א דהק' הפמ"ג דלכאורה יש י"ט חוליות.

104. נד, א.

105. שו"ע נד, ג.

106. שו"ע נד, ד, וכתב הרמ"א דאפי' אם נעקרה חוליא במקום שאין פסיקת חוט השדרה פוסל שם, דהיינו אחר ג' פיצולי החוט, הבהמה טריפה ובחיבורנו לאלו טריפות נב, ב כתבנו דמדברי הטור סי' ל"ב משמע דעקירת חוליא אינה פוסלת אלא במקום שפסיקת החוט מטריפה (דס"ל דטריפות דעקירת חוליא היא משום שסוף החוט ליפסק).

107. ראה דברי הרמ"א נד, ג ושם בנו"כ, ובחיבורנו לאלו טריפות שם הארכנו בזה.

108. אבל בעוף אם נשמטה כנף העוף (שהיא כנגד היד בבהמה) ממקום חיבורה בגוף, חוששין שמא ניקבה ריאת העוף ע"י חוד העצם, והריאה צריכה בדיקה (שו"ע נג, ג וראה מח' המחבר והרמ"א בסעיף ב' בגוונא דנשברה הכנף סמוך למקום חיבורה), ואפי' בבהמה אם נשמטה היד או נשברה סמוך למקום חיבורה בגוף ורואים שנצרר דם המכה מעבר לצלעות יש לחשוש לנקיבת הריאה, אבל בסתם א"צ לבדוק שמא נצרר הדם (רמ"א נג, א), ועיין בש"ך סק"ד דיש מי שמחמיר בכל שמוטת יד או שבורה סמוך לעצם.

109. דמן התורה ב' פרקים העליונים קרויים שוק ושניהם ניתנים לכהנים בקרבן שלמים וכדעת חכמים במתני' קלד, ב.

110. נה, א.

111. ולדעת המתירין כ' הרמב"ן חולין עו, א דאם נחתך פרק האמצעי כנגד מקום צוה"ג יש עצה להכשיר את הבהמה ע"י שיחתוך רגלה למעלה משם שלא כנגד צוה"ג וע"י זה תחזור להכשירה, ורוב הראשונים פליגי עליה ראה חיבורנו לפ' בהמה המקשה.

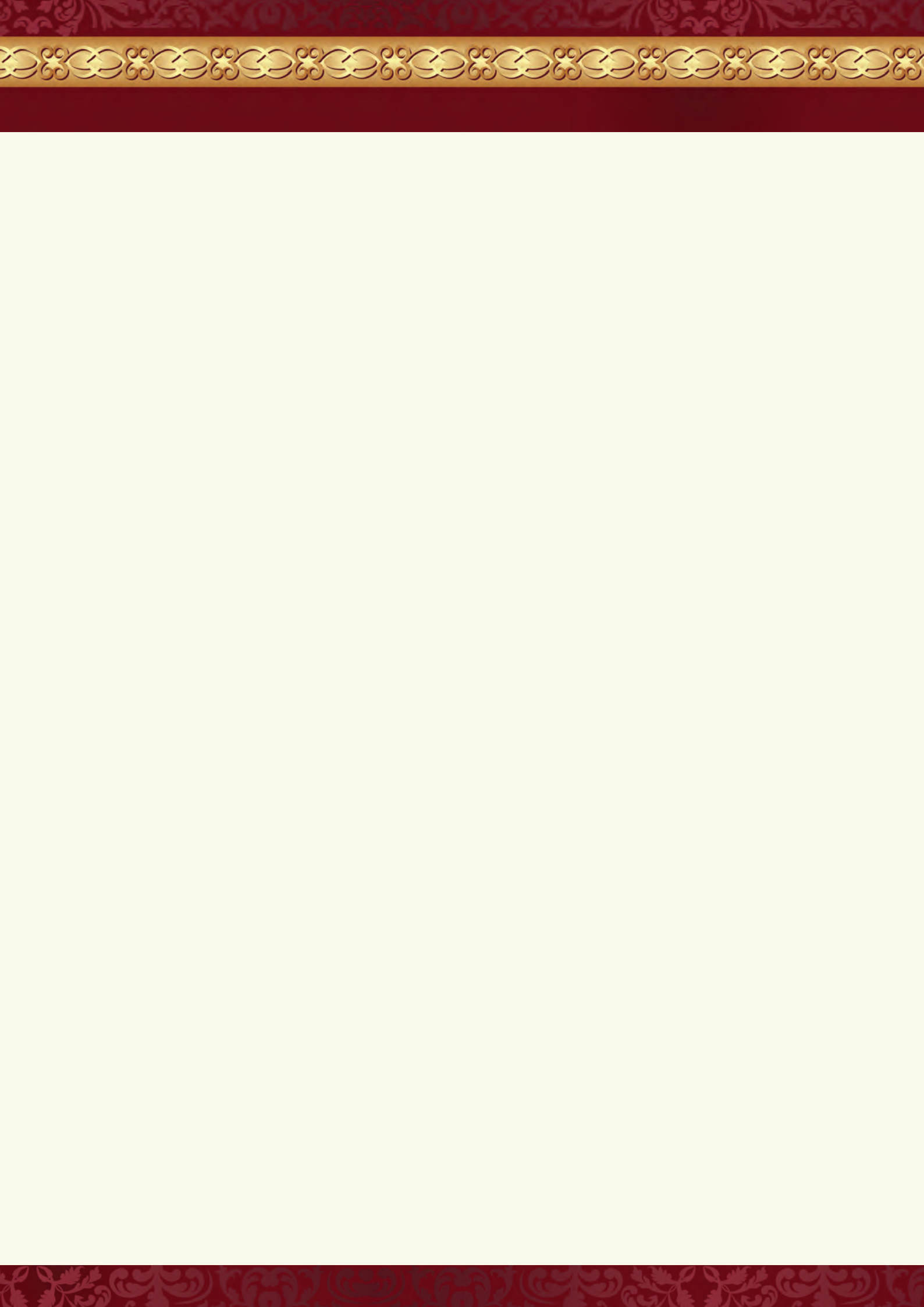
פרק ד

סדר ניקור הבשר והכשרתו לאכילה

- סדר הניקור
- דיני המליחה

פרק ד

סדר ניקור הבשר והכשרתו לאכילה

פתיחה

ד. עבודת הניקור בחלק הבהמה האחורי היא עבודה קשה המצריכה שימוש רב ולימוד מן המומחה³, ואי אפשר בשום אופן ללומדה מפי ספרים, ואעפ"כ ראינו לנכון לערוך קונטרס המסכם בקצרה את סדר הניקור לפי סדר איברי הבהמה, על מנת לקרב ולפשט את המושגים ללומדי מסכת חולין ולצורך הבנה בסיסית בסוגיא, ומיותר לציין שאין ללמוד בשום אופן הלכה למעשה מקונטרס זה.

ה. אחר גמר פעולת הניקור⁴ יש למלוח את הבשר⁵ כפי הסדר המובא בשו"ע⁶.

ו. בסדר המליחה ישנם פרטים רבים אשר מקוצר היריעה אין באפשרותנו להזכירם כולם, ולא הזכרנו בפרק זה רק את עיקרי הדינים בדרך קצרה בתוספת המחשה כפי מטרת חיבור זה.

א. אחר השחיטה ובדיקת הריאה ישנן פעולות נוספות הנדרשות עבור הכשרת הבשר לאכילה ובאופן כללי ניתן לחלקן לשנים, ניקור ומליחה.

ב. פעולת הניקור כוללת¹ הפרדת והסרת כל החלב הנמצא בתוך הבהמה, הן החלבים האסורים מן התורה ואיסורם בכרת, והן החלבים האסורים מדרבנן או משום מנהג, וכן את הסרת גיד הנשה ושומן הגיד וכל פיצולי הגיד הרבים הנכנסים בתוך הבשר, וכן חיתוך מספר חוטי דם, וחיתוך מספר קרומים מסוימים עבור יציאת הדם.²

ג. החלב נמצא בעיקרו בחלק הבהמה האחורי וכמעט אינו נמצא בחלק הקדמי, וע"כ פעולת הניקור בחלק הקדמי פשוטה יותר, שאין טורח כ"כ בניקורה.

סדר הניקור בקצרה לפי סדר האיברים

הראש

המח שבתוך הגולגולת עטוף בשני קרומים זה ע"ג זה, התחתון דבוק במח והעליון דבוק בגולגולת, קרומים⁷ אלו אסורים משום דם ואף מונעים יציאת הדם מן המח, ועל כן למצוה מן המובחר יש לחתוך את הראש לשנים ולקרוע את קרום המוח⁸, ואם רוצה להשאיר את הראש שלם מספיק נקיבת עצם הגולגולת כנגד המח⁹ כולל הקרומים¹⁰, וכתב הרמ"א¹¹ שלכתחילה נוהגין ליטול את המוח מתוך הגולגולת ולחתכו שתי וערב, ויש נוהגין להסיר הקרומים¹².

כתב הרמ"א¹³ שנוהגין ליטול חוטין שאחורי האוזניים לפי שהם מלאים דם, והוא חומרא בעלמא.

לחי התחתון

בלחי התחתון ישנם חוטים מימין ומשמאל שצריכים ליטלם או לחתכם¹⁴ וראה הערה¹⁵.

הלשון

הלשון קבועה בלחי התחתון, וכתבו הפוסקים¹⁶ שחוטי הלשון הם בכלל חוטי הלוע שהוזכרו בש"ס וצריך ליטלם או לחתכם. בתחתית הלשון לכל אורכה ישנם ב' חוטין מימין וב' משמאל, חוט נוסף ישנו תחת שורש הלשון וכתבו הראשונים שאף הוא בכלל הנ"ל, כמו כן נהגו לחתוך קצה הלשון כדי שיזוב הדם.

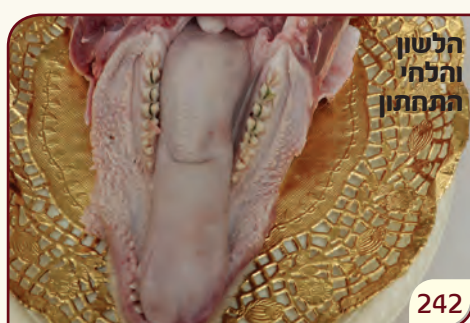
בדבר חיתוך חוטין הנ"ל בעוף ראה שו"ע סה, ג ושם בהג"ה.

מוח של בהמה גסה

מוח של בהמה דקה

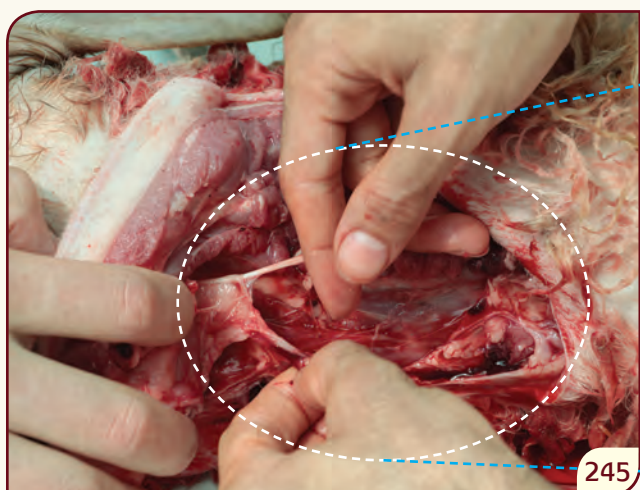
צואר

יש לנקות את בית השחיטה מן הדם, מצוי גם שנצרר הדם בבשר במקום זה, ועל כן כתבו הפוסקים שנהגו לקלוף את בית השחיטה או לחתוך בו אם רוצה לבשלו¹⁷, ולצלי אין צורך בכך.

בצואר ישנם ב' חוטין לארכו מכל צד, שני חוטין לבנים הסמוכים לגרגרת (קנה הנשימה) משני צידיה בתוך השומן שסביב הגרגרת, ובדרך כלל כשמסירים הגרגרת הם דבוקים בה ואינם נשארים בצואר, ועוד ב' חוטין אדומים ישנם בשני צידי הצואר, וכולן צריכים ניקור.¹⁸

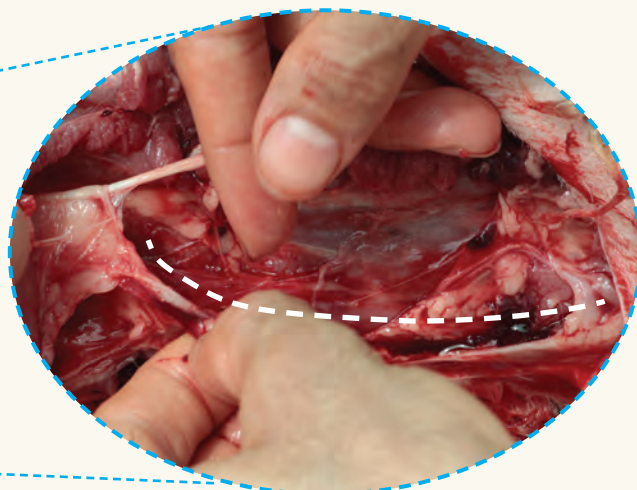

מקום בית השחיטה מלא דם

חוטי הצואר

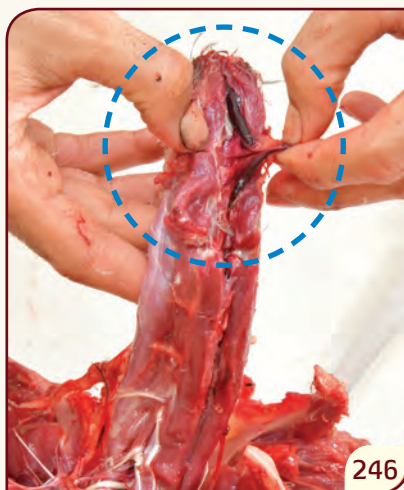
בתמונת התקריב ניתן לראות בבירור את ב' חוטי הצואר שמצד ימין של הבהמה - האחד לבן והאחד אדום.

בעופות צריך ליטול בנוסף את החוט שבאמצע הצואר שהוא מלא דם.¹⁹

צואר העוף אחר ניקור חוט הדם

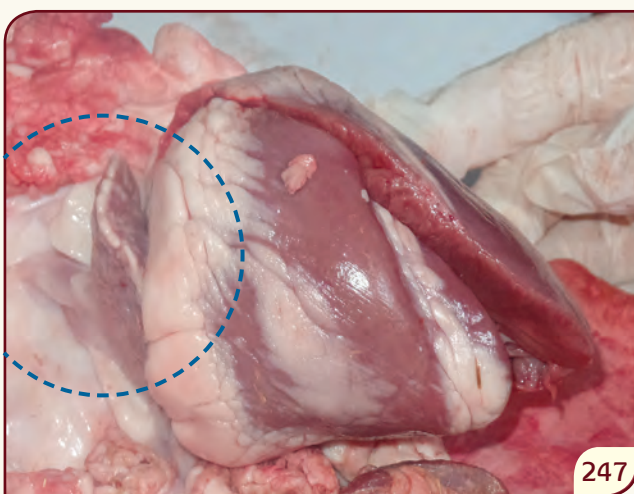
חוט הדם שבאמצע צואר העוף

ריאה

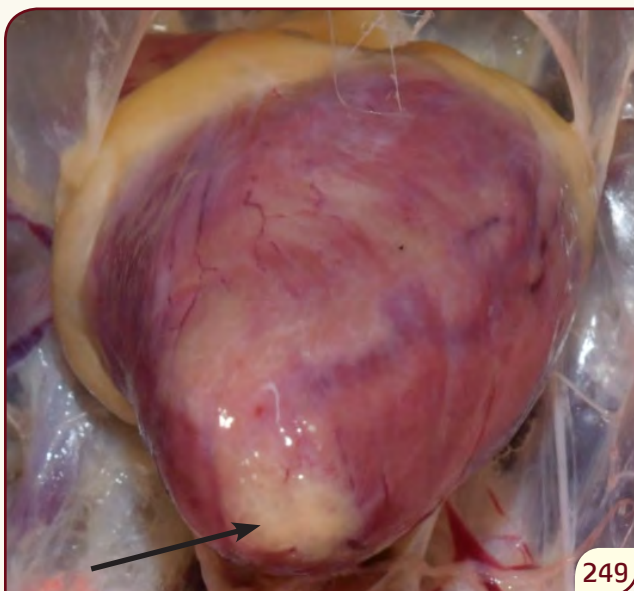
מעיקר הדין אין צורך לעשות שום חיתוך בריאה קודם המליחה, אבל נהגו לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שלה לפי שמתקבץ שם הדם.²⁰
נהגו להשליך את העינוניתא דורדא ולא לאכלה.²¹

לב

הלב צריך קריעה לשנים ולהוציא הדם הנקשר בתוכו (וי"א שחייבים עליו כרת כשאר דם הנפש), עוקץ הלב ואזני הלב נהגו להסירם משום ריבוי דם קרוש שבתוכם,²² וכן נהגו לחתוך הגידין שבתוך הלב.²³

אחת מאזני הלב

עוקץ הלב

חוטין שבתוך הלב

חוטי היד

נמצאים בכתף ובזרוע, חוט דם יוצא מן הגוף אל הכתף סמוך למקום חיבורה אל הזרוע ומתפשט בכתף ובזרוע. למעשה על ידי הפרדת היד מן הגוף מתבצע החיתוך של חוט זה ודי בזה לדין חיתוך חוט הדם.²⁴

מלבד זאת צריך לנקוב בטלפיים (הקליפה העבה כמין ציפורן העוטפת פרסות הרגל כמנעל) עבור יציאת הדם.²⁵

חוט החזה

בסדר הניקור המובא בטור כתוב להוציא חוט מן החזה, וכ"כ הרמ"א²⁶ (והוא תחת הבשר האדום שבקצה הצלעות סמוך לחזה). והדבר תלוי במנהגים, למנהג שדי בחיתוך חוטי הדם א"צ ליטלו לגמרי ודי לחתכו, ולמנהג שצריך ליטול החוטין כתב בסדר הניקור להוציא ב' חוטין מכל צד (אדום ולבן).

חוט היד

ניתן לראות כיצד מגיעים ב' חוטים מן הצואר אל החזה ונבלעים שם תחת הבשר

חוט החזה

חוטי הצלעות

נהגו לנקר את חוטי שלושת הצלעות האחרונות (מצד ימין ומצד שמאל) היורדים מן השדרה לאורך הצלעות ולדעת הרבה פוסקים אלו הם חוטי דכפלי המוזכרים בגמ' וראה הערה.²⁷

טרפש הכבד (חצר הכבד, סרעפת)

מטרפש הכבד ואילך מצוי רוב החלב האסור בבהמה וראה הערה.²⁸ הטרפש מהווה כמחיצה בין איברי הנשימה לאיברי העיכול, תחילתו סמוך לחזה והוא הולך בשיפוע אל גב הבהמה ומתחבר שם בסוף הצלעות הגדולות.

קרום הטרפש הפונה אל הכבד (אל צד האחורי של הבהמה) אסור משום חלב לכ"ע לפי שחלב המכסה את הקרב שוכב עליו, ואילו הקרום שלצד הריאה (לצד קדמת הבהמה) מותר מעיקר הדין אך מסירין אותו משום כדי שלא יבואו לטעות בינו לבין הקרום הפונה אל צד הכבד.²⁹

הטרפש מורכב מרצועת בשר דקה שצורתה כצורת חצי עיגול, ועליה ישנו שומן הדבוק ומעורב בבשר, שלדעת היראים דינו כחלב לפי שמקטירים אותו לגבוה (שהטרפש הוא יותרת הכבד לדעת רש"י והיראים) ושאר הראשונים סוברים שהוא שומן טהור³⁰, וכיום נהגו להחמיר כהיראים.

במרכז הטרפש ישנו בשר עבה וצידו העליון המגיע עד לשדרה צריך ניקור מחלב הכליות שמתפשט עד לשם. וכן בצידו התחתון במקום מעבר הושט צריך ניקור משום חלב הקרב שנדבק שם ע"י שהושט מותח את הכרס למקום זה, כמו"כ מסורת הניקור להסיר כדי קליפה בפס הלובן שלאורך בשר זה משום חלב הכליות הנ"ל.

צד הטרפש הפונה אל הכבד (ניתן להבחין בחתיכת כבד קטנה שנשארה דבוקה במרכז הטרפש) והקרום שעליו. מעבר הושט אל הכרס ממוקם במרכז הטרפש ומסומן במס' 1, חלב הכליות הדבוק בטרפש מסומן במס' 2.

בשולי הבשר האדום (מתחת לקרום) ניתן להבחין בחתיכות שומן לבנות, האסורות משום חלב לדעת היראים

צד הטרפש הפונה אל הריאה וקרום שעליו

הכבד

מצוי בבהמות גסות שחלב הכליות מתפשט ונדבק אל הכבד, ופשוט שצריך להסירו באותן המקומות. כיס המרה דבוק בכבד וסביבותיו לובן חלב מחלב דאייתרא שעל הקיבה (ראה ערך חלב הקיבה) השוכנת ע"ג הכבד סביב המרה ויש להסירו. מנהג פרישות להסיר הקרומים המחברים את הכבד לקרום היותרת.

הכבד הלבן (לבלב)

אל הכבד מחוברת חתיכת בשר לבנה שדרכה נכנסים גידי דם רבים אל הכבד יש מסירין ממנה כדי קליפה מחמת נגיעת חלב בית הכוסות שע"ג בשר זה, והרבה נמנעין כלל מלאוכלה.

הטחול

קרום עבה עוטף את הטחול מראשו עד סופו, ובתוכו שמנונית של חלב, בנוסף לכך קרום נוסף הנמשך מהחלב המכסה את הקרב (חלב הפריסה) עוטף את הטחול בחלקו העליון העבה - דד הטחול - ובכך דבוק הטחול לכרס. קרום זה אסור מן התורה³¹ וקרום שעל שאר הטחול אסור מדרבנן.³²

חוט דם עובר בקרום החלב המכסה את הקרב הנ"ל הדבוק אל הטחול, וחודר אל הטחול ומתפצל שם לג' חוטים, חוטים אלו אסורים משום חלב משום שיונקים מקרום הנ"ל. פיצולים רבים יוצאים מאותן ג' חוטין, ומ"מ אותם הפיצולים אינם בכלל האיסור אלא רק עיקר החוטין³³. חוטין אלו יוצאים במשיכה זהירה, ואם נקרעו צריך לחטט אחריהם בתוך הבשר.

חלב הכליות הנשאר דבוק על הכבד

ניתן לראות כיצד חוטין הנכנסין אל בשר הטחול נמשכים דרך חלב שעל הקרב

טחול של בהמה גסה - ניתן לראות את התפשטות חוטי הטחול בבשר הטחול.

חלבי הקרב

חלב הכרס - על פני רוב הכרס פרוס חלב הנקרא בתורה חלב המכסה את הקרב, והוא חלב האסור מדאורייתא³⁴ לכ"ע, ויש להסירו מעל כל פני הקרביים שבהם הוא שוכן, כמו"כ מתחת לאותו חלב (הקרוי חלב הפריסה ע"ש שפרוס כשמלה) ישנו קרום דק הדבוק אל הכרס שצריך להסירו (י"א מדאורייתא ממנהגא מפני חלב המכסה את הקרב השוכן עליו), תחת אותו הקרום מפוזר חלב הדבוק על הכרס במספר מקומות, והוא שנוי במחלוקת רבינו יואל ורבינו אפרים, ולמעשה נהגו לנקרו³⁵. בשר הכרס נכפל כלפי פנים בכמה מקומות ובכך נוצרים חדרים בתוך הכרס, אותם כפלים דבוקים בשומן אשר יש מתירין אותו אף לדעת המחמירין הנ"ל³⁶, וכיום מסירים הכל.

החלב המכסה את הקרב

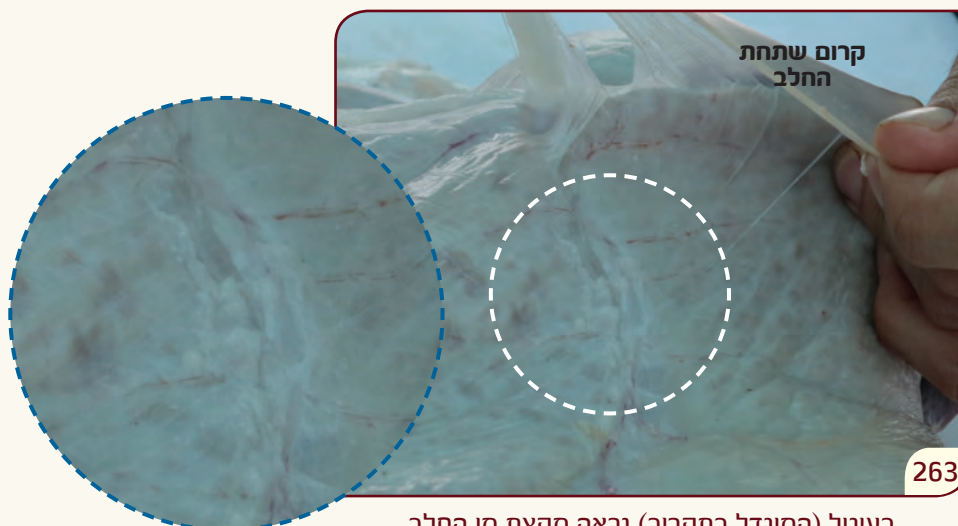
חלק מן החלב האדוק בכרס

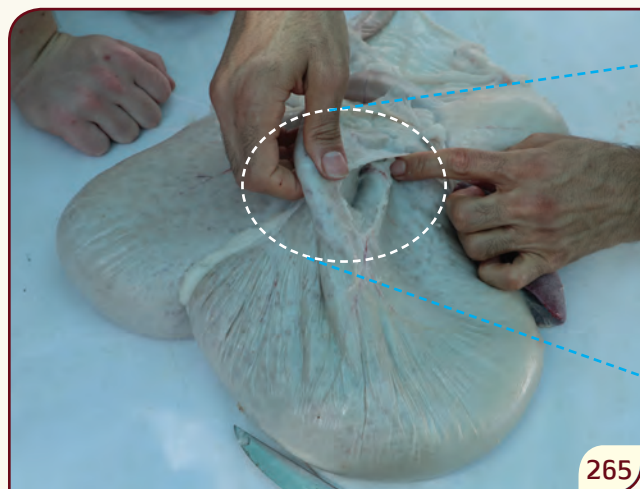
הקרום שתחת החלב

החלב המכסה את הקרב

בעיגול (המוגדל בתקריב) נראה מקצת מן החלב הדבוק לבשר הכרס שצריך לגררו בסכין

חלב שבין כפלי הכרס

חלב ההמסס ובית הכוסות - צריך להסיר כל חלב שעליהן וביניהן כולל הקרומים שתחתיהן,³⁷ וצריך לדקדק בהסרתן כולם.

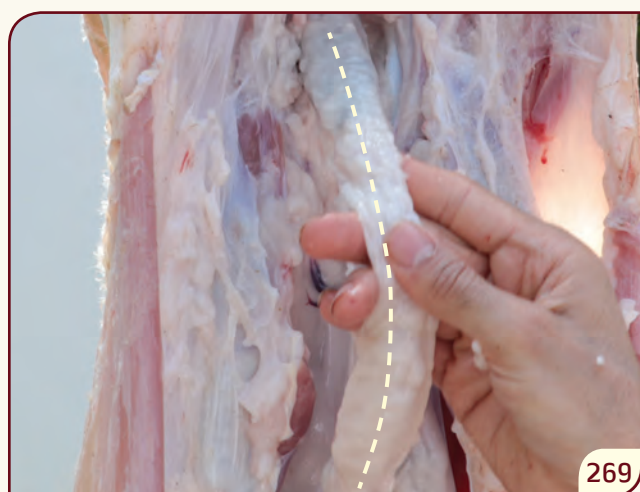

חלב ההמסס ובית הכוסות

חלב הקיבה - הקיבה צורתה כצורת קשת ונמצאים בה שני חלבים, האחד מצד החיצון - צד הקשת (חלב דאקשתא) ששם החלב פרוס על הקיבה, והשני מצד פנימי³⁸ - צד היתר (מלשון "מיתר" וקרוי חלב דאייתרא) ששם החלב דבוק ואדוק בקיבה, לדינא שניהם אסורין,³⁹ וגם הקרום שעל הקיבה אסור.⁴⁰

חלב שעל הדקין

חלב שעל החלחולת (החלחולת מסומנת בקו) שהוא החלב דריש מעיא לשיטת הגאונים

חלב הדקין - המעי הנמשך מהקיבה לאורך אמה יש עליו קרום, ומה שעל הקרום אסור הוא לכ"ע, ומה שתחת הקרום נידון הוא בפוסקים ראה הערה,⁴¹ ולמעשה מסירין הכל.

המעי הסמוך ליציאה מן הגוף הקרוי חלחולת, כתב בשו"ע שירא שמים יסירנו לצאת דעת הגאונים הסוברים שהוא חלב הדקין הנזכר בש"ס.⁴² ורבו המנהגים בזה בניקורו.

חלב שבסניא דיבי (המעי העיור)⁴³ נהגו להסירו, שאר הלובן שבדקין (הנקרא "כנתא") אדוק הוא בבשר הדקין ועל כן הריהו כשאר שומן ומותר, אלא שצריך להסיר הקרום שעל הכנתא מפני חלב המכסה ששוכב עליו.⁴⁴ הקרום שע"ג הדקין עצמן מותר.⁴⁵ בענין חוטי הדם הדקים המסתעפים בתוך הכנתא ראה להלן בדיני המליחה.

שומן הכנתא

חלב הכליות

חלב הכליות חופה את הכליות ומתפשט באיזורים רבים בחלק האחורי של הבהמה.

שני קרומין מפרידים בין החלב לבשר הכוליא, הקרום העליון דבוק אל חלב הכליות ומחזיק את החלב כמו שק ודינו כחלב גמור (אשר כזית ממנו הוא בכרת) וקרום התחתון הדבוק לבשר הכוליא שהוא אינו אסור אלא מדרבנן משום שבולע הוא מחלב הכליות, כאמור חלב הכליות עצמו מתפשט בהרבה אזורים בגוף הבהמה וצריך להסירו מכל מקום שהוא.

חוטין שבכליות - אל תוך כל אחת מהכליות נכנסים שלושה חוטים, שתי חוטי דם בהם נכנס הדם אל הכליה ויוצא בחזרה אחר שעובר סינון מן הפסולת שבו, וחוט נוסף בו מועברת הפסולת אל כיס המי רגלים עד ליציאתה מן הגוף.

חוטי הכליות אסורים משום חלב ואין חייבין עליהם כרת.⁴⁶

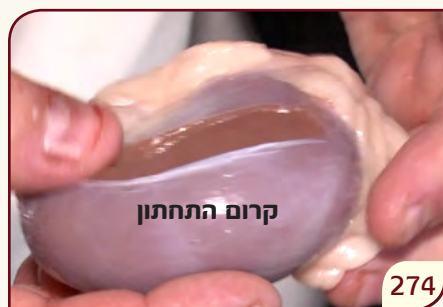
לובן כוליא - במרכז הכליה מסביב לחוטין ישנו שומן לבן, שומן זה נחלקו בו חכמים בגמ' חולין צב, ב עד כמה צריך לנקרו והובאו ב' הדעות בשו"ע שם, וכיום נהגו לחטט בכוליא עד שלא ישאר שום לובן מכל וכל.

שתי הכליות - כליה ימנית (1) וכליה שמאלית (2)

273

274

271

ניתן לראות בבירור את גבולות לובן הכוליא - מוקף בבשר הלבן של הכוליא

חלב הכסלים

המונח 'כסלים' מוסכם בדברי רבותינו הראשונים שהוא מורה על חלק הבהמה שמאחרי גמר הצלעות הגדולות עד לעיקרי הירכים⁴⁷, והוא כולל בין את בשר הבטן ובין את בשר הגב והמתנים שבאזור זה, אמנם סתם שם כסלים המוזכר בפוסקים מורה על בשר הבטן המורכב משלוש שכבות של שרירי בשר שטוחים ומוארכים השוכנים אחד על גב חבירו כאשר צורתם ומיקומם שונה זה מזה כאשר יתבאר בסמוך.

הכסל העליון⁴⁸ - לצד חלל הבהמה נראה שריר בשר צר וארוך המתחיל בסמוך לטרפש הכבד ומשם נמשך ועולה לאורך קצוות הצלעות (ראה תמונה), עד קרוב לסוף חוליות המתנים.

הכסל האמצעי⁴⁹ - תחת הכסל העליון מתחיל סמוך לגב, אחר צלע הי"ג, שריר בשר עבה יותר ונמשך עד אחר המתנים ומשם נמשך ויורד לצידי הבהמה עד לעיקרי הירכים סמוך לבוקא דאטמא.

הכסל התחתון - הוא הבשר הסמוך לצד העור הנפרש על כל גוף הבהמה - מקיף את כל רוחב הבהמה מן השומן שעל פני בשר הגב (הנקרא שומן הסינט"א) יורד לימין ומקיף עד לצד שמאל בקצהו השני של שומן בשר הגב, ולאורך הבהמה מן החזה ועד בין הירכים ועל כן שמו "דעק" דהיינו מכסה.

קרומי הכסלים - ישנו קרום הפרוש על כל חלל הבהמה מצד פנים, קרום זה אסור הוא מדין הגמ'⁵⁰. ישנו קרום נוסף והוא הקרום העב ולבן (המוזכר בדברי רש"י חולין צג, א) הנמשך מצידו התחתון של הכסל העליון לכל ארכו, ונפרש על כל החלל עד התחברותו לכסל העליון שכנגדו בצד השני של הבהמה (ובכך סובל הוא תחתיו את כל המעיים שבגוף הבהמה), קרום זה אסור הוא לכ"ע, וי"א שאף קרום זה נכלל בקרום הכסלים שבש"ס.⁵¹

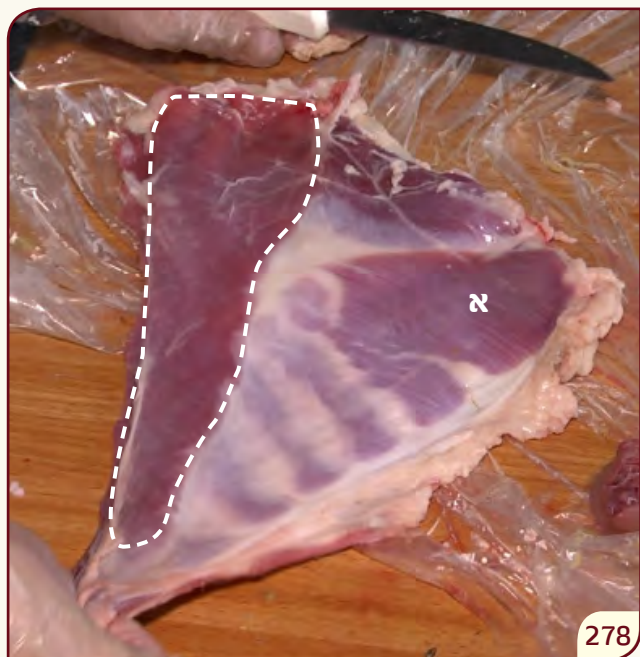
חלב הכסלים מתחלק הוא לשלושה חלקים:
א. חלב גלוי שהוא אסור.

חלב (מסומן באות א') שתחת קרום עב ולבן

ב. חלב שתחת הבשר שהוא מותר מעיקר הדין, שכל חלב שהבשר חופהו הריהו מותר.
ג. חלב שתחת קרום, שהוא נידון בדברי רבותינו הראשונים האם הוא נחשב כחלב שתחת הבשר ומותר או שמא חיפוי קרום אינו חשוב כחיפוי בשר וממילא החלב אסור, ונפרט סדר החלבים כפי מיקומם בבהמה.

חלב שע"ג סחוס הצלעות סמוך לכסל העליון לארכו, י"א⁵² שהוא חלב הדפנות שהותר בתו"כ,⁵³ ויש שחששו שהוא חלב גמור⁵⁴, ולמעשה כיום מנקרין אותו.

278
בשר הכסלים (ניתן להבחין בחמש אצבעות של בשר) – חתיכת
הטריפה קאלנער מסומנת בקו, חתיכת הברעטיל מסומנת
באות א'.

בין הכסל העליון לחוליות המתנים שבשדרה ישנה כמין פתילת חלב גלויה האסורה לכ"ע. בין כפלי בשר הכסלים ישנו חלב המתפשט מן החלב הנ"ל והוא לכאורה חלב שתוך הכסלים שהתירה התורה. אכן מסורת שהביא בסדר הניקור להר"ץ אוסרת חלק מחלב המתפשט הנ"ל, וכמו כן כתב הר"ץ שבשר הכסל העליון נזרק לטריפה (ונקרא טריפה קאלנער).

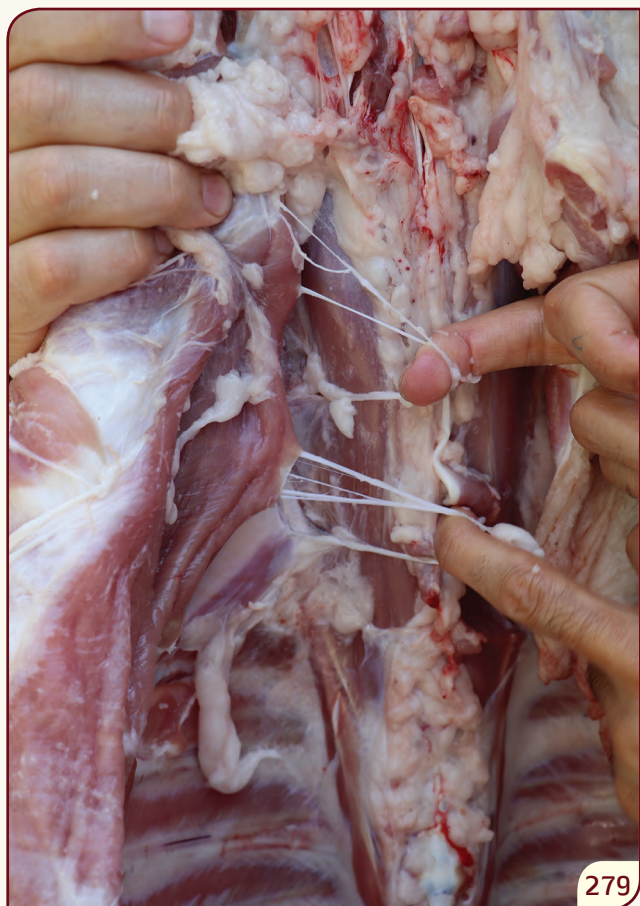
חלב שתחת הקרום העב ולבן (המוזכר בדברינו לעיל) נחלקו בו קמאי כמובא ברש"י בסוגיין, וכיום נהגו לנקרו.

בכסל התחתון לצד הבטן ישנן כמין חמש אצבעות בשר אדום ובין כל אצבע ואצבע יש שומן לבן ועליהם קרום עבה, שומן זה נידון להיתר.⁵⁵

חוטי הכסלים

מבואר בגמ' שחמישה חוטין יש בכסלים ג' בכסל שבימין הבהמה וב' בכסל שמשמאל, החוטין של צד ימין מתפצלים לשנים שנים, ושל שמאל לשלושה שלושה. ונשלפין הם בקלות בעוד הבשר חם (או אם משרים את הבשר בפושרין⁵⁶), ואם נצטנן צריך לחטט אחריהם. ישנם כמה שיטות בפועל היכן ומהם חוטי דכפלי, ועל כן המנהג כיום להוציא כל החוטין המסופקים.

חוט נוסף ישנו בקצה הכסל החודר לחתיכת בשר מעוגלת (הנקראת 'ברעטיל'') ומתפצל שם כצורת שי"ן וכיום הושרש המנהג לנקרו וראה הערה.⁵⁷

279
חוטי הכסלים של צד שמאל (לחלק מן הפוסקים) – ב' חוטים
המתפצלים כ"א מהם לג'.

חלב המתנים

מבואר בגמ'⁵⁸ שחלב שתחת המתנים (הקרוי תרבא דתותי מתני) אע"פ שהבשר חופהו הריהו אסור, לפי שהבהמה בחייה פרוקי מיפרקא (כשהיא מהלכת איבריה נעים ונמשכים לכאן ולכאן ואז מתגלה אותו החלב) והרי הוא כשאר חלב שבגלוי.

בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים ישנן כמה שיטות מהו אותו החלב שתחת המתנים ואיה מקומו, ואין מטרת חיבורנו לברר ולדון בשיטות הפוסקים רק להזכירם בראשי פרקים ובדרך קצרה.

בשדרה מאזור הצלע העשירית מתחילים שרירי בשר הגב והמתנים. שרירי הגב דבוקים ע"ג השדרה מלמעלה מימין ומשמאל (ונקראים סינט'א) ובמקביל אליהם מתחת לשדרה לצד חלל הבהמה דבוקים לשדרה מימין ומשמאל שני שרירי בשר עגולים וארוכים הנקראים לונבי"ל (ראה תמונה).

בסדר הניקור שבטור כתב להפריד את בשר המתנים ולנקותו מכל צד.

עיקרי המתנים הנ"ל מתרחבים ויורדים אל עיקרי הירכים עד לבוקא דאטמא, שם אחר עקירת הבשר ע"י סכין ישנו חלב נוסף.⁵⁹

בין המתנים הנ"ל לבין השדרה ישנו עוד מותן דק המפריד ביניהם ונקרא מותן טריפה באשר הוא מלא חלב ונהגו לזרקו לטריפה.⁶⁰

עצם המתנים - נהגו הקדמונים לזרקה לטריפה.⁶¹

גידים נוספים של חלב ושל דם חודרים לבשר המתנים והגב ומנקרים את כולם.

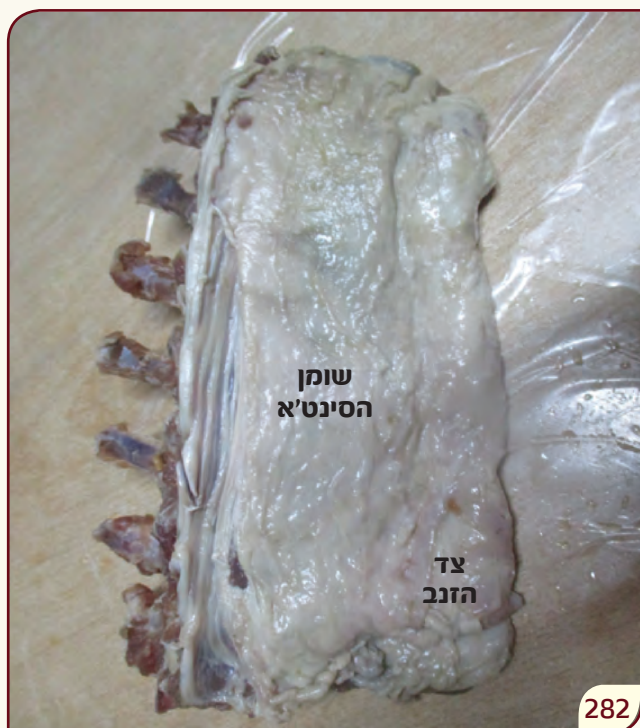

בתמונה ניתן להבחין בשרירי המותניים המתחילים מהצלע העשירית (שרירי המותניים מסומנים בקו לבן). בין בשר זה לבין העצם נמצא המותן הטריפה (המותן הטרף השמאלי מסומן בקו שחור).

בשר הגב

בשר הגב (הקרוי סינט'א) מסתיים בעוקץ הקדמי של עצם האגן הנקרא הנק"א, ובמקום זה קיים חלב.

ע"ג בשר הגב ישנו שומן עב ובין הבשר לשומן ישנו חלב המופרד מן הבשר והשומן ע"י קרומים. בשיפולי בשר הגב לצד הכסלים ישנה חתיכת בשר כמין אצבע העטופה בחלב ונקראת אצבע טריפה, כמו"כ ישנו חלב נוסף בסינט'א בסמוך לחוליות השדרה.

282

חתיכת הסינט'א של צד ימין הבהמה - העצמות הנראות בתמונה הם כנפי חוליות השדרה הפונים אל צד שמאל (חוליות השדרה מכוסים בשומן הסינט'א) שעל גבם שכבה חתיכת הסינט'א השמאלית שהוסרה מן הבהמה

281

בצדה התחתון של חתיכת הסינט'א (צד הפונה אל חלל הבהמה) ישנה פתילת חלב גסה שבגובה הכסלים

284

לאחר הגבהת שומן הסינט'א ניתן להבחין בחלב המפוזר על פני החתיכה (ראה בתמונת התקריב).

283

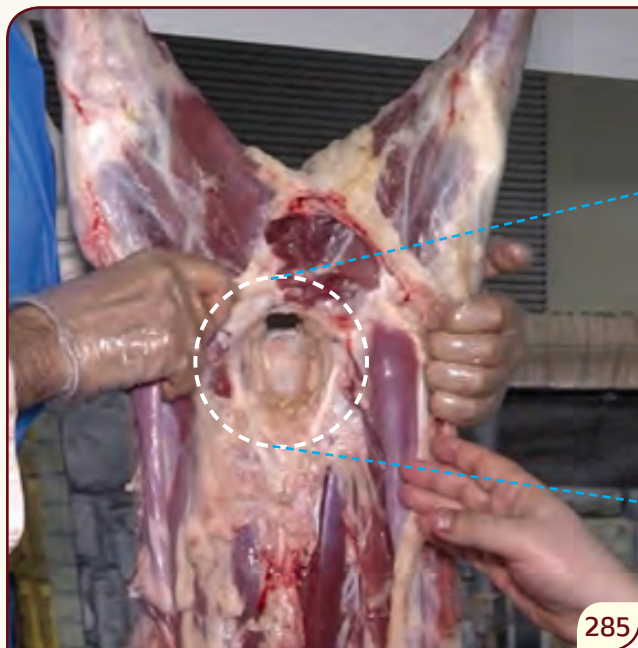
חלב נוסף שבחתיכת הסינט'א הסמוך לחוליות השדרה

חלק מחלב
הסינט'א

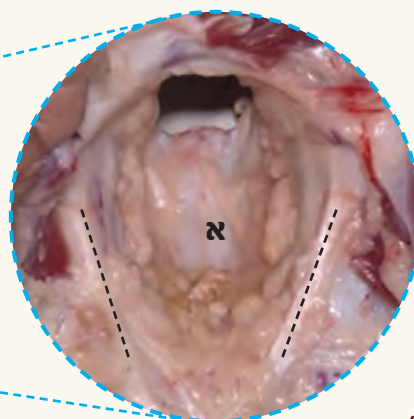
תרבא דקליבוסתא

באגן הירכים (הנקרא הנק"א) מצד פנים נוצרת כמין מנהרה שבה עוברת החלחולת וכל החלב ששם אסור הוא. קרום עב ולבן מפסיק בין צד חלל הבהמה שבו החלב הנ"ל לצד חיצון שני שבו שומן כשר, שומן האליה.⁶² יש לנקר חתיכות בשר ידועות בירכים שמתפשט בהם מחלב זה.

285

תרבא דקליבוסתא
בתמונת התקריב (בעיגול מימין) ניתן להבחין בעצמות ההנק"א
המסומנות בקו. חלק מן הקרום המפריד בין חלב הקליבוסת
לשומן האליה מסומן באות א'.

חוטין שבעוקץ⁶³

לדעת היראים⁶⁴ הם החוטין שבקצה השדרה לאורך כל הזנב, ויש אוסרים מחמת כן אף את בשר הזנב שעליהם.⁶⁵

ביעי דדכורא

יש ע"ג הביעי שני קרומים עליון ותחתון, וכתב באיסור והיתר הארוך⁶⁶ שהעליון הוא הצריך ניקור, וכיום מסירין את שניהם.⁶⁷

287

ביעי דדכורא

286

ביעי דדכורא

גיד הנשה

אסורים מדרבנן כולל כל פיצולי הגיד השונים (הקרויים קנוקנות הגיד) הנכנסים בעומק הבשר, וכל אלו צריכים ניקור היטב במקומות הידועים במסורת.

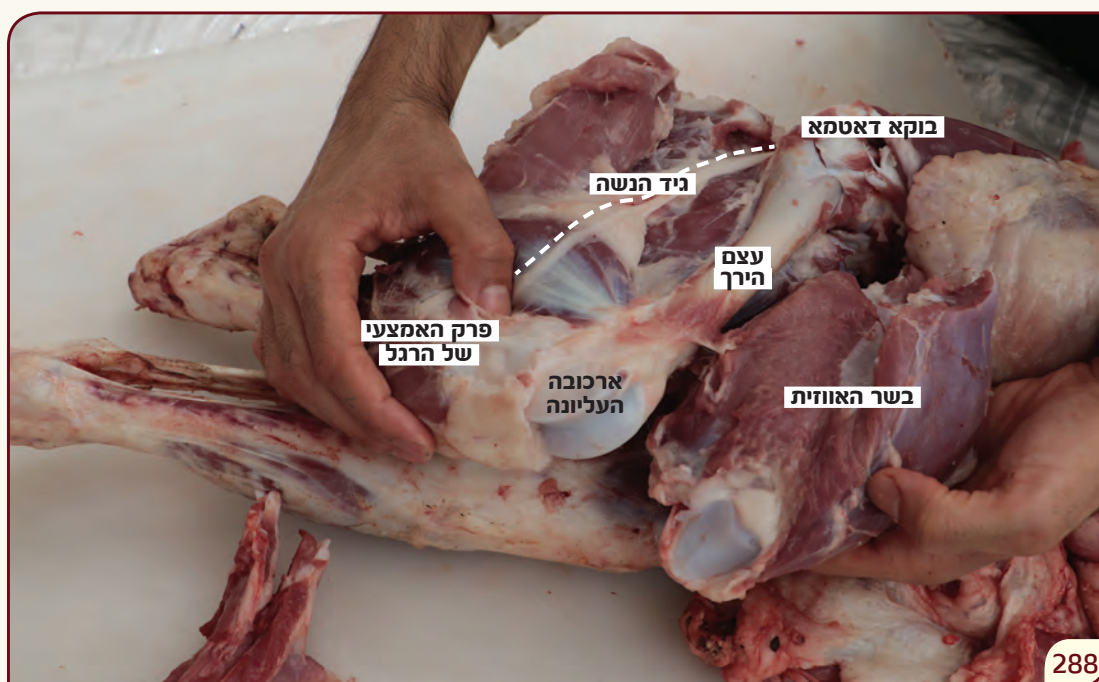
ד. השומן שסביב הגיד (והתפשטויותיו במקומות הידועים) ישראל קדושים נהגו בו איסור, ראשי עצמות הירך והשוק צריך לקוצצן מחמת שרשי הגיד הנשרשים בהם.⁷¹

ה. גיד זה שבחלקו הוא אסור מדאו' קרוי "גיד הפנימי", מלבד גיד זה אסרו חז"ל גיד נוסף העובר בתוך בשר הכף (ואינו עובר על הכף ומפני כן אינו אסור מה"ת, משום שהתורה אסרה גיד שעל הכף ולא שבתוך הכף) ונקרא "גיד החיצון".⁷²

א. גיד הנשה הינו גיד העצב המרכזי המפעיל את שרירי רגל הבהמה, בסוף השדרה בעצם הקילבוסת יוצאים מן חוט השדרה שלושה פיצולים המתאחדים ויוצרים בהמשכם את גיד הנשה הנמשך בין שרירי הבשר עד לבוקא דאטמא, ומשם יורד הגיד לאורך הירך השוק והארכובה התחתונה עד הפרסות, ושולח פיצולים שונים אל כל שרירי הבשר שברגלים.

ב. הגמ' בחולין צו, א אומרת אמר שמואל לא אסרה תורה (את גיד הנשה) אלא שעל הכף בלבד, ופירש"י דכף הוא בשר גבוה ועגול⁶⁸ הסובב את הקולית (עצם הירך) ודבוק לעצם, והגיד הארוך עובר על גבי בשר כף הירך, ואותו החלק מן הגיד העובר על בשר כף הירך אותו בלבד אסרתו התורה.⁶⁹

ג. שאר חלקי הגיד הן החלק היוצא מן השדרה והן המשך הגיד שלמטה מן הכף עד צומת הגידין⁷⁰

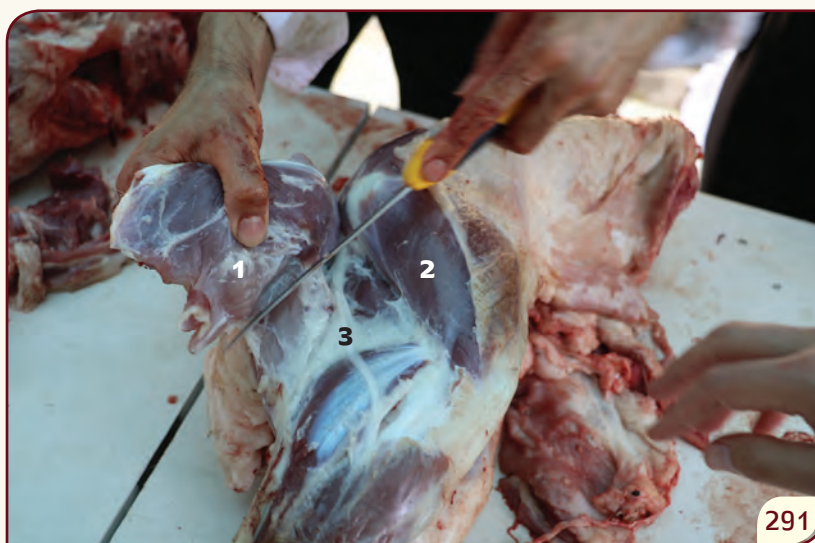

290 כדי לגלות את הגיד יש להפריד את חתיכת הצ'ך (1) מחתיכת הבשר הקרויה 'אוזית' (2), וביניהם עובר הגיד (3)

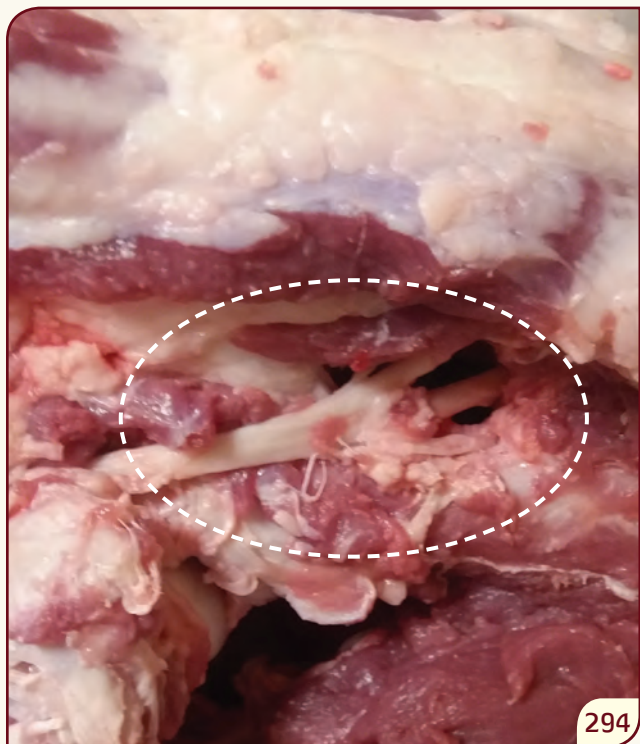
הדרך לגילוי גיד הנשה

291 המספרים בתמונה מסמנים: 1. חתיכת הצ'ך. 2. חתיכת הבשר הקרויה 'אוזית'. 3. הגיד

292 תוואי הגיד כמעט לכל ארכו

ג' פיצולי הגיד סמוך לשדרה - תמונת תקריב

מקום חיבור הגיד אל השדרה - ניתן להבחין בג' הפיצולים המתחברים אל גיד אחד (מקום הבוקא דאטמא מסומן באות 'א')

תמונה להמחשת התפצליות הגיד הרבות הקרויות קנוקנות הנכנסות בעומק הבשר, וצריך לנקר את כולם.

שומן הגיד ישראל קדושים נהגו בו איסור

איור החלק העיקרי של הגיד הפנימי ושל הגיד החיצון

סדר הכשרת הבשר על ידי מליחה

דיני המליחה - פתיחה

ג. בצורת הכשרת הבשר ע"י מליחה נשנו בגמ' שני דינים הכוללים את תמצית הלכות המליחה: א. אין הבשר יוצא מידי דמו אא"כ מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה.⁷⁷ ב. במתניתא תנא מדיח ומולח ומדיח. ד. אולם רבו השיטות בדברי רבותינו הראשונים בביאור אלו שני הדינים, מהי מליחה יפה יפה, ומה הטעם בהדחת הבשר קודם המליחה, ויש כזה כמה וכמה נפק"מ לדינא, ואין מטרת חיבורנו להזכיר כל השיטות וכל הנידונים השייכים אל סדר המליחה, רק לסכם בקצרה עיקרי הדינים.

א. דם בהמה חיה ועוף אסור מן התורה, אך יש בו חילוק בחומרת העונש שדם שהנפש יוצאה בו בכרת, ודם שאר הגוף והאברים בלאו.⁷³ ב. אע"פ שדם האיברים נאסר מן התורה מ"מ כל זמן שלא פירש הדם מהבשר⁷⁴ ומובלע⁷⁵ הוא בבשר הריהו מותר⁷⁶, ועל כן הרוצה לאכול בשר חי יכול להדיחו (משום הדם שעל פני הבשר) ולאכלו בלא מליחה, ואם רוצה לבשלו צריך למלחו מתחילה מאחר וע"י פעולת הבישול יפרוש הדם ממקומו ויאיסר (ואם רוצה לצלותו - יתבאר בע"ה בסוף הפרק).

הדחה ראשונה

הדחת הבשר במים קודם המליחה

צורת ההדחה ושיעורה

א. תחילה יש להדיח הבשר במים, והדחה זו לכתחילה צריכה להעשות ע"י שריית הבשר במים בשביל שיתרכך הבשר, ויוכל המלח להפליט הדם ממנו⁷⁸, אמנם בדיעבד מספיק שישפשף הבשר היטב במים שאז יוסר ממנו כל ממשות הדם הנמצאת על פני החתיכה⁷⁹ (שכל חתיכה יש עליה דם בעין שנפלט ע"י דוחק הסכין בשעת החיתוך).

ב. שריית הבשר במים צריכה להיות לכל הפחות חצי שעה.⁸⁰

אחר ההדחה

שיטפטפו המים קודם מליחת הבשר, כדי שלא ימס המלח מן המים ולא יהיה בכוחו להוציא את הדם.⁸² ד. יש להקפיד שלא לחתוך הבשר כלל אחר הדחתו, כיון ששוב נפלט דם בעין וצריך הדחה שנית.

ג. בנוסף לשריית הבשר במים יש לשפשפו אח"כ במי השרייה בשביל להסיר הדם שעדיין נשאר דבוק על פני הבשר.⁸¹ לאחר מכן יש להמתין מעט

המליחה

מליחת הבשר על גבי כלי מנוקב

299

300

החיתוך כלפי מטה כדי שיזוב הדם מהם דרך מקום החתך.⁹²

ז. אפשר למלוח הרבה חתיכות בשר זו ע"ג זו, ואפי' שנמלחו בזה אחר זה, ואע"פ שהתחתונה תגמור פליטתה קודם העליונה, אין היא בולעת מדם העליונה כיון שאחר פליטת הדם נפלט עדיין ציר מן הבשר⁹³ וכל זמן שפולטת ציר אינה בולעת מן הדם.⁹⁴

ח. אחר ששהה הבשר כשיעור מליחה הרי כבר יצא כל דמו, ומה שנפלט לאחר מכן מן הבשר הרי הוא ציר בלבד.⁹⁵

המלח הראוי למליחה

א. לכתחילה המלח צריך להיות בעובי בינוני,⁸³ לא גס מדי לפי שנופל הוא מעל הבשר ואינו נדבק בו, ולא מלח דק כקמח שנמס הוא ונבלע בבשר במקום להפליט את הדם, וכיום המנהג למלוח במלח גס הנקרא 'מלח בישול'. אמנם בדיעבד כשאינן לו מלח כזה אפשר למלוח אפי' במלח דק כקמח.

צורת המליחה

ב. לכתחילה צריך לפזר מלח על פני כל הבשר⁸⁴ שלא ישאר מקום בלי מלח, כמו כן צריך למלוח משני צדדי החתיכה מלמעלה ומלמטה⁸⁵, ועופות צריך למלחם מבפנים (וכן כל דבר חלול)⁸⁶, ובדיעבד אם לא עשה כן דעת השו"ע⁸⁷ להקל, והרמ"א מחמיר אא"כ יש הפסד מרובה (וע"ע בפוסקים שם כמה פרטים וחילוקים).

כמות המלח

ג. כמות המלח על הבשר צריכה להיות בשיעור כזה שאי אפשר יהיה לאכול את הבשר מחמת מליחותו, וא"צ יותר מזה.⁸⁸

שיעור זמן המליחה

ד. בשו"ע⁸⁹ כתב שדי למלוח את הבשר בשיעור ח"י רגעים, אולם הרמ"א כתב שלכתחילה צריך שיעור שעה שלימה⁹⁰ וכן המנהג בכל הקהילות כיום.

כלי המליחה

ה. המליחה צריכה להעשות בכלי מנוקב, או במקום משופע בשביל שיזוב הדם ולא יתעכב תחת הבשר ויחזור ויבלע בבשר.⁹¹

צורת הנחת הבשר בשעת המליחה

ו. חלקי הבשר הצריכים חיתוך קודם המליחה, כגון חוטי היד והטלפיים והמח והביעי, או חתיכה שנצרר בה הדם, כפי שיבואר להלן, צריך להניח צד

הדחה אחרונה⁹⁶

ניפוף שקודם ההדחה

א. לאחר המליחה יש להדיח שוב את הבשר, אך לפני שמשרה את הבשר במים צריך לנער ולהסיר את המלח מעל הבשר ע"י שטיפתו במים, ורק אח"כ להניח את הבשר בכלי ההדחה.⁹⁷

סדר ההדחות שאחר המליחה

ב. כדי להסיר את הדם והמלח לגמרי מן הבשר, צריך שתי הדחות נוספות⁹⁸ (במים חדשים בכל הדחה) מלבד הניפוף הנ"ל, וי"א ג' הדחות נוספות.⁹⁹

ניפוף שקודם ההדחה

ניפוף שקודם ההדחה

פרטים נוספים במליחה

הנהגת המליחה באברים מסוימים

ראש וטלפיים - עצם הגולגולת וקרומי המוח מונעים את יציאת הדם מן הראש, ולכן יש לבקוע את הראש לשנים או לנוקבו קודם המליחה, וכן הטלפיים צריכים חיתוך (ראה לעיל בסדר הניקור).

לב¹⁰³ וריאה - ראה מה שכתבנו לעיל בסדר הניקור.

כבד - הכבד יש בו ריבוי דם, על כן אין לבשלו בקדירה אפי' אם מולחו¹⁰⁴ מתחילה וצריך לצלותו כדי להכשירו לאכילה,¹⁰⁵ ואף כשצולו צריך לקורעו בתחילה שתי וערב ולהניח מקום החיתוך למטה כדי שיזוב הדם שבסימפונות הכבד, וי"א שיכול לצלותו בלא חיתוך.¹⁰⁶

בשר ששהה ג' ימים

כתבו הגאונים שבשר ששהה אחר השחיטה ג' ימים מעת לעת בלא מליחה, נתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד ע"י מליחה, ואין לאכלו מבושל אלא בצליה,¹⁰⁰ ואף אחר שצלאו לא יבשלנו לכתחילה.¹⁰¹ ומ"מ אין להשהות בשר ג' ימים בלי מליחה על סמך שיצלנו אח"כ, לפי שחוששים שמא ישכח ויבשלנו, ואם נשרה הבשר בתוך הג' ימים לאחר השחיטה, אפשר להשהותו קרוב לג' ימים נוספים משעת השריה ולמולחו.¹⁰²

שומן הכנתא - יש אוסרים לאכלו בבישול אפי' ע"י מליחה, מחמת ריבוי חוטי דם דקין שבו, ועכשיו נוהגין בו היתר, ולכתחילה הבקי בחוטין אלו ישלפם ויוציאם מן השומן.¹¹⁵

עצמות - עצמות שיש בהן מח צריכות מליחה¹¹⁶ משום מח שבהן, ואפשר למלוח על גבי העצם ואין צריך לנקוב העצם מתחילה.

כמו"כ מליחה מועילה אף ע"ג שער הבהמה ונוצות העוף.¹¹⁷

חתיכה שנצרר בה דם מחמת מכה - צריך לחתוך במקום הצרירות ולמולחו יפה.¹¹⁸

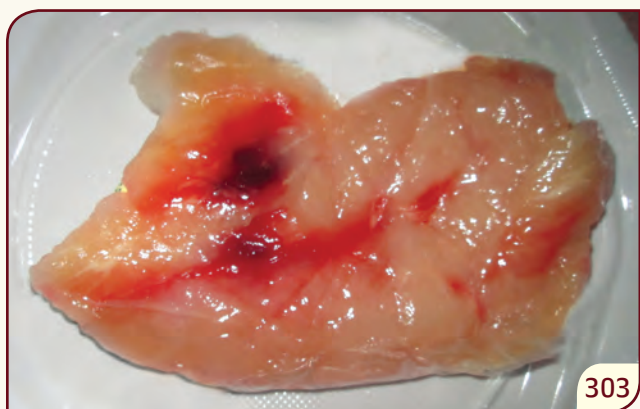
יש להדיח את הכבד אחר הצליה מדם הדבוק בו.¹⁰⁷
טחול - אע"פ שיש בו מראה אדמימות, אין זה אלא שומן ודינו כשאר בשר.¹⁰⁸

כליות וביעי - כתב הרמ"א, נהגו לכתחילה שלא לבשל כליות, וביעי דדכורא, משום רוב דם שבהם.¹⁰⁹

בני המעיים - הקיבה הדקין והחלחולת דמם מועט ואינו יוצא בבישול, אלא נקרש בתוך הבשר, ועל כן אינם צריכים מליחה אפי' לבישול,¹¹⁰ אא"כ ראה בהם אדמומית.¹¹¹

הכרס ההמסס ובית הכוסות - נחלקו הפוסקים, דעת השו"ע שדינם כבני מעיים, והרמ"א מחמיר אפי' בדיעבד,¹¹² ובדין הקורקבן ראה הערה.¹¹³

שומן - כל שומן דינו כבשר, וצריך מליחה כשאר בשר.¹¹⁴

צריחות דם בחזה העוף

צריחות דם בעופות

צליה

ב. אחר הצליה, כ' הרמ"א שיש נוהגין להדיחו מדם הנפלט שנדבק בו, אך בדיעבד אפי' בישלו בלא הדחה הבשר מותר.

א. הבא לצלות את הבשר, אין צריך לא הדחה ולא מליחה, לפי שהאש שואבת את הדם הבלוע בבשר,¹¹⁹ והרמ"א כתב דאף לצליה נוהגין להדיח הבשר מתחילה, ולמלחו מעט.¹²⁰

מקורות ומראי מקומות לעיון לפרק ד

כ"כ הב"י ריש סי' סה, ויש מהראשונים שכתבו דלכתחילה צריך ליטלם ראה ד"מ סה, ז בשם האו"ה, כיום באר"י מסתפקים בחתכים לרוחב הלשון, ובחול"ל עדיין קיים המנהג ליטלם.

16. ב"י סי' סה בשם הראב"ד.

17. שו"ע סז, ד בהג"ה, ונהגו לעשות כמה חיתוכים ולא רק חיתוך א', דרכ"ת סז, ה, ובפמ"ג משב"ז סז, תמה על מנהג העולם שאין מקיימין כלל דין הרמ"א ואין עושין חיתוך בבית השחיטה, וראה יד יהודה סק"ד דמיישב מנהג העולם.

18. ראה דרכ"ת סה, ו-ז, וכתב הרמ"א סה, ב דבחוטי הצואר לא סגי בחיתוך החוטין בלבד אלא צריך לחתוך ג"כ המפרקת לשנים.

19. הרוקח סי' תט.

20. שו"ע סי' עב, ד.

21. שו"ע סה, ד בהג"ה.

22. הרוקח סי' תט וראה שו"ע עב, ב בהג"ה, וע"ש בש"ך סק"ד דיש בזה ענין ע"פ הסוד.

23. או"ה הארוך כלל לב, ד וכ"כ הרמ"א עב, ב (ובשו"ע סה, א איתא דחוטי הלב אסורים משום דם, והוא ע"פ דברי הרמב"ם פ"ז ממאכ"א הי"ג, ואע"פ שבגמ' הזכירו רק חוטי היד והלחי, ס"ל לרמב"ם דלרבובתא הוזכרו וכ"ש שאר חוטין שאינם סמוכים לבית השחיטה שאסורים משום דם כ"כ הרה"מ שם, ובשו"ת יד אלעזר ספ"א הבין שהרמ"א הנ"ל והשו"ע שניהם דיברו על אותם החוטין, וקשה לי דבאו"ה שהוא מקור דברי הרמ"א כ' בהדיא דהוא חומרא בעלמא, ומדברי הרה"מ והרה"מ נראה שהוא מדינא וא"כ לכאורה הם חוטים אחרים וצל"ע).

24. לנוהגין להסירם יש להוציא חוט המתפצל כמו שי"ן בשטח הכתף מצד פנים, וכמו"כ יש להוציא ב' חוטין המתפשטים לאורך הזרוע (ואחד מהם מתפשט עד לסוף היד).

25. וצריך שיהיה נקב ממש ולא סגי במחתך מקצת הצפורן, פמ"ג משב"ז סה, ד וראה דרכ"ת סקל"ז, ולענין דיעבד ראה בשו"ע סה, ח בהג"ה דיש אוסרים את חלק הרגל שבתוך הטלפיים (וראה דרכ"ת סק"מ דיש אוסרים אף שאר הרגל אם בשעת המליחה היו הטלפיים למטה כדרך שהבהמה עומדת בחייה).

26. סה, א.

1. וכן נהגו להשליך חלקים מסויימים מחמת מיאוס ואין איסור בדבר, ראה שו"ע סה, ד בהג"ה ובספרי הניקור.

2. והיינו דוקא כשרוצה לבשל את הבשר, אבל אם רוצה לצלותו א"צ לעשות ניקור באותם דברים האסורים משום דם דכח האש שואב את הדם אפי' בלא חיתוך, ויש שמצריכים לנקר חלק מהחוטין והקרומים אף לצלי ראה שו"ע סה, א. 3. ועל כן נמנעו רבים במהלך הדורות מלנקר את חלק האחוריים והעדיפו למכרו לנכרי.

4. לכתחילה צריך לנקר את הבשר תוך ג' ימים לשחיטה כדי שלא יתקשה החלב, ובדיעבד אין לאסור כ"כ הרמ"א סז, יח, ונח' הפוסקים אם ע"י שרייה במים מותר לכתחילה לנקר עד ג' ימים מהשרייה (כמו לענין מליחת הבשר) ע"ש בנח"צ ובדרכ"ת.

5. ולצלי א"צ מליחה כ"פ המחבר עו, א, והרמ"א בסעיף ב' כתב דלכתחילה נהגו להדיח וכן למלוח מעט זמן את הבשר אף לצלי.

6. ואם מלח את הבשר קודם הניקור פעמים שנאסר הבשר או חלק ממנו ויש בזה פרטים רבים.

7. כל מקום שהובא בדברינו דין מהגמ' או הראשון בסתם המכוון הוא לסוגיא דחלב חולין דף צב: - צג.

בס' העיטור נטה לומר שרק הקרום העליון שהוא אטום הוא הצריך חיתוך משא"כ קרום התחתון, וכ"ה לדינא בס' איסור והיתר (סי' כ') וקדמו בהלכות פסוקות לרב יהודאי גאון, אך ציין העיטור שבסדר הניקור הקדמון הצריך להסיר ב' הקרומין.

8. שו"ע סי' עא, א ושם בנו"כ

9. שו"ע שם ס"ג.

10. וכשהוא מולח כך את הראש צריך שיהיה מקום הנקב כלפי מטה כדי שיזוב הדם לחוץ ראה שו"ע סה, א.

11. סה, ד.

12. כ"כ בסדר הניקור הקדמון (הובא בטור סי' סה) להוציא המח מקדירת הגולגולת ולהסיר לגמרי ב' הקרומין, וכ"כ בד"מ (אות ח') שכן המנהג.

13. סה, א.

14. טושו"ע סה, א והם חוטי דלועא המוזכרים בגמ'.

15. בסדה"ג שבטור כתוב ליטול החוטין לגמרי, ומעיקר הדין בחוטין האסורים משום דם סגי בחיתוך (אפי' לכתחילה

בכלל קרומין האסורים מדרבנן (וכבר העיר הטור ס"י סה שהחכם המסדר סדה"נ החמיר בכמה דברים), וראה בד"מ שם חילוקים בדין הקרום הזה בין דקה לגסה, וכיום מסירין הכל.

45. למרות שחלב המכסה שוכן עליו כמו על הקרום הנ"ל, וראה מש"כ בזה בהל' ניקור לר"ן דף ל'.

46. שו"ע סד, יב.

47. ומה שמצינו בחז"ל שקראו לחלב שבעצמות האגן חלב הכסלים הוא משום סמיכות עצם זו לכסלים כאשר כתב היראים (ל"ת מז) וכן בס' העיטור.

48. הנקרא בפי הראשונים בשר אדום דק וזהו לרוב דקותו אף כלפי שכבות הכסלים שתחתיו, ובשל צבעו האדום יותר משאר הבשר. ונקרא ג"כ 'טרייפ' קאלנער' - הצוארון הטרף על שם שנזרק ואינו נאכל כאשר ידובר בזה להלן במקומו.

49. הנקרא כשר"ן קאלנער - הצוארון הכשר.

50. טעם איסורו הוא משום חלב המכסה את הקרב השוכן עליו (סה"ת ועוד), וי"א משום קצחו הדבוק בחלב הקילבוסת (ראב"ן סי' רפ"א), וי"א משום ששוכב ע"ג חלב הכסלים (תוס' הרא"ש חולין צג, א).

51. כן מתבאר למדקדק בדברי סדה"נ שבטור ור' בחי' המאירי חולין צג ובהלכ' ניקור להר"ן דף כז וע"ש בדבריו בענין חלב שתחת הקרום עב ולבן.

52. כ"כ הנצי"ב בשו"ת משיב דבר ח"ב סכ"א וכבר נמצא כן מפורש בארחות חיים סי' פה.

53. פרשתא י"ד דנדבה אות ג'.

54. ראה ספר לחם שערים ועיין בפי' הראב"ד בתו"כ שם שמנה את חלבי הדפנות ושייר חלב זה.

55. ר' תשו' מהר"י סאריזנה שבסוף שו"ת הרא"ש דפו"י שהאריך בטעמו, אמנם בשו"ת מהרשד"ם יו"ד סנ"ב כתב שבני ספרד נוהגים בו איסור כחלב גמור, ובחזו"א תשובות וגנזים ח"ג איתא דהעיקר כהמתירין.

56. הגה"ת סמ"ק.

57. בהל' ניקור לר"ן כ' שראה שאין מנקרין גיד זה ויש למחות ע"ז ומנהג קהילות רבות היה שלא לנקר אכן כיום נוהגין כהר"ן ויתכן שיש מקור לזה מדברי הרוקח שכ' להסיר חוטין מסמוך לביעי.

58. צג, א.

59. יתכן דזהו החלב המוזכר בדברי הר"מ (פ"ז ה"ט ובשו"ת הרמב"ם סי' רמב) שהוא החלב שתחת המתנים שאסר הש"ס.

60. ראה דרכ"ת סה, לז.

61. בה"ג.

62. בדין הקרום עצמו אי סגי ליה בגרירה או שאסור הוא נחלקו בו בראשו, כיום מסירין את אותו הקרום.

27. הנה אע"ג דאמרין בגמ' דמצד שמאל ישנם רק שני חוטים, נהגו לנקר ג' חוטין מכל צד מפני חשש טעות שלא יחליפו בין ימין לשמאל, כמו"כ נהגו לנקר אף את חוטי הצלע העשירית (שהיא הרביעית מהסוף) משום חשש טעות.

28. מטרת קיום החלב בגוף הבהמה הינו בשביל להגן על מערכת החוטים שבגוף וכן למנוע חיכוך האיברים זה בזה, ועל כן מאחרי חצר הכבד ששם האיזור חפשי בהעדר צלעות שלא כמו בחלק הקדמי ישנו החלב המגן על איברי הפנים ועל שרירי הבשר שבמתנים, כמו"כ יצוין שהחלב בטבעו נפרד הוא ונמס כחמאה, בשונה מהשומן שהוא צמיגי וגושי תמיד אף אחר הבישול ועל כן מטבע הדברים מתפשט החלב מחוץ לקרמו על פני האיברים השונים כפי שיבוא בפנים להלן.

29. ע"כ כשמנקרין הטרפס כשהוא מחובר לגוף יש שכתבו דליכא חשש זה וא"צ לכך.

30. וראה שו"ע ורמ"א סד, יג.

31. כתב הכרתי סד, יג דהקרום אינו אסור מצד עצמו רק מצד החלב הדבוק בו, אמנם דעת החכמ"א כלל כח ס"ה דהקרום אסור מצד עצמו.

32. גזירה אטו הקרום שעל צד הטחול, מרדכי סי' תרס.

33. כ"ה בסדה"נ שבטור, ובשו"ת דבר שמואל (אבוהב) סי' נז דן בטעם הדבר.

34. אבל חוטין הנמצאים באותו החלב אסורים רק מדרבנן, חולין צב, ב ושם ברש"י.

35. ראה בהגהת שו"ע סד, ט ובנו"כ די"א שמעיקר הדין העיקר כדעת ר' יואל דמתיר ונפק"מ לתערובות וכדו'.

36. ראה שו"ת התשב"ן ח"ד חוט המשולש טור ראשון סי' מח.

37. או"ה סי' כ'.

38. והר"מ פ"ז ממאכ"א ה"ו פי' דחלב דאייתרא הכוונה לצורת החלב דחלב זה עשוי כצורת חוט משוך (כ"כ הבי" סמ"ח בדעת הר"מ והו"ד בש"ך ובפר"ח שם, ועיין בכנה"ג ובערה"ש שם), וכתב הפמ"ג ריש סי' מ"ח דלפ"ז רוב החלב שמצד הפנימי של הקיבה אסור מדינא ע"ש.

39. י"א דחלב דאייתרא אסור מדינא וי"א דאסור ממנהג ראה שו"ע סד, יד ושם בהג"ה.

40. יראים סי' מז.

41. מפשטות דברי הרמ"א בהג"ה (סד, טו) נראה להתירו, ובכרו"פ כתב שנידון זה שנוי הוא במח' הראשונים ואכמ"ל.

42. ראה דברי הר"מ פ"ז ממאכ"א ה"ט.

43. ר' בדעת קדושים סי' סד שהראה לזה מקור בבה"ג וצייד דהוא דמדינא דגמ' לדעת הבה"ג, וכן נקט בהל' ניקור לר"ן בפי' סדה"נ שבטור (דלא כב"י שם) ויש סיוע לזה מס' העיטור כדעתו ואכמ"ל.

44. הוזכר בסדה"נ שבטור ואינו מדינא דגמ', מדלא הוזכר

82. שם, אמנם לכתחילה לא ימתין הרבה עד שיתייבש הבשר שאז המלח לא יוכל להפליט הדם כראוי לדעת הרא"ש (פרק כל הבשר סמ"ו).

83. כל זה מדברי השו"ע סט, ג.

84. כדאי' בגמ' דף קיג. מולחו יפה יפה. ושו"ע סט, ד.

85. ואפי' חתיכה עבה מאוד כדופן של בהמה סגי מב' צדדים וא"צ לחתוך עוביה, רשב"א הובא בש"ך ס"ק יט.

86. ט"ז ס"ק יג ע"ש.

87. סט, ד.

88. שו"ע סט, ד, עפ"י סוגיא דמנחות כא, א ולאפוקי מדעת הסוברים שצריך מליחה בשיעור עיבוד.

89. סט, ו.

90. מקור דברי הרמ"א בשערי דורא ומרדכי שנקטו דשיעור מליחה כשיעור צלייה, והוסיפו הראשונים דשיעורו הוא כשעה שלימה כדמצינו בצליית הפסח שאורכת כשעה כדאי' בפסחים נח.

91. שו"ע סט, טז וע"ע בהג"ה שם.

92. שו"ע סה, א סי' סח, ז ועוד.

93. י"א שפליטת הציר אורכת י"ב שעות וכן נוהגין לכתחילה, וי"א כ"ד שעות ובמקום הפסד מרובה סומכין ע"ז (רמ"א ע, ו).

94. שו"ע ע, א, ובאופן העיכוב נחלקו הראשונים אם ע"י פליטת הציר יפלט גם הדם הנבלע, או שהציר מונע בכלל את כניסת הדם לבשר כל זמן פליטת הציר, ראה שו"ע שם.

95. שו"ע סט, ה וע"ע שם בסעיף כ'.

96. מטרת הדחה זו היא כמובן בשביל להסיר הדם והמלח מן החתיכה אולם עוד מטרה ישנה בזה לסתום נקבי הפליטה לדעת הסוברים שכל מה שיוצא מן החתיכה ע"י המלח אפי' לאחר זמן רב זהו דם ממש ולא ציר (שו"ע סט, כ).

97. שו"ע סט, ז, והטעם בזה כ' הש"ך (ס"ק כז) בשם הרשב"א שהמים שוברים כח פליטת הבשר, ונמצא שאם יכניס את הבשר לתוך המים בלא שיסיר את הדם והמלח הם יחזרו ויבלעו בבשר.

98. שו"ע סט, ז, ומקור הדין מהגמ' דף קיג, א "ומדיחו יפה יפה".

99. כ"כ הפר"ח סק"ט והגר"א בדעת הרמ"א שם (ודלא כהש"ך), ובטעם שיעור ג"פ כ' בביאור הגר"א דהוא נלמד מהדחת הכרס של התמיד דבעין ג"פ כדאי' במס' תמיד.

100. שו"ע סט, יב.

101. דחיישין שלא יצא כל דמו בצלייה, והדם שנשאר בחתיכה מותר הוא כיון שלא פירש מן החתיכה כמשנ"ל בפתיחה, אך בבישול אסור דחיישי' שיצא הדם שנשאר ע"י הבישול, וכ"ז לכתחילה בלבד כמ"ש בשו"ע סי' ע"ג לגבי צליית הכבד.

63. כמה וכמה שיטות נאמרו בראשונים בכונת הש"ס בחוטין שבעוקן, (וכאן הזכרנו את שיטת היראים ומקורה נמצא בס' העיטור בשם ר"ח. והפוסקים דנו בסתירת הטוש"ע בהנך חוטים אם אסורים משום דם או משום חלב.

64. הו"ד בשו"ע בהג"ה סד, יג.

65. סדה"ג שבטור ועי' שו"ת מהר"ם מינץ סי' כה וכ"ה בב"י לדינא בסס"י סה.

66. כ, ד.

67. ראה דרכ"ת סה, לג, ועע"ש באו"ה דנהגו בכמה חומרות נוספות בניקור הביעי ואינם מדינא, והו"ד ברמ"א סה, ד.

68. ראה דברי רש"י צב, ב.

69. בהגה"ת הרמ"א סי' ק' כ' בשם או"ה שחלק הגיד האסור מה"ת הוא כאורך ד' אצבעות בשור הגדול, ב' אצבעות בכבש, ואצבע בטלה.

70. כ"ה בסמ"ג ודנו האחרונים מדוע אינו אסור עד סופו.

71. פוסקים, רוקח סי' תט.

72. חולין צא, א ושם ברש"י.

73. כריתות דף כ: ושם מבואר איזהו דם הנפש.

74. ודם שנתעורר לצאת ופירש בתוך הבשר מחיים כגון השובר מפרקתה של בהמה (קיג. ובשו"ע סז, ג) דינו כפירש (וע"ש דרך תיקון). ודם שפירש ממקום למקום באותה חתיכה לאחר מיתה ע"י מליחה שלא כתיקנה נחלקו בו המחבר והרמ"א (סט, יח) אם יש לו תקנה במליחה שוב.

75. אבל חוטי הדם שבבשר אסורים כיון שדם החוטין אינו קרוי מובלע והרי הוא ככנוס בכלי (טור רס"י סז כהסכמת כל הראשונים).

76. אמנם דעת הרמב"ם (פ"ו ה"ט וי"ב ממאכ"א) והרא"ה בבדק הבית (דף עג:) דכל שלא נצמת הדם ע"י חליטה דינו כדם שפירש, ומ"מ העיקר להלכה כמו שכתבנו בפנים וכדעת רוב הפוסקים.

77. חולין קיג.

78. כ"ה דעת ר"ן והי"א שהביא המרדכי, ראה ש"ך סי' ס"ט סק"א. עוד נאמרו בראשונים כמה וכמה טעמים להדחה זו ויש כמה נפק"מ ביניהם, ובפוסקים האריכו לדון עד כמה לחוש לכל שיטה לכתחילה ובדיעבד או במקום הפסד.

79. הגה"ת שו"ע סט, א והטעם בזה דמעיקר הדין נקטינן שטעם ההדחה היא להסיר הדם שבעין שנמצא על פני החתיכה, שמליחת הבשר אינה מועילה לדם בעין אלא לבלוע בתוך הבשר.

80. הגה"ת שו"ע סט, א, והטעם כנ"ל בשביל שיתרכך הבשר.

81. הגה"ת שו"ע שם. וטעם הדבר ומקורו מאו"ה הארוך סי' א' וכנראה הטעם הוא כפי שהמציאות מראה שפעמים נשאר הדם על פני הבשר וצריך פעולה להסירו.

109. הג"ה שם בשם י"א.
110. הכי איתא בגמ' (ק"ג, א) "אין מחזיקין דם בבני מעיים" ושם מעיים כולל את הנ"ל.
111. שו"ע עה, א, שכן דייק הרמב"ן את לשון הגמ' "אין מחזיקין בהן דם" ומשמע דאם יש בו אדמומית חיישי' לדם.
112. עה, א, ושורש הנידון האם הכרס היא בכלל בני מעיים.
113. הב"י הוכיח שקורקבן בכלל בני מעיים הוא ובנו"כ השיבו על ראיותיו, כמו"כ דנו מצד שנראה בהם אדמומיות כנ"ל.
114. רשב"א, ושו"ע שם.
115. שו"ע עה, ג.
116. לכתחילה אין למלוח העצמות עם שאר בשר (הגה"ת שו"ע עה, ג), אבל עם בשר שלהם מולחים לכתחילה, ש"ך שם.
117. שו"ע סי' עא, א.
118. שו"ע סז, ד.
119. שו"ע עו, א-ב ולדעת הרא"ש וש"ר אף שורף את הדם הנשאב, ונפק"מ שא"צ להדיח הבשר אחר צלייתו (שו"ע וש"ך שם).
120. כ"כ רש"י עפ"י הגי' בגמ' מנחות כא.

102. ובפוסקים דנו בבשר קפוא האם ההקפאה מעכבת את תהליך ייבוש הדם (עי' פ"ת סוף ס"ק כח).
103. ברמ"א עה, א הביא דיש מחמירים שלא לבשל את הלב אלא לצלותו שמא ישכח לקורעו ויאסר הלב מפני הדם הכנוס שבתוכו (דרך בדרך צליה אינו נאסר בדיעבד אם לא קרעו), ועי' בנו"כ שאין נוהגין כן. הש"ך סי' עב סק"ב הביא דברי התשב"ץ שכתב "ואינו אוכל לב עוף אע"פ שהספר אינו מזכיר אלא לב בהמה שקשה לשכחה מ"מ כמו"כ מונע אני מלב עוף".
104. וכשי' רש"י דמדינא אין מליחה מועילה לכבד להוציא כל דמו, משא"כ לר"ת כל הסוגיא דכבד איירי בבישול בלא מליחה ומליחה ודאי מועילה, ובדיעבד באופנים מסויימים סמכין על דעת ר"ת (ראה בנו"כ עג, א).
105. שו"ע עג, א, ואע"ג דאיתא במתני' תרומות י,יא דהכבד אוסרת ואינה נאסרת (דכיון דטרודה לפלוט דם שבה אינה בולעת דם היוצא ממנה) מ"מ לכתחילה אין לבשל את הכבד בקדירה ראה הטעם בט"ז סק"ג ובפמ"ג שם, ובדיעבד דעת המחבר שם נוטה להיתר והרמ"א כ' דנהגו להחמיר.
106. ראה שו"ע עג, ג ושם בהג"ה ובט"ז (ואם רוצה לבשלו אחר הצליה עיין בפמ"ג משב"ז סק"ה אם צריך לקרעו).
107. רמ"א עג, ה.
108. שו"ע עד, א.

פרק ה

מצות נתינת זרוע לחיים וקיבה לכהן

פרק ה

מצות נתינת זרוע לחיים וקיבה לכהן

למי נותנים את המתנות

ה. צריך הישראל לתת את המתנות לכהן חבר ולא לכהן עם הארץ, ואם אין שם במקומו כהן חבר¹⁴ יתן לכהן עם הארץ ולא ימתין כדי ליתנו לחבר (ואם הכהן העם הארץ הוא קרובו י"א שהוא קודם אפי' לכהן ת"ח¹⁵), ואם אין שם כהן כלל ישום המתנה בדמים ויקח המתנות לעצמו ויתן הדמים לכהן לכשיזדמן לו.¹⁶

ו. כמו"כ יכול הישראל לתת מתנותיו לכהנת,¹⁷ וכן יכול לתת המתנות לישראל אחר הנשוי לכהנת, שזוכה במתנות מכח אשתו¹⁸ (ואפי' בלא ידיעת אשתו¹⁹).

ז. ואם אין כאן כהן גדול בשנים, כ' הפר"ח²⁰ שיכול לקיים המצוה ע"י נתינת המתנות לכהן קטן, ורבים חולקים עליו²¹.

ח. לוי שתפס מתנות מן הישראל פסק הב"ח שאין מוציאין מידו, והש"ך²² חולק עליו²³, ודעת רוב הפוסקים כהש"ך.

ט. כתב השו"ע²⁴ מתנות נוהגות בכל מקום בין בארץ בין בחו"ל וכו', ויש מי שאומר שאינן נוהגות בחו"ל וכן נהגו,²⁵ ומ"מ כתבו האחרונים שניתן לקיים המצוה אף בחו"ל ולא מחזי כיוהרא.²⁶

מצוות נתינת זרוע לחיים וקיבה לכהן¹

א. השוחט בהמת חולין צריך לתת הזרוע הלחיים והקיבה לכהן והם נקראים מתנות, ונסדר פרטי דיניהם בקצרה.

ב. הגמ' בחולין קלב, ב אומרת א"ר יוחנן כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאילו אוכל טבלים ולית הלכתא כוותיה, אמנם דעת התוס'² שדוקא במה שאמר ר' יוחנן דכאילו אוכל טבלים אין הלכה כמותו אבל איסור ודאי שיש, אמנם רוב הפוסקים חולקים על דבריהם וסוברים שאין בזה איסור כלל³, ומ"מ כתב השו"ע⁴ שמצוה להפריש את המתנות מיד.⁵

ג. חיוב מתנות הוא רק בבהמה כשירה, אבל בחיה ועוף אין חיוב מתנות,⁶ והוא שתימצא ראויה לאכילה אבל אם נמצאת טריפה ליכא חיוב מתנות⁷, ואם נמצאת ספק טריפה או טריפה מחמת חומרא דרבנן ראה הערה⁸.

החייבים במתנות

ד. אין חייב במתנות אלא ישראל אבל הכהן או הכהנת⁹ פטורים מן המתנות, וכן הלוי¹⁰ או הלויה פטורים מן המתנות מספק,¹¹ ואפי' ישראל השותף עם הכהן או עם הלוי בבהמה הרי הוא פטור מלתת חלקו לכהן¹², ואם יש לכהן או ללוי חלק בזרוע בלבד, הרי הישראל פטור מן הזרוע וחייב בשאר המתנות, ואם היתה הזרוע כולה של הישראל בלבד הרי זה חייב ליתנה לכהן, אע"פ ששאר הבהמה היתה שייכת לכהן¹³.

פירוט המתנות הניתנות לכהן

י. הזרוע היא ב' פרקים עליונים²⁷ של יד ימין²⁸.
ונחלקו הראשונים אם צריך ליתן אף את העור²⁹
(והצמר) שע"ג הזרוע, וכ' הדרכי תשובה³⁰ שמספק
אין צריך ליתן את העור, וכתב שכן המנהג
בירושלים, ואם היה מנהג המקום לבשל הזרוע
ברותחין עם העור ולאוכלו כך עם עורו, צריך לתת
הזרוע עם העור לכ"ע.

חיתוך הזרוע מגוף הבהמה

304

304א

305א

זרוע ימין הניתנת לכהן

305

זרוע ימין הניתנת לכהן

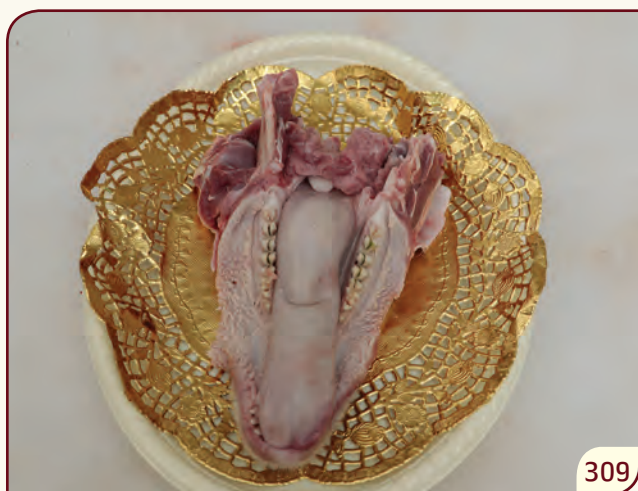
יא. הלחיים הם הלחי התחתונה הימנית והשמאלית³¹, ונותנם עם הלשון³², וחותר עד פיקה של גרגרת דהיינו עד טבעת הגדולה³³ ואין הטבעת הגדולה בכלל³⁴, ונותנם עם העור והצמר שבראשי כבשים והשיער שבראשי תישים.

הפרדת לחי התחתונה מן העליונה

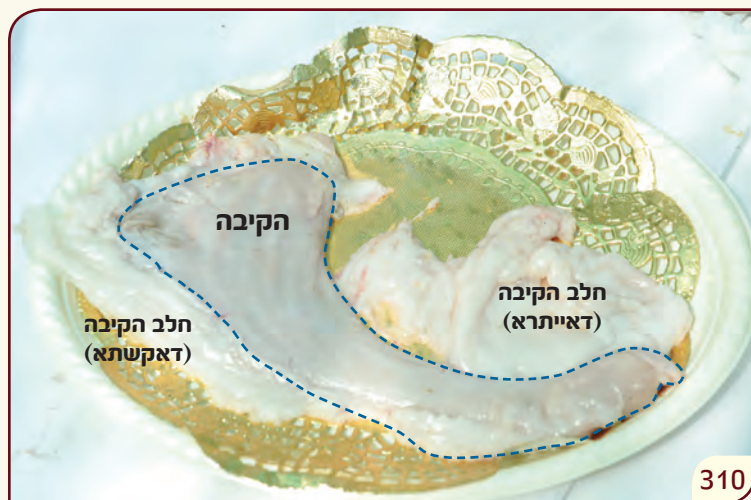
הפרדת לחי התחתונה מן העליונה

לחי התחתון הניתן לכהן כולל הלשון

לחי התחתון הניתן לכהן כולל הלשון

הקיבה עם חלב הקיבה

יב. הקיבה צורתה כצורת קשת, מצדה האחד היא מחוברת להמסס, ומצדה השני יוצא ונמשך המעי הדק, ונותנה לכהן עם החלב שמצדה החיצון ועם החלב³⁵ שמצדה הפנימי (דאקשתא ודאייתרא), ואם נהגו הכהנים לוותר על החלב ולהניחו לבעלים אין צריך ליתנו להם.³⁶

יג. אם רצה לתת את כל המתנות לכהן אחד נותן³⁷, ואם רצה לחלקם לכמה כהנים³⁸, נותן את הזרוע לאחד ואת הקיבה לאחד ואת הלחיים לשנים³⁹, ובשור הגדול יכול לחלק הזרוע לשני כהנים לכל אחד פרק אחד⁴⁰, וי"א שבשור הגדול יכול לחלק את הזרוע אף לג' כהנים ויותר.⁴¹

יד. אין מברכים על מצוה זו כשם שאין מברכים על שאר מצוות מתנות כהונה⁴², וראה הגהות יד אפרים⁴³ שדעת כמה פוסקים דיש לברך על מצוה זו.⁴⁴

כתוב בתוספת מעשה רב אות כ"ו, דהגר"א ציוה לכהן המקבל לשאת את המתנות בידו בפרהסיא כדי שיתפרסם הדבר.

דינים נוספים במצות המתנות

טו. חובה על השוחט לדאוג ולטרוח עבור קיום נתינת המתנות לכהן, שאם בא הכהן אל השוחט ואמר לו שיתן לו המתנות כי כן ציוה בעל הבהמה, צריך השוחט לטרוח⁴⁵ ולברר אצל בעה"ב אם כן ציוה ואינו יכול לומר לכהן לאו בעל דברים דידי את.⁴⁶

טז. אין לכהן לבקש מישראל שיתן לו את המתנות (וכ"ש שאסור לחטפן בכח אפי' אם יתרוצו הבעלים לבסוף), ואפי' אם רוצה הישראל לתת לו ואין מספיק מתנות לכל הכהנים⁴⁷, הצנועין מושכין את ידיהם ואינם נוטלים⁴⁸, ואם ביקש בעה"ב ליתן לו לכהן בדרך כבוד יטלם, וכן אם צריך לפרסם עצמו שהוא כהן יטלם.

יז. המתנות אין בהם קדושה, ואם רצה הכהן למכרם לישראל או אפי' לגוי יכול למכרם, וכן רשאי להאכילם לכלבים⁴⁹ ואם אוכלם בעצמו, יאכלם דרך גדולה וכבוד, ויכול לאכלם בכל ענין שערב עליו המאכל, ואם כל הטעמים שוים אצלו יאכלם דרך צלי ובחרדל שהוא דרך גדולה.⁵⁰

יח. המזיק מתנות כהנים או אפי' אכלן בעצמו פטור מלשלם דמיהן, אמנם אם רצה לצאת ידי שמים משלם דמיהם לאיזה כהן שירצה.⁵¹

יט. הגמ' ביבמות סג, באומרת שבעוון שאין נותנים מתנות זרוע לחיים וקיבה לכהן הגוים גוזרים על הבשר שלא יאכלו ישראל בשר שחוטה.

מעמד נתינת המתנות לכהן - בכינוסי מכון תורת הקרבנות

311

הגר"י אזרחי שליט"א נותן את המתנות לגרב"צ קוק שליט"א
(כינוס תורת הקרבנות ניסן תשע"ח)

313

הגר"י רפפורט שליט"א עם המתנות
(כינוס תורת הקרבנות ניסן תשע"ו)

312

הגר"ש שטיינמן שליט"א נותן את המתנות לגר"ד כהן שליט"א
(כינוס תורת הקרבנות ניסן תשע"ח)

מקורות ומראי מקומות לעיון לפרק ה

11. חולין קלא, ב (ואם תפס הכהן מן הלוי פסק המחבר סכ"ג דאין מוציאין מידו והרמ"א כ' דיש חולקין, וע"ש בש"ך דאפי' הסוברים בעלמא דתקפו כהן מוציאין מידו הכא מצי סברי דאין מוציאין מידו),

12. ואם הוא שוחט השוחט בהמותיו כדי למכרם לאחרים גזרו ביה חכמים כמבואר בגמ' קלב, ב וראה שו"ע סכ"ד.

13. חולין קלב, ב.

14. אפי' הוא במקום קרוב, (פ"ת סק"ב).

15. דרכ"ת סקל"ט.

16. אבל אם יש כהן לא מהניא האי עצה ואין לשומו בדמים, דצריך לתת המתנות ולא דמיהם, פ"ת סק"ד, וראה דברי הפר"ח סקט"ז שכתב לפקפק על מנהג העולם וכן ראה דרכ"ת סקנ"ט.

17. כן פסקין בגמ' קלב, א, וראה פ"ת סק"ג דאם יש כהן חבר וכהנת אשת חבר שקולין הם ויתן למי שירצה.

18. ומ"מ כ' המחזיק ברכה אות ט"ז הו"ד בדרכ"ת סקנ"א דישראל הנשוי לכהנת ורצה לקיים את המצוה ולתת המתנות לכהן אחר הר"ז קיים את המצוה.

19. דרכ"ת סקי"ג, ואם האשה גילתה דעתה דלא ניח"ל בכך ראה דרכ"ת סקמ"ט.

20. בקו' מים חיים ס"ד

21. ראה יד אפרים סעיף ז' ובדרכ"ת סקפ"ז וכן בקצה"ח ובנתה"מ סי' רמ"ג ואכמ"ל.

22. סקי"ב.

23. דלא מספק"ל בגמ' רק אם הלוי חייב במתנות בבהמת עצמו או פטור, אבל לכ"ע אין לו זכות לקבל המתנות, ועיין דרכ"ת ס"ק קל"ט שהפוסקים נו"נ בדיון זה ודעת רוב הפוסקים כדעת הש"ך.

24. סכ"א.

25. דגמרינן נתינה נתינה מתרומה שאינה נוהגת אלא בארץ ראה סוגיית הגמ' חולין קלו, א-ב ושם ברש"י (וכ' המנ"ח ס"ס תק"ו דלפ"ז אף בא"י אינו אלא מדרבנן לפמש"כ הר"מ דתרו"מ בזה"ז אינם אלא מדרבנן וכ"כ החזו"א שביעית ב, (ו).

26. ראה פ"ת סק"ח.

1. כתב האר"י ז"ל בהקדמה לשער המצוות "ודע כי בהיות האדם מחפש ומקיים המצוות שאינם נוהגות תדיר כמו מצות זרוע לחיים וקיבה, גורם אל השראת רוח הקודש אל האדם להשיג ידיעה וחכמה ובפרט ביום ההוא עצמו שקיים איזו מצוה מהם".

2. קלא, א בד"ה הכי.

3. ראה פר"ח סא, ובמחזיק ברכה אות ד' שם.

4. סא, ה.

5. וכ' המחזיק ברכה אות ה' דהמקור לכך מדברי הגמ' לעיל לו, ב דיחזקאל הנביא לא היה אוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה וכ"נ מדברי הגר"א שם, ובדרכ"ת סקכ"ד כ' דטעמא משום זריזין מקדימין למצוות וי"א משום בל תאחר.

6. ובכלאים הבא מן הבהמה ומן החיה ראה דברי הגמ' עט, ב ובשו"ע סעיפים יז-יח.

7. ראה מחזיק ברכה אות ו' דיש מי שלמד בדעת הר"מ דאף בטרפה איכא חיוב מתנות.

8. כ' הש"ך סק"ג דאם נמצאת ספק טריפה פטור ממתנות משום דהממע"ה, ולעיל בסי' נז, ז כ' דאם תפס הכהן אין מוציאין מידו, וכ' הפמ"ג שם דדבריו צ"ע, דכיוון דסו"ס הבהמה אינה ראויה לאכילה מספק למה יהיה חיוב מתנות, ואם נמצאה טריפה מחמת חומרא דרבנן נח' בה גדולי הפוסקים דדעת הפר"ח סקי"א דפטור ממתנות לפי שאין ראוי לכהן, והפר"ת סק"ד והפמ"ג משב"ז סק"ח חולקים, ועיין בזה ביד אפרים, וכ' הדרכ"ת סקכ"ח דהוא ספיקא דדינא וא"צ לתת ואם תפס הכהן אין מוציאין מידו. ועע"ש בדרכ"ת גבי שוחט אשכנזי שנמצאת הבהמה טריפה אליבא דהרמ"א וכשירה אליבא דהב"י אם חייב ליתן לכהן ספרדי וכן בהיפך, ושם בסק"ל הביא דברי הפמ"ג דאם איכא ספ"ס להתיר הבהמה חייב הבעלים במתנות ואינו יכול לטעון דלענין חיוב מתנות אין מוציאין ממון ע"י ספ"ס, דכיוון דהכשרנו את הבהמה לאכילה עליו להביא מתנותיה.

9. וכן ישראל הנשוי לכהנת פטור מן המתנות, אבל ישראל הנשוי ללויה חייב במתנות כ"פ הפר"ח סקל"ג הו"ד בדרכ"ת ס"ק קל"ו.

10. והפמ"ג שפ"ד סקי"ב נסתפק בכהן חלל אם דינו עכ"פ כליו ופטור מספק או דגרע מלוי, ועין מל"מ בכורים ט, ב דכהן חלל גרע מלוי (אבל כהן בע"מ דינו ככהן לדיון המתנות).

לכהן א' מביא רעב לעולם, הני מילי כשנותן לו הכל בדרך קבע, אבל באקראי רשאי לתת כל מתנותיו לכהן א', פר"ח סקט"ו ושאר אחרונים.

38. וכ' הדרכ"ת סקנ"ה דבגדי קטן צריך לתת כל המתנות לכהן א', דאם יחלקם לכמה כהנים לא יהיה בהם שיעור נתינה חשובה לכל אחד.

39. לחי אחד לכל א' וחצי הלשון עמו, פר"ח סקי"ד.

40. שו"ע ס"ט.

41. ראה פר"ח סקט"ו ודרכ"ת סקנ"ז.

42. ראה פר"ח סק"א בשם תשו' הרשב"א.

43. ריש סימן ס"א.

44. וכן איתא במעשה רב סק"ה דהגאון היה מברך ברכת המצוות וברכת שהחיינו.

45. וראה ספר תורת רבינו שמואל מסלנט ח"א דדעת הגרש"ס דאם השוחט הוא כהן או לוי אף שהבהמה אינה שלו, הבעלים פטורים ממתנות כיוון שעיקר המצוה מוטלת על השוחט, ובעל האדר"ת נתוכח עמו (אלא שהעיר דאולי יש לשוחט קנין בבהמה משום דאומן קונה בשבח כלי ע"ש).

46. שו"ע סכ"ח, ואסמכוהו רבנן אקרא דמאת זובחי הזבח, ע"ש בט"ז.

47. ואם יש מספיק מתנות לכל הכהנים מבואר דאף הצנועים נוטלים, אמנם יעויין בדרכ"ת סקע"א מש"כ לפקפק בזה ע"פ דברי המהר"י קורקוס.

48. שו"ע סי"א וט"ז סקי"ג.

49. שו"ע סי"ג ועין בש"ך סק"ה בשם מהרש"ל.

50. שו"ע סי"ב.

51. כ"פ המחבר סט"ו כדברי התוס' והרא"ש ודלא כהר"ן שכ' דאפי' לצאת יד"ש אינו צריך.

27. ודעת הר"מ בפיהמ"ש דנותן לכהן ב' פרקים התחתונים דהיינו מחיבור עצם האמצעית בעצם העליונה עד סמוך לפרסת היד, ודעת הגר"א במעשה רב דזרוע הוא רק פרק האמצעי ולמעשה החמיר כהשו"ע ליתן ב' פרקים, וראה דרכ"ת סק"י.

28. מן הארכובה התחתונה הנמכרת עם הראש ועד הכתף, שו"ע ס"ב.

29. ולהך פוסקים צריך ליתנו עם עורו ולא להפשיט את העור וליתנו בנפרד, אא"כ מנהג המקום שלא לאכול הזרוע כלל עם העור שאז יכול להפשיטו וליתנו בנפרד פר"ח סק"ז.

30. סקי"ז.

31. ולכן נשנו בלשון רבים ודלא כהתרגום יונתן דברים יח, ג שתרגם דלחיים היינו לחי עליון ותחתון, ראה פר"ח סק"ד ודרכ"ת סקי"ג.

32. שו"ע ס"ג וראה בהגר"א שהביא לזה מקור מן הגמ' קלג, א.

33. כן פי' רוב המפרשים, ורש"י פירש דפיקה של גרגרת היינו שיפוי כובע וכ' הפר"ח סק"ה דלדינא ליכא נפ"מ, כי דעת רש"י דהפיקה בכלל וגמצא דחותך עד טבעת הגדולה, וע"ע במלחמות ס"פ הזרוע דהרי"ף יש לו שיטה אחרת בזה ולפ"ד חותך רק עד השיפוי כובע ע"ש.

34. שו"ע שם.

35. וראה דרכ"ת סקי"ט אם צריך לתת ג"כ את הנוזל שבתוך הקיבה.

36. שו"ע ס"ד, וכ' הט"ז סק"ז דכמו"כ אם מנהג הכהנים לוותר על העור וצמר שבראש א"צ ליתנו להם, ובמקום שהמנהג לוותר כ' הדרכ"ת סק"כ שאין הכהן המקבל את המתנות יכול לומר איני מוותר.

37. ואע"ג דאמרינן בגמ' עירובין סג, א דכל הנותן מתנותיו

נספחים

נספח א

קיום מצות ראשית הגז

מתוך הספר "אלא ד' אמות"

נספח ב

תמונות נוספות הקשורות למסכת חולין

נספח א

קיום מצות ראשית הגז ע"י מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א

נספח ב

תמונות נוספות הקשורות למסכת חולין

316

חיתוך האליה מן הכבש

317

חתיכת האליה (עד מקום שהכליות יועצות ראה להלן בסמוך)

318

נתינת האליה בקערת האימורין

314

חולין יא, א - ראש העולה כאשר בית השחיטה נמצא למעלה (ובמרכזו בולט הקנה).

מכיוון שבית השחיטה מלוכלך בדם צריך לתת עליו את הפדר שהוא החלב המכסה את הקרב, שמראהו כמראה מפה לבנה.

315

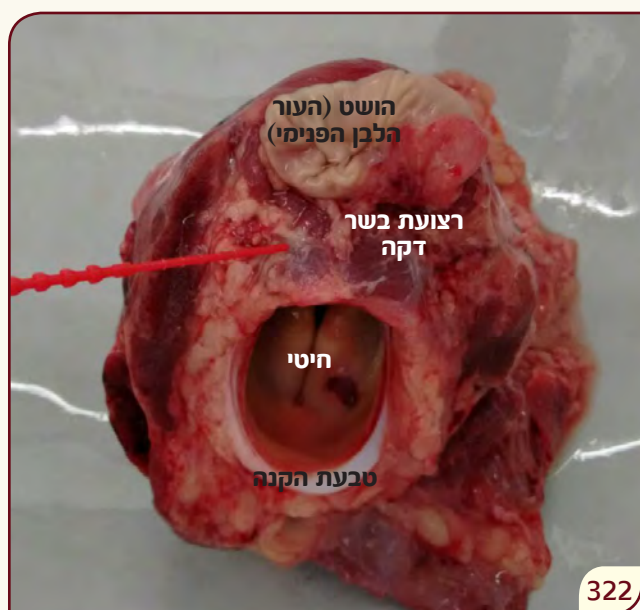
הפדר (החלב המכסה את הקרב) הניתן על ראש העולה. (תמונות נוספות של חלב המכסה הובאו בפרק ד' לגבי חלבי הקרב)

שתי הכליות: כליה ימנית (1) וכליה שמאלית (2)

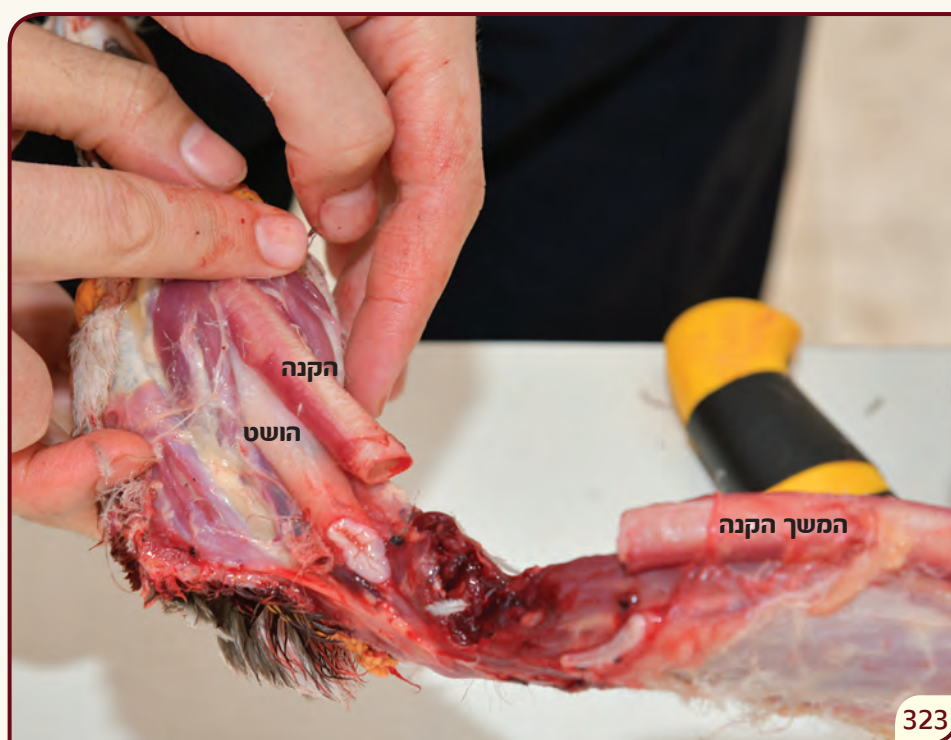
חולין יא, א מקום שהכליות יועצות
בתמונה ניתן לראות כיצד שתי הכליות (המונחות על כף היד) מחופות בחלב רב ותלויות בחלל הגוף בתחילת מקום הצלעות הגדולות, אמנם מקום חיבורם בגוף הוא למעלה משם במקום תחילת הצלעות הקטנות (שהוא בערך עד היכן שמתפשט חלב הכליות) ושם הוא מקום שהכליות יועצות ועד לשם יש לחתוך את חתיכת האליה בכבשים (ראה פירוש מרן הח"ח לתו"כ פ"ט טדנדבה)

מראה הקנה והושט בסמוך למקום החיטי

שחיטה מלמטה למעלה כשהבהמה עומדת

323

סימני העוף - בדיעבד מספיק לשחוט רוב סימן אחד
בעוף דהיינו רוב הקנה או רוב הושט

325

חולין מד, א - נעקר הקנה מן מקום חיבורו בבשר

324

חיבור הסימנים בלחי העוף - כובע הקנה מסומן באות א'

חזה הבהמה עם ב' צלעות קדמיות מימין ומשמאל

חולין מה, א איזהו חזה וכו' - חזה הבהמה עם ב' צלעות קדמיות מימין ומשמאל

חולין מו, ב מייתין מתכילתא דמיא פשורי וכו'

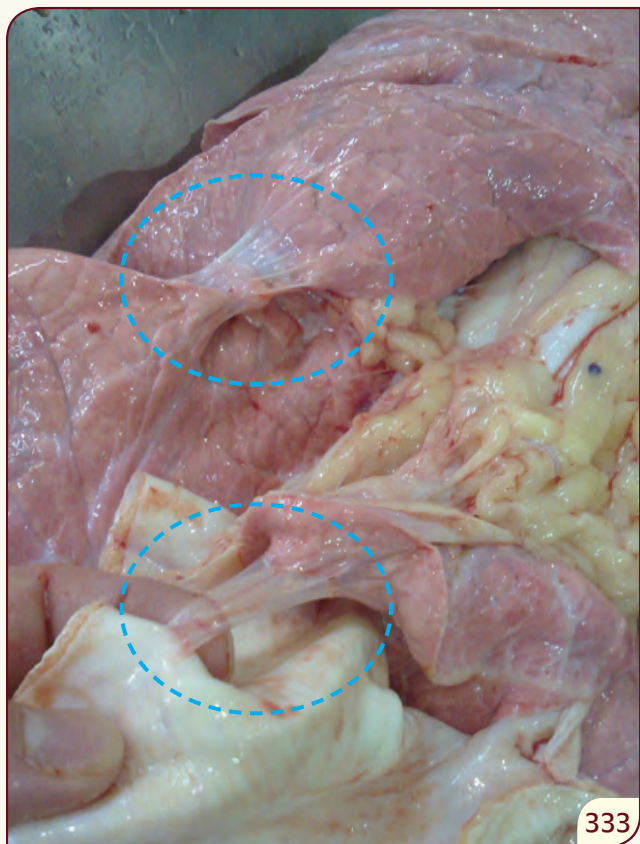
חזה הבהמה עם ב' צלעות מימין ומשמאל

סירכא מאונא לאונא שלא כסדרן

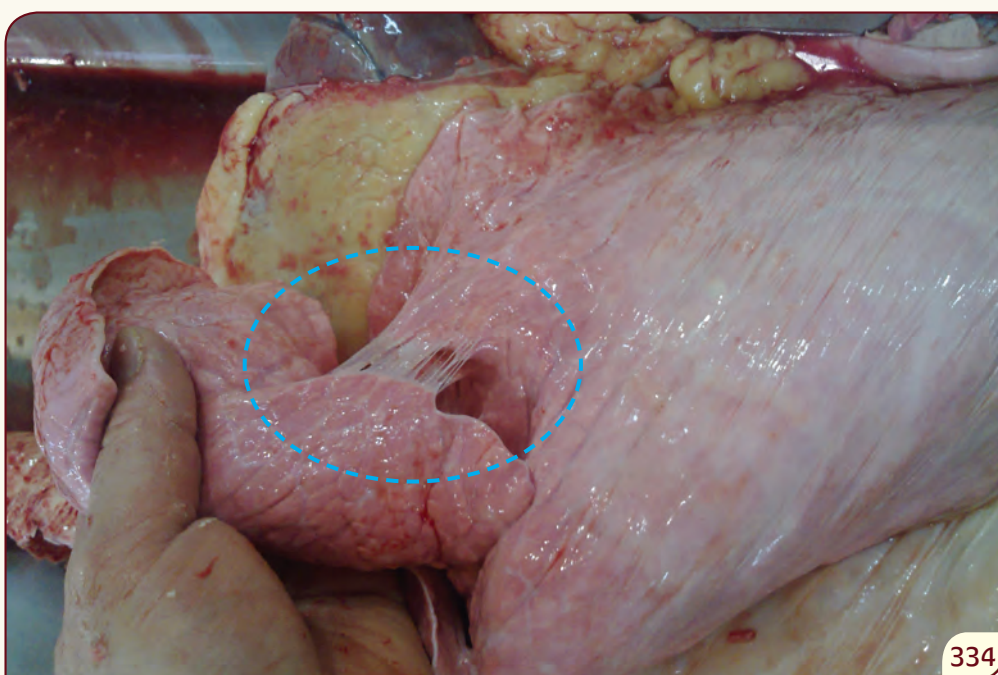
נחסר מבשר המוח

סירכות בריאה (מסומנות בעיגול)

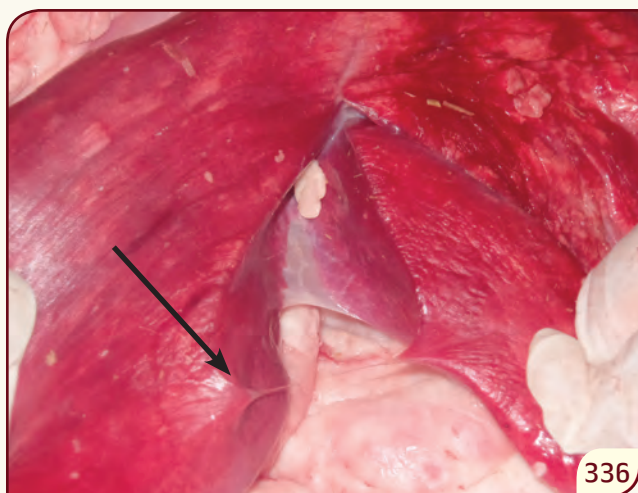

סירכא שלא כסדרן מאונא האמצעית של צד ימין
לאומא ימין (ניתן להבחין באונא התחתונה של צד
ימין מתחת לסירכא)

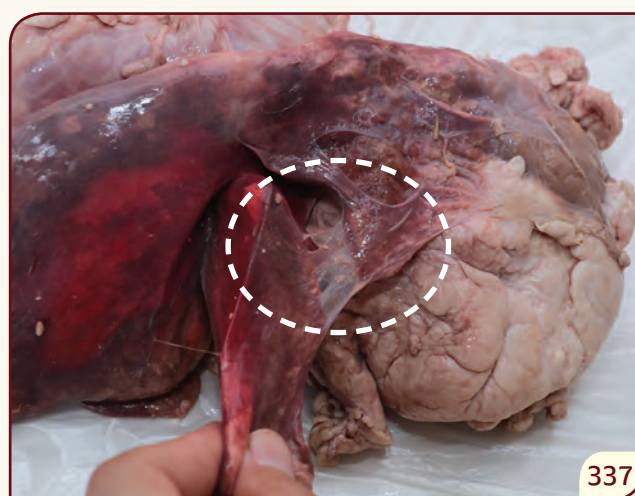

סירכא בריאה

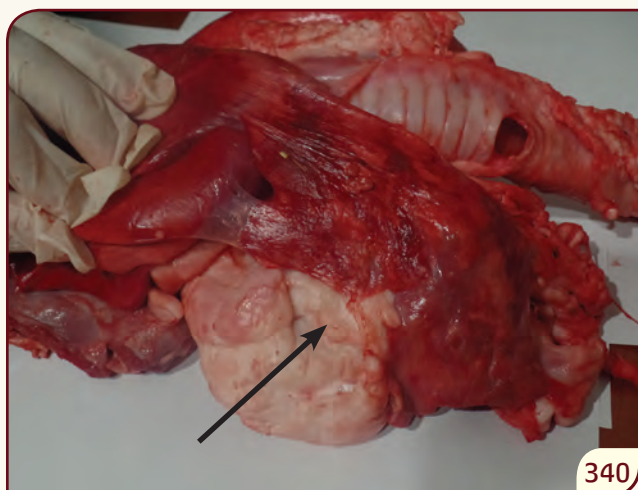
סירכא דקה מהאונא לאומא ימין

סירכא עם חלון מאונא לאונא

אונא הסרוכה לשומן הלב

בדיקת הסירכות הנוהגת כיום

כיום נהגו לבדוק הסירכות על ידי קילופן מן הריאה בזהירות ואחר כך בודקים את הריאה במים, בדיקה זו נזכרת בספר בית דוד (סל"ט ח"ו יסוד הבית סק"ו) ע"ש שהרבה חכמים הרעישו ועוררו על מנהג זה והרבה לימדו זכות על המנהג הנ"ל.

342

הבודק מקלף בזהירות את הסירכא מן הריאה

341

ריאה שנמצאו בה סירכות

344

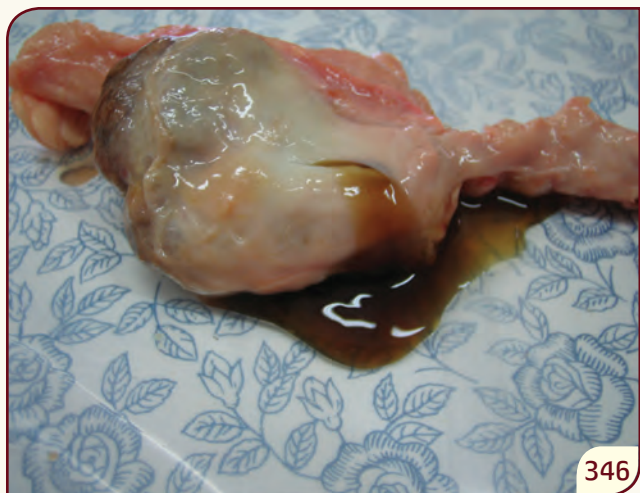
הבודק ממלא את כף ידו במים ובודק את הריאה (כשהיא מנופחת) במקום שהיתה שם הסירכא לראות אם יבצבצו המים (מה שיעיד על נקב בריאה).

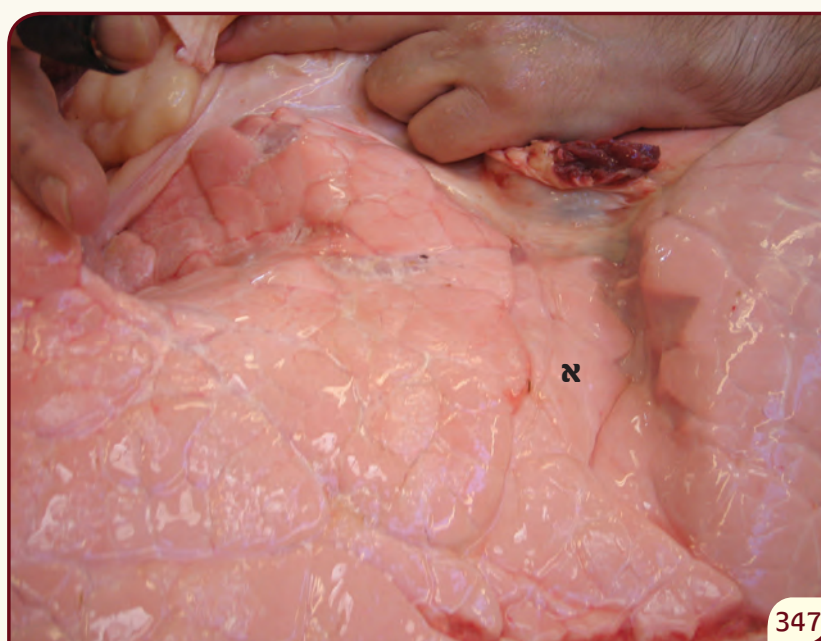
343

הבודק מסיים לקלף את הסירכא

בועה בריאה עם מים סרוחים

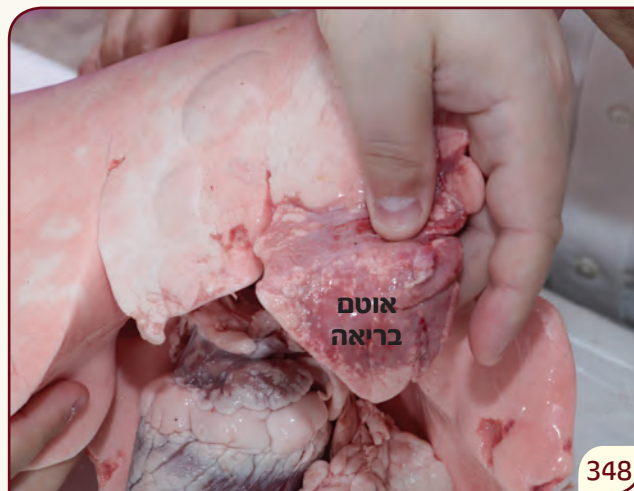
(לדעת השו"ע לז, א בועה כזו מטריפה את הבהמה, והרמ"א שם מכשיר)

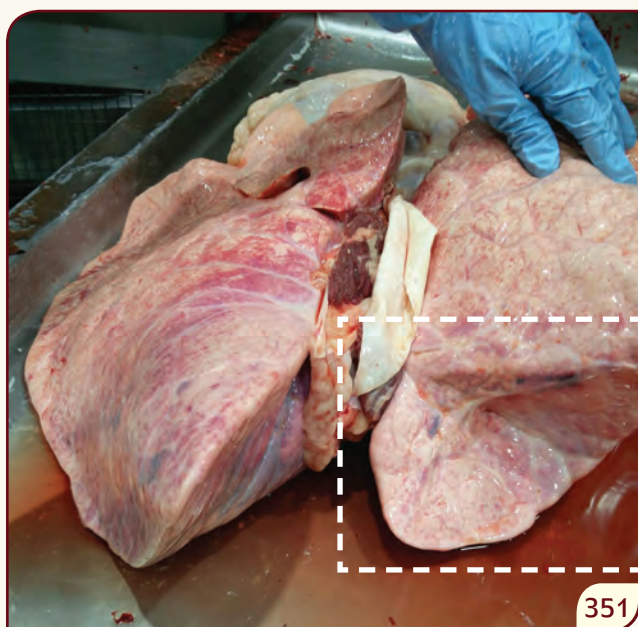
העינוניתא דורדא חסירה (השו"ע לה, ב מכשיר והרמ"א מטרף)
- מקום הורדא רגיל להמצא בחריץ המסומן באות א'

צורת בדיקת הריאה במקרה של אוטם נעשית ע"י חיתוך באונא על מנת לגלות את הסימפונות

חולין מז, ב אוטם בריאה - האונא הימנית העליונה אינה מתנפחת כמו שצריך

חולין מז, ב - חסרון בריאה (ראה תוס'), דעת רוב הפוסקים דהבהמה כשירה ודעת הר"מ דהבהמה טריפה והובאו ב' הדעות בשו"ע לו, ח, ודעת הרמ"א שם דאם החסרון הוא כצורת כ"ף פשוטה (דהיינו כצורה זו - ך) הבהמה כשירה, ואם החסרון כצורת כ"ף כפופה (כ) פעמים שהבהמה טריפה ע"ש. בתמונה שלפנינו נראה חסרון בצורת כ"ף פשוטה (ך).

לאחר מכן יש לחזור ולנפח את הריאה ואם יצאה מוגלא מן הסמפונות הבהמה כשירה כיוון שנתברר שהמוגלא היא שמנעה מן האויר להכנס אל האונא והמוגלא עצמה אינה סיבה להטריף את הבהמה - ניתן לראות בתמונה יציאת מוגלא מן הסמפונות

חולין מח, ב טינרי טינרי (מוגלא שנעשתה קשה כסלע) - אע"פ שבועא הנמצאת בשפולי ריאה הבהמה טריפה, טינרי הנמצא בשפולי ריאה הבהמה כשירה, ראה שו"ע לז, ד.

חולין מט, א 'מורנא' - נקב בריאה הנעשה ע"י תולעת (ראה פרטי הלכה זו בשו"ע לו, ה ושם בנו"כ מתי תולין שנעשה הנקב ע"י התולעת לאחר שחיטה ומכשירין את הבהמה)

סירכא היוצאת מן הטינרי - אם היתה זו סירכא תלויה (דהיינו סירכא שאינה מחוברת במקום אחר בריאה) היתה הבהמה כשירה
(ואע"ג דסירכא תלויה היוצאת מן הבועה הבהמה טריפה כמבואר בשו"ע לז, ב, סירכא תלויה היוצאת מן הטינרי כשירה, שו"ע לט, ח בהג"ה)

ניתוח כרס הבהמה עבור הוצאת גזים המצטברים בכרס

358

המומחה מכניס דוקרן דק אל תוך חלל הבהמה על מנת לעשות חור בדופן הכרס.

357

חולין נ, ב כרס הפנימית שניקבה - במקומות רבים בעולם שכיח מאוד ניתוח הכרס בבהמה על מנת לשחרר גזים המצטברים בתוך הכרס.

ניתוח מסוג הנ"ל משאיר צלקת הניכרת על דופן הכרס מבחוץ, ואם נמצא בבדיקה צלקת על הכרס המעידה על ניתוח יש להטריף את הבהמה

359

אחר עשיית החור משתחררים הגזים לחוץ ואיתם יוצאים גם נוזלים הנמצאים בכרס.

362

עור שתחת האליה (מסומן באות א')

361

עור בית הפרסות

363

חולין נז, א מכניס ידו לפנים ובודק - הכנסת האצבע אל תוך חלל הפה ודחיקת האצבע בכח על מנת לבדוק אם יבצבץ המוח לחוץ מה שיעיד על קיומו של נקב בקרום המוח ויהיה העוף טרף.

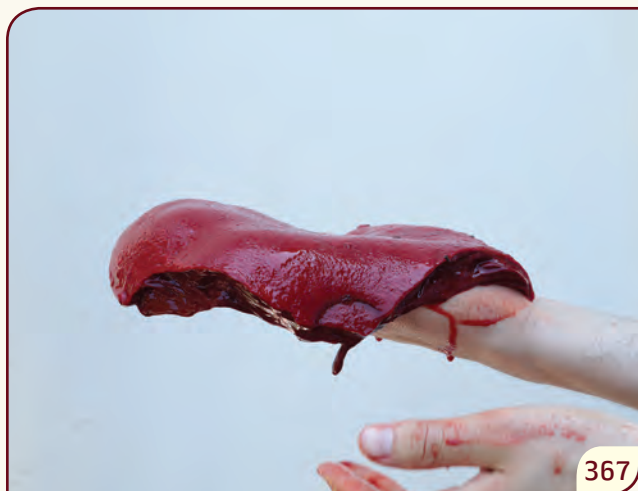
364

חולין נז, א יש לו וישנה כעלה של וורד בין אגפים - ניתן לראות את ריאת העוף ואת מקומה על גבי צלעות העוף העוטפות את הריאה ומגינות עליה.

365

דם שעל הסכין גוררו - להלכה אם יש דם אחר הראוי למצות כיסוי אין צורך לגרור את הדם שעל הסכין.

חתיכת דם קרוש

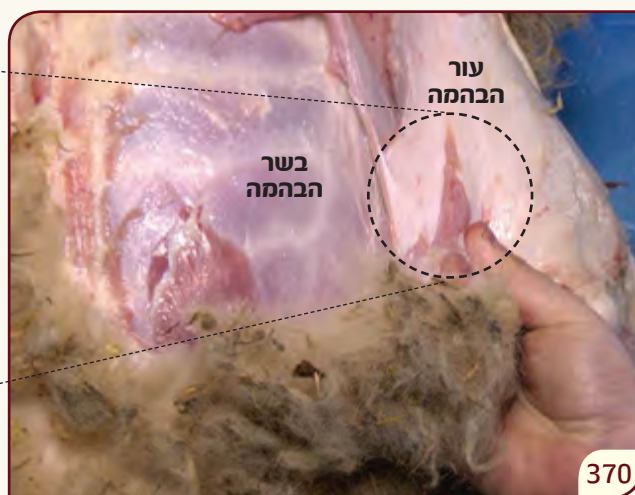
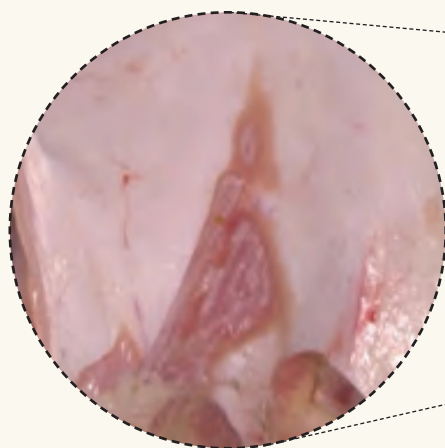
מספר דקות אחר השחיטה נקרש הדם

חולין פז, ב צללתא דדמא - הנוזלים שנפרדו מן הדם הקרוש

לאחר זמן מרובה מתחילים להפרד מן הדם הקרוש נוזלים

אלל - בשר הנפלט עם עור הבהמה

איברי העיכול של הבהמה כשהם עדיין מחוברים אליה

איבריו הפנימיים של העוף - הלב (א), הריאות (ב), הכבד (ג), והקורקבן (ד)

יצירת הפאר המדהימה על מסכת מנחות

בס"ד הופיע הספר הנפלא
המבאר את כל שלבי עשיית המנחות והקרבתם
(כ-60 שלבים)

הלכה ברורה עם הדרכות מעשיות
בליווי מאות תמונות מרהיבות עין
מתוך הדגמה חיה שנערכה עם סולת שמן ולבונה

160
עמודים
על נייר כרומו
משובח

חוקה
לואדי מסכת
מנחות

הספר שיאחיש
אך לא כל עניני
הקרבנות המנחות

להזמנות: 07722-73333

ויה"ר שנזכה לראות בבנין בית המקדש וסדר העבודה בקרוב בימינו אמן

ללמוד משנה

מהיום זה קל!

תכנית לימוד יומית
שתי משניות יומיות להשלמת
סדר זרעים בשנה

צלצלו עכשיו וקבלו ספר
חודשי ראשון **חינם** *3764

פירוש ברור ונוח להבנה	גודל קומפקטי במיוחד	עיצוב מפואר ואותיות מאירות עיניים	מתאים לכל זמן ועת	מנוי חודשי עד הבית
--------------------------	------------------------	--------------------------------------	----------------------	-----------------------

ניתן להשיג ברשת חנויות יפה נוף

שיווק והפצה
יפה נוף

מהדורת בערקאוויטש

ספר טמוני חול

תמונות בהירות וצבעוניות וביאורים בהלכה ובמציאות
הפותחים שער ללומדי מסכת חולין

• כולל מדור מורחב בענייני כשרות השכיחים בעופות בימינו •

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הדיסקים המרתקים שיצרו מהפכה בלימוד מסכתות זבחים ומנחות

בכ-80 דקות של הסרטה חיה על בהמה עם דגמים של מזבח וכלי המקדש, תוכל לראות את הקרבת כל סוגי הקרבנות, חטאות פנימיות וחיצוניות, עולה אשם ושלמים, בכור מעשר בהמה וקרבת פסח, החל מהבאתם לעזרה, זביחה, קבלה, הולכה וזריקות הדם בכל הקרבנות, עד לאחר ההקטרה.

בכ-65 דקות של הסרטה חיה ובהירה במיוחד, עם חיטים, סולת, זיתים, לבונה, מגוון הכלים הנדרשים ודגם מזבח, תוכל לראות את כל שלבי עשיית חמשת מנחות הנדבה והקרבתן (כ-60 שלבים) בליווי הסבר מפורט.

**בקרב בעז"ה יופיע
הדיסק החדש על מסכת חולין**

המחיר לדיסק: 25 ₪ בלבד
להזמנות: 07722-73333

בקו זה ניתן לרכוש את כל מוצרי ההמחשה של מפעל 'מראה כהן', כולל חוברת זו וחוברת 'והשב את העבודה' על סדר המנחות.
לפרטים על חוברות ודיסקים נוספים היוצאים לאור, יש להתעדכן בשלוחה 6